

ДАМСКА ДЕТЕКТИВСКА АГЕНЦИЯ №1

КНИГА 5

**ПЪЛНИЯТ БЮФЕТ
НА
ЖИВОТА**

**АЛЕКСАНДЪР
МАККОЛ СМИТ**

АЛЕГЗАНДЪР МАККОЛ СМИТ ПЪЛНИЯТ БЮФЕТ НА ЖИВОТА

Превод: Весела Василева

chitanka.info

В петата книга от популярната поредица на Маккол Смит маа Рамотсве продължава все така успешно да върти „Дамска детективска агенция №1“ в Габороне, столицата на Ботсуана.

Сгодена сякаш от цяла вечност за Дж. Л. Б. Матекони, най-добрият автомонтьор в страната, Прешъс Рамотсве започва да се тревожи дали изобщо някога ще чуе сватбените камбани за себе си. В същото време животът я изправя пред нови изпитания — ужасяваща молба от управителката на Фермата на сираците и нов случай, в който трябва да проучи кандидатите за женитба на богатата клиентка. Въпросът е дали те наистина я харесват, или се интересуват само от парите ѝ?

Случаят изглежда труден, но маа Рамотсве обича точно такива загадки и, както предишните книги от поредицата показаха, силно развитата ѝ интуиция и трезвото ѝ мислене са в състояние да се справят безупречно и с най-заплетените ситуации...

ПЪРВА ГЛАВА

ИСТИНСКО БЕДСТВОЕ ЗА АВТОМОБИЛИТЕ В БОТСУАНА

Прешъс Рамотсве седеше зад бюрото си в „Дамска детективска агенция № 1“ в Габороне. През прозореца погледът ѝ прелиташе над акациите, отвъд тревите и храсталаците, към хълмовете, губещи се в синкавата мараня. Ето, тази достойна обширна земя, простираща се миля след миля чак до кафеникавите хоризонти и до самия край на Африка. Беше късно лято и тази година дъждовете бяха обилни. Това имаше голямо значение, защото многото дъждове означават плодородна земя, а плодородната земя означава големи зрели тикви, от онези, които жените с традиционно телосложение като маа Рамотсве обичат да си похапват. Тук, в Ботсуана, жълтата тиква, сварена и поднесена с бучка разтопено масло (ако парите стигат за масло), е истински дар от Бога. Да не говорим пък колко е вкусна с парче крехко ботсуанско телешко, обилно полято със собствен сос.

О, да, щедър е бил Бог към Ботсуана, така я учеха и някога в неделното училище в Мочуди преди много години. „Направете списък на най-хубавите неща в Ботсуана“ — беше казал учителят. И под нажежения от слънцето училищен покрив, чиято ламарина, полудяла от нетърпимата горещина, скърцаше, сякаш се мъчеше да се отскубне от болтовете, които я пристягаха, малката маа Рамотсве написа с химическия си молив:

1. Земята.
2. Хората, които живеят на тази земя.
3. Животните, и най-вече охранените крави.

Тя се спря на това, но след като помисли малко, добави:

4. Железопътната линия от Лобатсе до Франсистаун.

Този списък бе взет заедно с другите за проверка и после върнат, а всяка точка от него бе отметната със син химикал. Отдолу пишеше: „Браво, Прешъс! Ти си умно момиче. Много точно си разбрала кое е най-ценното в Ботсуана“.

Това беше самата истина. Маа Рамотсве наистина беше умна жена, а родината ѝ — благословена страна. Преди години Ботсуана бе извоювала независимостта си. Това се случи в една страшна нощ, когато не успяха да запалят навреме фойерверките и прашният вятър носеше сякаш само мрачни предзнаменования. Тогава всичко в страната започна от нулата. Имаше само три гимназии, няколко малки болници и едва осем мили асфалтов път. Това бе всичко. Но няма наистина всичко? Не, разбира се, имаше много повече. Толкова обширна беше земята, сякаш нямаше нито край, нито граници. Имаше безкрайно небе, в което духът се рее свободен и лети в простора. Ами хората, тези тихи, търпеливи хора, които бяха оцелели на тази земя и които я обичаха? Тяхната издръжливост бе възнаградена, защото под земята ги чакаха диамантите, а стадата ставаха все по-многобройни; и тухла по тухла те изградиха една страна, с която всеки би могъл да се гордее. Ето какво имаше всъщност Ботсуана и ето защо тази страна с право се наричаше благословена.

След като продаде стадата, наследени от баща ѝ Обед Рамотсве, добър и уважаван от всички човек, маа Рамотсве бе успяла да отвори своята „Дамска детективска агенция №1“. Тя се обърна и погледна към стената, сякаш за да се увери, че снимката на баща ѝ е там, малко по-ниско от снимката на покойния президент на Ботсуана, сър Серетсе Кхама, вожд на бангуато^[1], основател на нова Ботсуана и джентълмен. Последното определение беше може би най-важно за маа Рамотсве. Един мъж можеше да бъде наследник на короната или демократично избран президент, но да не бъде джентълмен — и тогава титлите и длъжностите не струват пукнат грош. Но ако човек може да бъде водач и в същото време да е истински джентълмен, ако притежава качествата, които се изискват, за да си джентълмен, това е голям късмет. А на Ботсуана наистина ѝ бе провървяло в това отношение. Трима от нейните президенти се оказаха добри хора и джентълмени,

които се държаха скромно, както подобава на истинските джентълмени. Може би един ден Ботсуана щеше да има жена за президент, а според маа Рамотсве това би било много добре — разбира се, ако въпросната дама притежава необходимата скромност и порядъчност. Не всички дами притежаваха тези качества според маа Рамотсве. А при някои от тях и дума не можеше да става за подобни неща.

Например онази жена, която много често говореше по радиото — тя се занимаваше с политика и вечно обясняваше на хората какво трябва да правят. Имаше неприятен глас, като на чакал, и флиртуваше с мъжете по най-безсрамен начин — разбира се, ако мъжът, с когото разговаряше, можеше да бъде полезен по някакъв начин за кариерата ѝ. Ако не можеше, тогава тя изобщо не му обръщаше внимание. Маа Рамотсве бе виждала това с очите си. Веднъж на някакво обществено събитие видя как тази жена обърна гръб на епископа, за да си говори с един важен министър от правителството, който би могъл да каже за нея на подходящо място няколко подходящи думи. Поведението ѝ беше съвсем прозрачно. Епископ Теофилий тъкмо бе отворил уста да каже нещо за дъжда и тя го прекъсна с думите „Да, ваше преосвещенство, точно така. Дъждът е много важен“. Но дори като казваше това, тя гледаше не към епископа, а в обратната посока, към министъра, и му се усмихваше. След няколко минути се измъкна, зарязвайки епископа, присламчи се до министъра и му зашепна нещо на ухо. Маа Рамотсве, която наблюдаваше цялата сцена, нямаше никакво съмнение какво точно си шепнат, защото познаваше този род жени, а те никак не бяха малко. Така че, ако в Ботсуана искаха да изберат жена за президент, трябваше много да внимават. Трябваше да бъде подходяща жена, жена, която знае какво значи тежък труд и какво значи да носиш половината свят на раменете си.

Този ден, седнала зад своето бюро, маа Рамотсве остави мислите си да се реят на воля. Нямаше нищо особено за вършене. Нямаше никакви случаи за разследване, току-що бе завършила едно мащабно разследване, поръчано от голям магазин, чието ръководство отдавна се съмняваше, че някой от старшите служители извършва финансови злоупотреби. При ревизията бяха установили несъответствия, но никой не можеше да каже къде изчезват парите. Притеснен от нарастващите загуби, директорът се беше обърнал за помощ към маа Рамотсве. Тя

направи списък на целия старши персонал и започна да проучва служителите един по един. Ако на едно място изчезваха пари, много вероятно беше на друго да се харчат. Това простичко заключение се оказа напълно вярно и я доведе до виновника — при все че той не беше демонстрирал с нищо благосъстоянието си, придобито по такъв нечестен път. Маа Рамотсве трябваше другояче да достигне до истината. Тя постави съблазнителна примамка пред всеки един от заподозрените. Най-накрая един от тях се изкуши от предложената му изгодна сделка и обеща да заплати в брой сума, която бе над възможностите на човек от неговия ранг. Маа Рамотсве не обичаше този вид разследвания, защото те предполагаха инкриминиране на някого и опозоряването му. Тя предпочиташе да прощава, ако е възможно. „Аз съм милостива жена“ — казваше за себе си тя и това беше вярно. Бе простила дори на Ноте Мокоти, нейният жесток бивш съпруг, донесъл ѝ толкова страдания през краткия им безуспешен брак. Беше му простила, макар да не го бе срещала оттогава. Не таеше гняв към него в душата си, дори щеше да му го каже, ако го видеше някога. Защо, питаше се тя, защо старата рана да стои отворена, щом прошката може да я затвори.

След преживяното с Ноте тя бе твърдо убедена, че никога няма да се омъжи повторно. Но една вечер, една особена вечер, в която господин Дж. Л. Б. Матекони ѝ направи предложение, след като бе прекарал цял следобед в нейния двор, за да ремонтира повредения мотор на микробуса ѝ, тя прие. И това беше правилното решение, защото господин Дж. Л. Б. Матекони бе не само най-добрият автомонтьор в Ботсуана, но и най-милият и внимателен мъж на света. Той би направил всичко, за да помогне на човек в нужда, и в този все по-нечестен свят живееше на дело по законите на стария морал на Ботсуана. Беше добър човек, а това в края на краищата е най-хубавото, което може да се каже за някого. Той беше добър човек.

Отначало се чувстваше странно като сгодена. Това бе положение между свободата и брака. Обвързан си с някого, но все още не сте направили окончателната крачка. Маа Рамотсве бе предполагала, че до шест месеца ще се венчаят, но мина много повече време, а господин Дж. Л. Б. Матекони все още мълчеше по този въпрос. Той, разбира се, ѝ беше купил пръстен и гордо говореше за нея като за своята годеница, но за дата на сватбата така и не отваряше дума. Тя все още живееше в

къщата си на „Зебра драйв“, а той — в своята в предградията, близо до летището и до Ботсуанската клиника, недалеч от старите гробища. Някои хора, разбира се, не биха посмели да живеят толкова близо до гробищата, но маа Рамотсве беше жена със съвременно мислене и заяви, че това са глупости. Разбира се, по тези въпроси имаше различни гледни точки. Хората, които живееха около Тлоквенг, в района на Батлоква, имаха обичай да погребват мъртвците си в собствените си дворове, в малки кръгли къщи с глинени стени. Това означаваше, че мъртвите им роднини завинаги остават с тях, което според маа Рамотсве бе хубаво. Ако умре една майка, тя можеше да бъде погребана под къщата, така че духът ѝ винаги да бди над децата. Това би носило утеха и успокоение за малките — да знаят, че майка им е с тях, под пръстения под.

В старите обичаи имаше много хубави неща и маа Рамотсве с тъга си казваше, че те полека-лека отмират. Ботсуана бе изключителна страна и все още продължаваше да е такава, но предишното ѝ очарование нямаше да се върне никога. Нямаше да се върне времето, когато всички, или почти всички, съблюдаваха старите традиции и обичаи. Днешният свят бе егоистичен, пълен със студени и груби хора. Ботсуана се беше променила в много отношения, но маа Рамотсве бе твърдо решена там, където е тя, в нейното кътче от Ботсуана — къщата на „Зебра драйв“ и „Дамска детективска агенция № 1“, която делеше един покрив с автосервиза „Тлоквенг роуд спийди моторс“, — това място да остане завинаги част от старата Ботсуана, място, където хората се поздравяват любезно, внимателно изслушват думите на другия, не викат и не мислят само за себе си. Последното никога нямаше да се случи в това нейно малко късче от голямата Ботсуана.

Тази сутрин, седнала зад бюрото си с чаша димящ ройбос в ръка, маа Рамотсве бе сама със своите мисли. Беше девет часа, работният ден отдавна бе започнал — в седем и половина сутринта, — но помощничката ѝ маа Макутси трябваше да мине през пощата на път за работа и щеше да се забави още известно време. Маа Макутси бе назначена като секретарка, но бързо доказа много по-големите си способности и бе повишена в длъжност „помощник-детектив“. Освен това беше и помощник-управител на „Тлоквенг роуд спийди моторс“, дейност, която бе изпълнявала със забележителен успех, докато господин Дж. Л. Б. Матекони боледуваше. Маа Рамотсве извади голям

късмет със своята секретарка. В Габороне имаше безчет мързеливи секретарки, които си седяха на топлото местенце в някой офис, почукваха от време на време по клавиатурата или вдигаха телефонната слушалка. Повечето от тях отговаряха по телефона така, все едно са затрупани от работа и изобщо не са в състояние да направят нещо за човека от другата страна. Маа Макутси нямаше нищо общо с този вид секретарки. Да, понякога тя разговаряше по телефона дори прекалено ентусиазирано и някои хора се стряскаха. Но това бе нищожен недостатък в замяна на предимството човек да има за секретарка отличничката на випуска в „Ботсуанския колеж за секретарки“, получила 97% общ резултат от държавните изпити.

Щом маа Рамотсве си седна на бюрото, тя дочу звуците откъм другата част на сградата. Господин Дж. Л. Б. Матекони бе започнал вече работа, а двамата чираци му помагаша. Те бяха младежи напълно погълнати от мисълта за момичета. Имаха навик да оставят навсякъде омаслени отпечатыци от пръсти. Независимо от всички забележки и упреци, около ключовете на лампите постоянно се появяваха мазни черни петна и следи от пръсти. А веднъж маа Рамотсве откри отпечатыци дори върху телефонната слушалка, и — още по-вбесяващо — по вратата на бюфета.

— Господин Дж. Л. Б. Матекони се е погрижил за кърпи и цяла камара марля, само и само да имате вие с какво да си бършете ръцете от маслата — каза веднъж тя на по-големия от чираците. — Винаги са там, на мивката. Когато свършите с някоя кола, измивайте си ръцете, преди да пипате каквото и да е. Толкова ли е трудно?

— Винаги си мия ръцете — каза чиракът. — Не е честно така да ми говориш, маа. Аз съм много чист монтьор.

— Тогава сигурно си ти? — бе се обърнала маа Рамотсве към по-младия чирак.

— Аз също съм много чист, маа — каза той. — Винаги си мия ръцете. Винаги. Винаги.

— Тогава сигурно съм била аз. Аз съм човекът с мръсните ръце. Аз или маа Макутси. Може би си ги цапаме, като отваряме пликовете с писма.

По-големият сякаш се замисли над думите й.

— Може би — каза той.

— Няма смисъл да се говори с тях — рече господин Дж. Л. Б. Матекони, когато маа Рамотсве му предаде разговора. — Нещо им липсва в главите. Понякога си мисля, че ще да е някоя голяма част. Може би колкото карбуратор.

Маа Рамотсве чуваше звуците откъм сервиза. Чу се как господин Дж. Л. Б. Матекони говори нещо на чираците си, а после се чу мрънкането на чираците в отговор на неговите думи. После един глас се повиши — този на господин Дж. Л. Б. Матекони.

Маа Рамотсве се заслуша. Пак бяха направили някоя беля и той им се караше. Това беше нетипично за човек като него — благ, любезен и миролюбив.

Ако той бе решил да повиши тон, това означаваше, че нещо наистина много го е подразнило.

— Дизелово гориво в бензинов двигател — каза той, като влезе при нея и взе да трие ръце в едно дълго парче бинт. — Можеш ли да си представиш, маа Рамотсве? Онова... онова глупаво момче, малкото, да вземе да налее дизелово гориво в резервоар за бензин. Сега ще трябва да източим всичко и да чистим целия резервоар.

— Много съжалявам — каза маа Рамотсве, — но не съм изненадана. — Тя замълча за момент. — Какво ще стане с тях? Какво ще стане, когато отидат да работят в някой друг сервиз и където няма да има търпеливи хора като тебе да им стоят постоянно над главите?

Господин Дж. Л. Б. Матекони сви рамене.

— Ще развалят колите както им падне — каза той. — Това ще стане. Ще настане истинско бедствие за автомобилите в Ботсуана.

Маа Рамотсве поклати глава. Тогава, внезапно и без да помисли изобщо дали трябва да каже това, или не трябва, тя попита:

— А какво ще стане с нас, господин Дж. Л. Б. Матекони?

Думите ѝ се изплъзнаха и тя заби поглед в бюрото и в диамантения пръстен на ръката си, който сякаш я гледаше. Беше го казала и господин Дж. Л. Б. Матекони го беше чул.

Той я погледна с изненада.

— Защо ме питаш, маа? Какво имаш предвид с въпроса: „Какво ще стане с нас?“

Маа Рамотсве вдигна поглед. Реши, че може би е по-добре да довърши, след като е почнала.

— Чудех се какво ще стане с нас. Чудех се дали някога ще се оженим, или ще продължим да бъдем сгодени до края на живота си. Просто се чудех, това е всичко.

Господин Дж. Л. Б. Матекони стоеше като вкаменен.

— Но ние се сгодихме, за да се оженим — каза той. — Значи, ще се оженим. Това е ясно...

Маа Рамотсве въздъхна.

— Да, но сега всички питат: „Тези двамата кога ще се оженят?“, това говорят всички. И може би и аз трябва да го кажа.

Господин Дж. Л. Б. Матекони не каза нищо няколко секунди. Той продължи да изтрива ръцете си с марлята, като че ли бе зает с някаква особено сложна работа, а накрая проговори.

— Ще се оженим догодина. Това е най-разумното решение. Дотогава ще трябва да организираме всичко и да съберем достатъчно пари за голяма сватба. Една сватба струва много, както знаеш. Може би ще стане догодина или по-догодина, но със сигурност ще се оженим. Не се съмнявай в това.

— Но аз имам пари в Стандарт Чартърд Банк — каза маа Рамотсве. — Мога да ги изтегля или да продам добитък. Все още имам добитък, останал от баща ми. Стадото се е увеличило. Сега имам почти две хиляди глави добитък.

— Няма да продаваш добитък — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — По-добре да го пазиш. Ще трябва да почакаме.

Той я погледна право в очите, почти с укор, и маа Рамотсве отвърна поглед. Темата бе твърде деликатна, твърде болезнена, за да се обсъжда така направо. Струваше й се, че той се бои от брака, и това е същинската причина да се бави така и да отлага пълното си обвързване. Имаше такива мъже. Свестни мъже, които обичат жените, с които са, но се страхуват от брака. Ако господин Дж. Л. Б. Матекони беше от тях, тя трябваше да си даде сметка за това и да си остане сгодена. В крайна сметка, това не беше чак толкова лошо положение. Човек често чуваше за съпрузи, които създават проблеми, но колко често се чува за годеници, които създават проблеми? Отговорът е „никога“, каза си маа Рамотсве.

Господин Дж. Л. Б. Матекони си излезе и маа Рамотсве посегна към чашата с ройбос. Ако й беше писано да остане сгодена, трябваше да извлече най-доброто от това положение на нещата, и най-вече да се

наслаждава на свободното си време. Да чете повече, да пазарува, дори може би да се запише в някакъв клуб, ако намери такъв, или сама да го създаде, може би. Нещо като „Клуб на жизнерадостните дами“, клуб за жени, в чийто живот има някаква празнина — в нейния случай очакване, — но които са твърдо решени да оползотворят времето си по най-добрия начин. Ето нещо, което старият Обед Рамотсве, нейният баща, щеше да одобри. Добрият човек винаги трябва да използва времето си добре, както правеше баща ѝ. Той бе винаги в мислите ѝ, постоянно я подкрепяше, сякаш беше погребан отдолу под краката ѝ, за да я пази.

---

[1] Едно от племената, обитаващи Ботсуана. — Б.пр. ↑

ВТОРА ГЛАВА

КАК ДА УПРАВЛЯВАМЕ СИРОПИТАЛИЩЕ

Маа Силвия Потокване, управителката на фермата на сираците, се занимаваше със сортирането на различни парчета килими, които възнамеряваше да предложи за разпродажба. Парчетата бяха пръснати по земята под едно голямо сириново дърво и тя, заедно с няколко майки от фермата, ги подреждаше по качество и по форма. Това съвсем не бяха стари килими, а разни парчета с нестандартна форма, бракувани и подарени от една фабрика за килими в Габороне. Накрая на всяка серия, независимо колко внимават работниците, винаги има дефектни парчета, които просто не могат да отидат в магазина поради неправилната си форма. Понякога те са прекалено големи, ако се случат в края на някой топ, или пък имат по-особена форма. Никое не е квадратно или правоъгълно и това означава, че не могат да се сложат навсякъде.

— Никой няма стая с такава форма — каза една от майките, като показва на маа Потокване едно триъгълно парче пръскан червен килим. — Не знам какво можем да го правим това.

Маа Потокване се наведе да разгледа килима. Хич не ѝ беше лесно да се навежда, защото и тя притежаваше извънредно традиционно телосложение. Обичаше да си похапва, разбира се, но освен това беше много енергична жена, та човек би помислил, че с цялото това ходене нагоре-надолу по двора и из градините на фермата и с надничането във всеки ъгъл, за да контролира всички и всичко, не може да не свали доста килограми, но не беше така. Всички жени в нейното семейство бяха с такова телосложение и то им бе донесло успешен и щастлив живот. Никакъв смисъл няма, мислеше си тя, да си кльошаво и нещастно създание, когато предимствата да бъдеш заоблена жена са съвсем очевидни. И мъжете харесват такива жени. Ужасно е това, дето околният свят причиняваше на Африка, като ѝ внушаваше, че слабите жени, такива като себеколди или милипед, трябва да се смятат за хубави и да се харесват. Мъжете всъщност не

искат това. Мъжете искат жени, чийто форми да им напомнят за лакомствата на трапезата.

— Много странна форма — съгласи се маа Потокване. — Но ако събереш два триъгълника, ще получиш квадрат или нещо подобно на квадрат. Ти как мислиш, маа?

За миг майката не реагира, но после осъзна колко находчиво е предложението на маа Потокване и се усмихна широко. Имаше още триъгълни парчета, тя се пресегна да вземе едно от тях и го постави до другото. Получи се почти идеален квадрат, макар и двуцветен.

Маа Потокване бе много доволна от резултата. След като свършиха със сортирането на килимите, те щяха да разлепят из Търговски център „Тлоквенг“ обяви за разпродажба на килими. Нямаше да е трудно да продадат всичко, смяташе маа Потокване, а парите щяха да влязат във фонда за книги за сирачетата. В края на всеки срок тези, които се бяха справили добре с учението, получаваха за награда книга. Било географски атлас, било Библия на сетсуана, или друга полезна за училище книга. Макар че не беше от най-пламенните читатели, маа Потокване твърдо вярваше в силата на книгата. Според нея колкото повече книги имаше в Ботсуана, толкова по-добре. Бъдещето щеше да се гради върху книгите. Върху книгите и върху хората, които ги познаваха добре и умееха да си служат с тях.

Толкова е хубаво, казваше си тя, да напишеш книга, която да е от полза за другите. Тя изобщо нямаше време за подобно нещо, а дори и да го имаше, съвсем не бе сигурна, че има необходимите способности за това. Но ако все пак един ден се решеше да напише книга, тя без всякакво съмнение щеше да се казва „Как да управляваме сиропиталище“. Тази книга би била много полезна както за онзи, който щеше да поеме управлението на сиропиталището, след като тя се пенсионираше, така и за всяка жена, която се захванеше с управление на дом за сираци. Маа Потокване бе посветила известно време на тази идея и бе обмислила какво трябва да се напише в такава книга. Голяма част трябваше да се отдели на ежедневните грижи в сиропиталището: изготвянето на менюто, организацията на работата, разпределянето на задълженията и така нататък. Но щеше да има и една глава върху психологията и нейната роля за управлението на сиропиталището. Маа Потокване знаеше много по този въпрос. Можеше да ви каже например колко важно е да не се разделят братята и сестрите, ако е възможно, и

как да се справя човек с децата и да разбира тяхното поведение. Тя знаеше, че проблемите с тях се дължат най-вече на чувството за несигурност и се лекуват с любов и само с любов. Поне нейният опит ѝ подсказваше тъкмо това и дори посланието ѝ да беше съвсем простичко, според нея беше самата истина.

Друга, много важна глава щеше да се занимава с осигуряването на средствата. Всяко сиропиталище трябва да набира средства и тази задача очакваше своето решение винаги, всекидневно. Дори и след като човек се е справил успешно с всичко друго, финансовият въпрос вечно стоеше на дневен ред — постоянна грижа и тревога, която никога не можеше да бъде напълно забравена. Маа Потокване много се гордееше с уменията си в тази област. Когато имаше нужда от нещо, от нови тенджери за домакинствата, или от нови обувки за някое дете, което вече е износило старите, тя винаги намираще спонсор, който да осигури необходимата сума. Малко хора можеха да ѝ откажат, а имаше един случай, когато лично вицепрезидентът на Ботсуана, щедър човек, горд със своята политика на отворени врати, който бе изказал неодобрението си към онези страни, в които е немислимо за обикновен гражданин да поиска среща с втория по важност човек в държавата — именно него маа Потокване бе убедила да ѝ намери някой да ѝ продаде строителни материали и той се бе съгласил, без много да му мисли. Строителните материали бяха закупени от една фабрика, готова да направи голяма отстъпка в цената, но всичко това все пак отне много време.

На първо място в списъка на помощниците на маа Потокване стоеше името на господин Дж. Л. Б. Матекони. Гдини наред тя разчиташе на него винаги когато в сиропиталището трябваше да се поправят всевъзможни машини — сред тях водната помпа, която той настояваше да бъде сменена, и минибусът, с който сираците се возеха до града. Това бе стар автомобил, изтощен от дългогодишното прегрупване по прашните алеи на стопанството, и ако не беше опитната ръка на господин Дж. Л. Б. Матекони, отдавна да беше отишъл на автомобилните гробища. Но господин Дж. Л. Б. Матекони познаваше добре буса, снабден с прекрасен двигател „Бедфорд“, който можеше да се ремонтира още и още и като старо муле пак да тегли каруцата. Сиропиталището несъмнено можеше да си позволи нов микробус, но

маа Потокване не виждаше причина да харчи пари за нещо ново, щом старото още работеше.

Тази съботна утрин, както сортираха килимите, маа Потокване изведнъж погледна часовника си и видя, че почти е станало време да пристигне господин Дж. Л. Б. Матекони. Беше го помолила да види една счупена стълба и ако може, да я поправи. Нова стълба не струваше Бог знае колко и може би щеше да е по-здрава, но защо да купувам нова стълба, питаше се маа Потокване. Новата щеше е полъскава, но едва ли щеше е толкова издръжлива като старата метална стълба, подарена от железниците преди десетина години.

Тя остави майките, които тъкмо се чудеха какво да правят с едно голямо парче зелен килим, и се върна в офиса си. Беше изпекла сладкиш за господин Дж. Л. Б. Матекони, както винаги когато ѝ идваше на гости, но този път особено се беше постарала да го направи много сладък и пълен с плодове. Тя знаеше, че господин Дж. Л. Б. Матекони обича плодов сладкиш и особено със стафиди, така че сложи в тестото още няколко шепи стафиди, специално за него. Счупената стълба бе официалният повод за посещението, но маа Потокване имаше наум и още нещо, а плодовият сладкиш бе най-доброто средство да потръгне един труден разговор.

Господин Дж. Л. Б. Матекони тъкмо беше пристигнал и тя се пригответи да го посрещне, седнала срещу вентилатора в офиса си. Голямо удоволствие беше да се остави за малко на прохладата от въртящите се перки, зареяла поглед през прозореца към яркозелените дървета. Климатът в Ботсуана беше много сух, но въпреки това в края на дъждовния сезон навсякъде беше зелено и сенчесто. Само в началото на лятото, преди за започнат дъждовете, беше сухо, а тревата — кафява. Тогава и добитъкът отслабваше много, понякога кравите ставаха кожа и кости, а стопаните с мъка гледаха как животните скубят жалки сухи стръкове миналогодишна тревица, а главите им се клатушкат от слабост и немощ. И така щеше да бъде, докато на изток не се скупчеха виолетовите облаци и вятърът не донесеше миризмата на дъжда, на дъжда, който ще се излива с дни над земята като безкрайна сребриста стена.

Разбира се, ако изобщо завалеше. Защото имаше и сушави години и през целия сезон падаше нищожно количество дъжд, и тогава сухотата ставаше мъчителна и болезнена, като прах, заседнал в

гърлото. Ботсуана имаше късмет, че можеше да си позволи да внася зърно, но имаше страни, в които нищо не можеше да спаси хората от глада. Това беше голямото тегло на Африка, което тя винаги понасяше с достойнство, но въпреки това маа Потокване страдаше при мисълта, че толкова други африканци умират от глад.

Сега, макар че дърветата бяха покрити с яркозелени листа, господин Дж. Л. Б. Матекони доста се позатрудни, докато намери място за паркиране на сянка. Щом излезе от колата, към него веднага изтича едно малко момченце и го улови за ръка. Детето вдигна нагоре сериозния си поглед и господин Дж. Л. Б. Матекони му се усмихна. После бръкна в джоба си и извади оттам пликче ментови бонбони и го пхна в ръката на детето.

— Видях те, господин Дж. Л. Б. Матекони — каза маа Потокване, щом гостът ѝ влезе в стаята. — Видях как даде бонбоните на онова момченце. Това дете е много хитро. Знае, че си добър човек.

— Не съм добър човек — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Аз съм просто монтьор.

Маа Потокване се разсмя.

— Не си просто монтьор. А най-добрият монтьор в Ботсуана. Това го знаят всички.

— Не — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Само ти така си мислиш.

Маа Потокване енергично поклати глава.

— Тогава защо британският главен комисар поправя колата си в твоя сервиз? В Ботсуана има много по-големи сервизи, които с радост биха го обслужили. Но той идва само при теб. Винаги.

— Не мога да ти кажа защо — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Но мисля, че е добър човек и предпочита малките сервизи.

Той беше прекалено скромен, за да приема комплиментите ѝ, и все пак беше наясно с блестящата си репутация. Разбира се, ако хората знаеха каква стока са чираците му, можеше и другояче да почнат да мислят за „Тлоквенг роуд спийди моторс“, но слава Богу, чираците нямаше да са вечно там. След два месеца трябваше да приключат стажа си и край, отиваха си от сервиза! Какво спокойствие ще настане, когато се махнат! Колко приятно и спокойно ще бъде без тях в сервиза! Каква радост да не мисли човек колко бели ще направят на колите, които хората им поверяваха с такова доверие. Ще се чувства лек и

свободен човек, защото от шията му ще падне камъкът, който му тежеше всеки божи ден, в продължение на толкова време. Беше направил всичко възможно да ги научи да работят както трябва и те бяха понаучили нещо, но нямаха търпение, а това беше фатален недостатък за един механик. Магаретата и колите изискват голямо търпение.

Едно от по-големите момиченца беше направило чай и сега го внесе, заедно с чудесния плодов сладкиш върху една чиния. Господин Дж. Л. Б. Матекони видя сладкиша и смръщи вежди за миг. Той познаваше маа Потокване и наличието на толкова внушителен сладкиш, направен очевидно специално за случая, беше недвусмислен симптом, че тя се кани да иска нещо от него. Такъв голям сладкиш, ухаещ силно на стафиди, трябваше да означава сериозен технически проблем. Микробусът? Той наскоро бе подменил уплътненията, но се безпокоеше за изолацията на двигателя. При толкова стара кола можеше да се очаква проблем с изолацията, което да доведе до прегряване и...

— Направих ти сладкиш — каза лъчезарно маа Потокване.

— Много си щедра, маа — произнесе с равен глас господин Дж. Л. Б. Матекони. — Никога не забравяш, че обичам стафиди.

— Имам още много стафиди — каза маа Потокване и махна с ръка, като човек, който има неограничено снабдяване със стафиди. Те се пресегна към чинията и отрязва голямо парче за своя гост. Господин Дж. Л. Б. Матекони я наблюдаваше и си мислеше: Щом изям това парче сладкиш, ще трябва да кажа „да“. Но после помисли още малко и си рече: „Аз така или иначе винаги казвам «да», със или без сладкиш. Каква е разликата?“

Сигурно маа Рамотсве ти прави много сладкиши напоследък — продължи маа Потокване, като му подаде чинията с голямата порция. — Тя е добра готвачка, доколкото знам.

Господин Дж. Л. Б. Матекони кимна.

— Няма равна в приготвянето на тиква и подобни неща — каза той. — Но и сладкиши умее да прави. Вие, жените, сте много сръчни и умни.

— Да — потвърди маа Потокване и наля чай. — Много по-умни сме от вас мъжете, но за съжаление вие не го знаете.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се загледа във върховете на обувките си. Вероятно беше така, мислеше си той. Трудно е да бъдеш мъж понякога, особено когато жените решат да ти го напомнят. Но има и умни мъже, каза си той, и тези мъже можеха да дадат на маа Потокване пари, които тя би оползотворила много добре. Проблемът бе в това, че той не се числеше към тези мъже.

Господин Дж. Л. Б. Матекони погледна през прозореца. Може би трябваше да каже нещо, но нищо не му идваше наум. Отвън пред прозореца клоните на кичестото дърво, по които все още се виждаха цветчета, почти незабележимо се поклащаха. Бяха разцъфнали нови цветни чашки, а миналогодишните, като почернели ресни, висяха тук-таме из листата. Хубави дървета бяха, помисли си той, хвърляха голяма сянка, бяха отрупани с червени цветове с нежни венчелистчета, които грациозно се поклащаха на вятъра... Изведнъж се сепна. Точно пред прозореца тънкият зелен клон сякаш се разтягаше и удължаваше, все едно растеше пред очите му с неестествена бързина.

Той стана на крака и остави недояденото парче на масата.

— Какво видя? — попита маа Потокване. — Да не би децата да правят някоя беля?

Господин Дж. Л. Б. Матекони се приближи към прозореца и после спря.

— На клона има змия, маа. Зелена змия.

Маа Потокване зяпна и се хвърли да погледне през прозореца. Тя присви очи, вгледа се в листака и изведнъж улови господин Дж. Л. Б. Матекони за ръката.

— Прав си, раа! Там има змия! Оу! Виж я!

— Да — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — При това е много дълга. Виж докъде ѝ стига опашката.

— Трябва да я убиеш, раа. Ще ти донеса пръчка.

Господин Дж. Л. Б. Матекони кимна. Той знаеше, че хората съветваха никога да не убиваш змии, когато и тя те вижда, но тази беше недопустимо близо до децата. В храсталака беше по-различно, там имаше достатъчно място за нея, змиите си правеха собствени пътища и пътечки за, където си пожелаят, но тук беше опасно. Това беше предният двор на сиропиталището и змията всеки момент можеше да падне върху някое от сирачетата, които играеха под дървото. Маа Потокване имаше право. Трябваше да убие змията.

Въоръжен с дръжката на метлата, която маа Потокване бе измъкнала от бюфета, господин Дж. Л. Б. Матекони, следван на почитително разстояние от управителката, заобиколи сградата на офиса. Сиринговото дърво се оказа по-високо, отколкото изглеждаше от прозореца, и той се запита как ще стигне клона, около който се беше увила змията. Ако не можеше да го достигне, тогава нищо не можеше да се направи. Трябваше да предупредят сираците да не се приближават до дървото, докато змията е там.

— Просто се качи горе и я удари — прошепна маа Потокване. — Виж! Ето я! Сега не мърда.

— Не мога да се кача там — възрази господин Дж. Л. Б. Матекони. — Ако се приближа прекалено много, ще ме ухапе.

При тези думи той потръпна. Тези зелени змии, „пушки“, както ги наричаха, бяха страшно отровни, според някои по-отровни дори от мамбите, защото против тяхната отрова нямаше серум в Ботсуана. Ако змията ухапеше някой, щеше да се наложи да се обалят в Южна Африка, за да доставят серум оттам.

— Но ти трябва да се качиш там — настоя маа Потокване. — Иначе ще избяга.

Господин Дж. Л. Б. Матекони я погледна, сякаш за да се увери, че тя иска точно това. Очакваше някакъв знак, че не е разбрал добре, но такъв знак не последва. Обаче той не можеше да се качи на дървото и да навлезе в територията на змията. Просто не можеше.

— Не мога — каза. — Не мога да се кача там. Ще опитам да я стигна с пръчката оттук. Ще ударя клона.

Маа Потокване се колебаеше и отстъпи назад, докато той направи крачка напред. Тя засенчи очите си с ръка, за да може да вижда, когато дръжката на метлата се приближи към короната на дървото. Господин Дж. Л. Б. Матекони затаи дъх в този момент. Той не беше страхливец, всъщност дори беше по-смел от много други. Никога не би изklinчил от дълга си и знаеше, че трябва да се справи със змията, но това става, като нито за миг не губиш предимство, а на дървото тази змия беше у дома си.

Това, което се случи после, по-късно даде храна на много приказки сред персонала в сиропиталището и групичката сирачета, които сега наблюдаваха в безопасност от верандата на офиса. Може би господин Дж. Л. Б. Матекони бе докоснал змията с пръчката си, може

би не. Възможно е змията да беше видяла, че пръчката се приближава към нея, и да беше побягнала, защото тези змии са плахи, независимо от мощната си отрова, и избягват сблъсъците. Тя се раздвижи, при това много бързо, и се шмугна в листата с плавно вълнообразно движение. За няколко секунди се спусна по ствола на дървото, прилепнала по най-невероятен начин, достигна земята и се стрелна с мълниеносна бързина по сухата пръст през двора. Маа Потокване изписка, защото змията като че ли се насочи към нея, но после зави и се шмугна под един голям хибискус, който растеше в тревата зад офиса. Господин Дж. Л. Б. Матекони извика и хукна след нея, като тропаше по земята с дръжката на метлата. Змията се стрелна още по-бързо и изчезна в зелената трева, която почти я скри. Господин Дж. Л. Б. Матекони се спря. Той съвсем не искаше да убива дългата жива лента, която със сигурност нямаше да се мерне повече тук и не представляваше опасност за никого. Той се обърна към маа Потокване, която с ръка пред устата си беше надала вик — нещо, което се правеше винаги в такива случаи и беше съвсем правилно — звук на тържество.

— Смелчага! — извика тя. — Прогони змията!

— Не точно — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Мисля, че тя сама реши да си тръгне.

Маа Потокване изобщо не обърна внимание на думите му. Тя се обърна към групата деца, възбудени и възхитени от случилото се току-що, и им каза:

— Видяхте ли чичкото? Видяхте ли как ни спаси от змията?

— Мале мила! — развикаха се децата. — Ти си много смел чичо.

Господин Дж. Л. Б. Матекони страшно се смути. Той върна дръжката на метлата на маа Потокване и тръгна обратно към офиса, където го чакаше сладкишът. Забеляза, че ръцете му треперят.

— Ето — каза маа Потокване, докато слагаше още едно, необикновено голямо парче сладкиш в чинията му, — сега вече можем да поговорим. Сега знам, че си смелчага, нещо, което винаги съм предполагала.

— Престани да ме наричаш така. Не съм по-смел от всеки друг мъж.

Маа Потокване сякаш изобщо не го чу.

— Смелчага — не млъкваше тя, — а аз търся такъв човек вече повече от седмица. И най-сетне го намерих.

Господин Дж. Л. Б. Матекони пак смръщи вежди.

— Отдавна ли имате змии тук? Къде са мъжете ви? Къде са мъжете на всичките майки в сиропиталището? Те къде гледат?

— О, не е имало змии. Други змии не са се появявали. Става дума за нещо друго. Имам една идея, но ми е нужен смел човек. И ти си точно такъв човек, това е ясно като бял ден. Трябва ни смел човек, а освен това и известен.

— Аз не съм известен — избъбри господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Известен си! Всички са чували за твоя сервиз. Всички са те виждали отпред, как си бършеш ръцете. Всеки, който мине оттам с колата си, казва: „Ето го господин Дж. Л. Б. Матекони пред сервиза си. Това е той“.

Господин Дж. Л. Б. Матекони сведе очи към чинията си. Той бе обхванат от силна тревога и не бе в състояние да си дояде сладкиша, докато не разбере от маа Потокване какво му се готви. Този път няма да отстъпи, каза си той. Неотдавна беше се противопоставил на безкрайните ремонти на водната помпа. И сега нямаше да отстъпи пред поредната принуда. Той взе чинията със сладкиша и отхапа голям залък. Сега стафидите бяха още по-вкусни — тъкмо пред лицето на опасността.

— Искам да ми помогнеш да събера малко пари — каза маа Потокване. — Тук има едно момченце, което пее чудесно. Вече е на шестнайсет години, от най-големите деца, и господин Слейтър от фестивала „Майтисонг“ иска да го прати в Кейптаун, на един конкурс. Но това струва пари, а детето ги няма, защото е сираче. Може да отиде само ако ние ги съберем. Ако отиде, ще бъде голямо събитие за цяла Ботсуана.

Господин Дж. Л. Б. Матекони остави чинията със сладкиша. Значи не бе имало за какво да се безпокои, помисли си той. Тази молба звучеше съвсем разумно. Можеше да продава лотарийни билети в сервиза или пък да извършва безплатни ремонти като награда. Но защо това изискваше смелост, още не беше ясно. И после му се изясни. Маа Потокване вдигна чашата си с чай, отпи и оповести своята идея.

— Искам да направиш благотворителен скок с парашут, господин Дж. Л. Б. Матекони — каза тя.

ТРЕТА ГЛАВА

МАА РАМОТСВЕ ОТИВА НА ГОСТИ НА БРАТОВЧЕДКА СИ В МОЧУДИ И РАЗМИШЛЯВА

Тази събота маа Рамотсве не успя да се види с господин Дж. Л. Б. Матекони, защото отпътува с микробуса си за Мочуди. Тя възнамеряваше да остане там до неделя, а децата щеше да наглежда господин Дж. Л. Б. Матекони. Това бяха сирачетата, които той се бе съгласил да вземе у дома си, без да попита маа Рамотсве. Но тя не му се разсърди, макар че много жени на нейно място биха сметнали за редно, човек да поиска мнението им, преди да доведе в живота им цели две деца. Но за човек като него, свикнал да помага и да се раздава, това беше съвсем типично. След няколко дни децата естествено се преместиха в нейния дом, много по-добро място от къща, в която навсякъде по пода се валяха машинни части, а в бюфета не се намираше почти нищо за ядене. (Господин Дж. Л. Б. Матекони не си даваше много труд да пазарува.) Така че децата се преместиха на „Зебра драйв“; момичето беше в инвалидна количка, а момченцето бе доста по-малко от нея и все още се нуждаеше от много грижи и внимание поради всичко, което беше преживяло.

Маа Рамотсве нямаше специален повод да ходи в Мочуди, но това беше селото, в което се беше родила и израснала и където бе преминало цялото ѝ детство. Прекрасно беше да се върнеш там, където са корените ти, и човек няма нужда от специален повод, за да го прави. В Мочуди всички я познаваха. За тях тя беше дъщерята на Обед Рамотсве, заминала за Габороне, преживяла един несполучлив брак с някакъв тропетист, с когото се запознала в автобуса. Това беше, което знаеха всички, част от всеобщата мрежа от спомени, толкова естествена за селата в Ботсуана. В този свят никой не беше напълно непознат, всички бяха свързани по някакъв начин, дори гостите.

Защото гостите идваха по някаква причина, нали? Тогава те биваха свързани с хората, на които гостуваха. Всеки имаше своето място и имаше място за всички.

Напоследък маа Рамотсве много размишляваше за мястото на всеки човек в света. Светът е голям и човек можеше да си каже, че в него има място за всички, но явно не беше така. Имаше много хора, които се чувстваха нещастни и искаха да се преместят другаде. Те често мечтаеха да попаднат в някоя по-щастлива страна, като Ботсуана например, защото вярваха, че там ще постигнат много повече в живота. Това беше разбираемо, и все пак имаше хора, които не ги искаха. „Това място е наше — казваха те, — и вие не сте добре дошли“.

Много беше лесно да се разсъждава така. Хората искаха да се защитят от непознатото. Чуждите хора бяха различни, не говореха техния език, носеха различни дрехи. Мнозина не искаха близост с тях, не искаха чужденци да живеят близо до домовете им, именно заради различията. И все пак и те бяха хора, нали така? Имаха същите мисли и същите надежди, както всички останали. Те бяха наши братя и сестри, както и да изглеждаха, а човек не може да изгони свой брат или сестра, нали така?

В Мочуди кипеше усилен труд. Този следобед щеше да има сватба в реформистката холандска църква и роднините на булката пристигаха от Сероуе и Махалапие. Освен това имаше и някакво събитие в едно от училищата, явно спортни състезания, и когато тя прекоси игрището (или по-скоро прашния двор, както си каза с тъга) един учител със зелено таке викаше нещо на учениците със спортни екипи. Пред нея две магарета се щураха по пътя и гонеха мухите с проскубаните си опашки. Накратко, типична събота в Мочуди.

Маа Рамотсве стигна до къщата на братовчедка си и седна на едно столче в лелапа — малкия старателно изметен двор, какъвто има около всяка традиционна къща в Ботсуана. Маа Рамотсве много обичаше да се вижда с братовчедка си, защото тези срещи ѝ даваха възможност винаги да бъде в течение на събитията в Мочуди. Получаваше информация, която не може да се прочете във вестник, макар че беше не по-малко интересна, а в някои отношения дори много повече, отколкото големите световни събития, за които пишеха вестниците. И тъй, тя се настани на традиционното столче със седалка, изплетена от ремъци щавена телешка кожа, и се задълбочи в разказа на

братовчедка си. Много неща се бяха случили, откак маа Рамотсве беше идвала за последен път. Един миньор, началник на смяна, за когото се знаеше, че пие много бира, паднал в кладенец, но го спасили благодарение на някакво момченце, което минало покрай кладенеца и после споменало, че видяло някой да скача в него.

— Хората за малко да не му повярват — каза братовчедката. — Това момченце вечно лъже и си измисля. Но за щастие някой решил все пак да провери.

— Това момченце, като порасне, трябва да стане политик. Това е най-подходящата професия за него.

Братовчедката се изкиска.

— Да, за това се иска да умееш добре да лъжеш. От колко време ни обещават да прокарат водопровод във всяка къща, но досега — нищо. Казват, че нямало достатъчно тръби. Може би догодина.

Маа Рамотсве кимна. Водата беше основен проблем в една толкова суха страна и политиците не правеха нищо, за да го решат поне отчасти, а на всичкото отгоре вдъхваха на хората надежди, макар предварително да знаеха, че не могат да осигурят вода.

— Ако от опозицията престанат да спорят помежду си — продължаваше братовчедката, — ако просто спрат да се дърлят, ще спечелят изборите и ще се отървем от това правителство. Това ще бъде добре, как мислиш?

— Не — каза маа Рамотсве.

Братовчедката я зяпна.

— Но нещата много ще се променят, ако дойде ново правителство — каза тя.

— Мислиш ли? — попита маа Рамотсве. Тя не беше скептична по природа, но си задаваше въпроса възможно ли е една групичка, която смайващо прилича на друга групичка, да действа по по-различен начин. Ала не й се щеше да влиза в политически спорове с братовчедка си, затова смени темата и попита какво става с онази жена от селото, дето убила козела на съседката си, защото решила, че съседката задява съпруга ѝ. Това беше дълга сага и цялото село се веселеше с нея.

— Промъкнала се в двора една нощ и прерязала гърлото на козела — започна братовчедката. — Козелът сигурно си е казал, че някой токолош^[1] е влязъл, или нещо подобно. Много коварна жена.

— Има много такива — каза маа Рамотсве. — Мъжете не знаят колко зли могат да бъдат жените, но ние понякога сме много зли.

— Дори по-зли от мъжете — прибави братовчедката. Жените са много по-безмилостни, как мислиш?

Не — каза маа Рамотсве. Тя беше на мнение, че мъжката и женската злост са горе-долу еднакви, но просто се изразяват по различен начин.

Братовчедката я погледна недоволно.

— Жените нямат кой знае какъв шанс да проявяват голяма злост — измърмори тя. — Мъжете са заели почти всички места, на които можеш да проявиш истинска злина. Ако жените можеха да станат президенти, генерали и така нататък, те щяха да бъдат точно толкова лоши, колкото са и мъжете генерали и президенти. Просто им дай възможност — и ела да видиш как ще действат въпросните дами като президенти и генерали.

Маа Рамотсве вдигна една сламка и я заразглежда отблизо.

— Посочи ми една такава жена — каза тя.

Братовчедката се замисли, не ѝ идваха наум никакви имена, или поне не имена на генерали.

— Имаше една жена в Индия, госпожа Ганди.

— И тя стреляла ли е по някого? — попита маа Рамотсве.

— Не — отговори братовчедка ѝ. — Някой я застреля нея. Но...

— Видя ли сега? — каза маа Рамотсве. — Предполагам, че този, който е стрелял по нея, е бил мъж. Ти как мислиш, дали е била жена?

Братовчедката не каза нищо. Едно момченце надничаше иззад оградата лелапата и разглеждаше двете жени. То беше ококорило големите си очи, а от протритата му червена ризка се подаваха тъничките му ръце. Братовчедката го посочи.

— Това момченце не може да говори. Езикът му не се движи както трябва. И само гледа отстрани как си играят другите деца.

Маа Рамотсве му се усмихна и го повика тихичко на сетсуана. Но момченцето може би не я чу, защото се обърна, без да отговори, и бавно се отдалечи с напуканите си боси крачета. Маа Рамотсве замълча, защото се замисли какво ли е да си такова малко момченце, слабичко и без глас. „Аз имам късмет“ — каза си тя и се обърна към братовчедка си, за да ѝ каже:

— Не мислиш ли, че ние сме щастливи? Ние сме жени с традиционно телосложение, а това момченце, горкичкото, с тия тънки крачета и ръчички? И ние можем да си говорим, а то не може звук да издаде.

Братовчедката кимна.

— Имаме късмет, че сме такива, които сме — каза тя. — Ние сме жени с късмет, седим на слънце и имаме толкова неща, за които да си приказваме.

Да, толкова много неща, за които да си приказват и толкова малко, които да свършат. Тук, в Мочуди, на много километри от Габороне, маа Рамотсве усети как лесно я унася ритъмът на провинциалния живот, много по-бавен и предразполагащ към съзерцание от този в града. И в Габороне имаше все още време и място за размисъл, но тук това идваше толкова естествено тук, където човек можеше да погледне над хълма и да види как рехавите облачета се носят по небето или да слуша хлопките на кравите и хора на цикадите. Това беше то да живееш в Ботсуана, докато целият свят наоколо се върти с бясна скорост, човек може да седне в двора пред някоя къща с червеникави глинени стени, да държи голяма чаша ройбос и да говори за дреболии: началници, паднали в кладенец, козли и ревност.

---

[1] Или токолоси ю.афр. — зъл и похотлив космат воден дух в африканския фолклор. — Б.р. ↑

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

ЖЕНА, КОЯТО РАЗБИРА ОТ ПРИЧЕСКИ

В понеделник маа Рамотсве имаше уговорена делова среща. Повечето от клиентите ѝ не си правеха труд да уреждат предварително посещенията си в офиса ѝ. Напротив, предпочитаха да се появят без предупреждение и — в отделни случаи — без да разкриват самоличността си. Маа Рамотсве разбираше защо хората прибягват до тази анонимност. Не бе лесно да се решиш да се консултираш с частен детектив, особено ако проблемът засяга крайно деликатни сфери от личния ти живот, и мнозина трябваше да съберат значителна смелост, за да почукат на нейната врата. Тя допускаше, че подобно поведение наблюдават и лекарите — как пациентите говорят за всичко друго, само не и за същинския си проблем и чак накрая, в последния момент се осмеляват да споменат какво ги тревожи. Беше чела някъде — може би в някое от онези стари списания, които маа Макутси толкова обичаше да прелиства — за един лекар, при когото някакъв мъж дошъл на преглед с хартиена кесия на главата. Горкият човек, казваше си маа Рамотсве. Сигурно е ужасно да се чувстваш толкова притеснен, че да си сложиш кесия на главата! Какъв ли е бил проблемът на този човек, питаше се тя. Понякога на мъжете им се случват неприятни неща, понякога се срамуват да говорят за тях, но всъщност човек няма защо да се чувства по този начин.

Маа Рамотсве никога не беше се сблъсквала с чак такова притеснение, но понякога наистина ѝ се налагаше да измъква с ченгел думите от устата на хората. Това се случваше най-често с жени, изоставени от мъжете си, или такива, които подозираха, че мъжете им си имат любовници. Подобни жени изпитваха гняв и чувство, че са били предадени. Имаха основания и за двете и човек можеше да ги разбере, но често те изпитваха и срам, че такова нещо се е случило именно на тях. Сякаш те бяха виновни, че мъжете им са предпочели друга жена. Разбира се, би могло да бъде точно така. Имаше жени, които сами отблъскваха мъжете си, но по-често мъжът просто се

отегчаваше от семейните задължения и искаше да се среща с по-млада жена. Винаги има по-млади жени, размишляваше маа Рамотсве. Само богатите жени можеха да си позволят да се срещат с по-млади мъже.

Мисълта за богатите жени ѝ напомни, че днес предстои да се срещне с една несъмнено богата жена. Маа Холонга беше доста известна в Габороне като собственичка на верига от фризьорски салони. Салоните процъфтяваха, но това, което ѝ беше донесло най-голяма известност и печалби, бе нейното изобретение, нейната запазена марка — „Специалният лосион за подготвяне на дамски коси за сплитане“. Това беше една от онези микстури, с които жените мажат косите си, преди да ги сплетат. Ефикасността ѝ беше съмнителна, но козметиката за коса не изискваше кой знае какви научни доказателства. Това, което имаше значение, бе, че достатъчно жени вярваха в ефекта на своя любим продукт.

Маа Рамотсве никога не беше срещала маа Холонга. Беше виждала от време на време в „Ммеги“ и в „Ботсуана гардиън“ нейни снимки, на които се виждаше едно приятно, доста закръглено лице. Знаеше също, че маа Холонга живее в къща в предградието, недалеч от господин Дж. Л. Б. Матекони. Беше заинтригувана и любопитна да се запознае с нея, защото от прочетеното във вестниците можеше да се предположи, че маа Холонга е наистина необикновено богата жена. Много такива жени ставаха разглезени и претенциозни и често хранеха невярна и преувеличена представа за важността на собствената си персона. Беше ѝ любопитно да се срещне с нея, защото от снимките във вестниците бе останала с впечатление, че маа Холонга не е типичната богата жена. Тя нямаше вид нито на разглезена, нито на претенциозна, нито на погълната от собствената си важност жена. Маа Холонга правеше съвсем различно впечатление.

И когато пристигна за срещата точно в уговореното време (още една точка в нейна полза), маа Холонга потвърди предварителните впечатления на маа Рамотсве за себе си.

— Много любезно от ваша страна, че се съгласихте да се срещнем — каза тя на маа Рамотсве, докато сядаше на стола от другата страна на бюрото. — Мога да си представя колко сте заета.

— Понякога съм заета — каза маа Рамотсве. — А друг път не толкова. Днес не съм заета. Днес просто си седя зад бюрото.

— Това е чудесно — каза маа Холонга. — Хубаво е понякога просто да си поседиш. И аз обичам, когато имам възможност. Просто си седя.

— Това понякога е много съществено занимание — съгласи се маа Рамотсве. — Макар че не е препоръчително, човек да прави само това.

— О, в никакъв случай — каза бързо маа Холонга. — На никого не го пожелавам.

Последва кратка пауза. Маа Рамотсве се вгледа в жената срещу себе си. Както показваха снимките по вестниците, това беше жена с традиционен външен вид, което се отнасяше не само за лицето, но и за цялата ѝ фигура. Дрехите ѝ бяха доста опънати по шевовете. Трябваше да премине на един-два номера по-големи дрехи, каза си маа Рамотсве, и тогава тези шевове нямаше да изглеждат така, все едно ей сега ще се сцепят. Наистина нямаше смисъл човек да се бори с тези неща, много по-добре е да приемеш действителните си размери, пък и по-големият номер си има предимство — имаш място да се движиш.

Маа Холонга също се възползва от възможността да разгледа маа Рамотсве. Приятна жена, помисли си тя. Не е някоя от недохранените съвременни дами. Това е добре. Но роклята ѝ е малко тясна, би трябвало да се ориентира към малко по-голям размер. Обаче има дружелюбно лице — типичното добродушно старомодно лице на жена от Ботсуана, лице, на което можеш да имаш доверие, не като лицата, които напоследък се срещат толкова често по улиците.

— Радвам се да се запозная с вас — каза маа Холонга. — Чувала съм, че сте много добър професионалист. Така ми казаха.

Маа Рамотсве се усмихна. Тя беше скромнен човек, но винаги се радваше на комплиментите. И, разбира се, знаеше колко е важно да се правят комплименти. Не неискрени, а такива, които да вдъхнат самочувствие на другия в работата или да му покажат, че усилията му не са били напразни. Тя веднъж бе направила комплимент дори на чираците, когато те положили допълнителни усилия, за да помогнат на един клиент, и за кратко това като че ли ги вдъхнови да си гледат съвестно работата и да се гордеят от това. Но няколко дни по-късно маа Рамотсве установи, че думите ѝ са вече забравени, защото чираците, които нищо не помнеха задълго, се върнаха към обичайния си мързел.

— Ами да — продължи маа Холонга. — Може би не знаете, маа, но репутацията ви в този град е много добра. Хората казват, че сте една от най-умните жени в Ботсуана.

— О, не може да бъде — каза маа Рамотсве и се разсмя. — В Ботсуана има много по-умни жени от мен, жени с бакалавърска степен. Има дори лекарки в болницата. Те сигурно са много по-умни от мене. Аз имам само сертификат на Кеймбридж, и това е.

— А аз дори и толкова нямам — каза маа Холонга. — Но не мисля, че съм по-малко интелигентна от онези двамата чираци ей там, в сервиза, например. Предполагам, че и те имат сертификат на Кеймбридж, нали?

— Те са особен случай — каза маа Рамотсве. — Имат сертификат, но не са най-добрата реклама на образователната система. Главите им са съвсем празни. В тях не се завърта никаква мисъл, освен мисли за момичета.

Маа Холонга хвърли поглед навън, където се виждаше единият от чираците, седнал на обърнат варел. Тя се вгледа в него за миг, след което отново се обърна към маа Рамотсве. Маа Рамотсве забеляза нещо — да, погледът бе съвсем кратък, но си пролича: маа Холонга се интересуваше от мъже. И защо не? Времето, когато жените се преструваха, че мъжете не ги интересуват, отдавна бе отминало и сега те свободно разговаряха за тези неща. Маа Рамотсве не беше убедена, че е много добра идея да говори толкова свободно за мъже — бе чувала някои крайно шокиращи изказвания от други жени и никога не би оправдала подобно безсрамие. Но като цяло беше по-добре жените да могат да се държат естествено по този въпрос.

— Дойдох при вас именно по повод мъжете — каза изведнъж маа Холонга. — Тук съм точно с тази цел.

Маа Рамотсве леко се стъписа. Тя си бе задавала въпроса за причината на това посещение, но мислеше, че е нещо във връзка с бизнеса на маа Холонга. Сега обаче ставаше ясно, че причината е много по-поверителна.

— Много жени идват да се консултират с мен по подобни въпроси — каза тя спокойно. — Мъжете са сериозен проблем за нас.

Маа Холонга се усмихна на тези думи.

— Това не е преувеличено, маа. Но повечето жени имат проблем с един мъж; аз имам проблеми с четирима мъже.

Маа Рамотсве се ококори. Ама че неочаквана работа! Четирима! Разбираемо е някой да има две гаджета и да се надява, че никое няма да разбере за другото, но четири! Това означава да си търсиш белята.

— Не е това, което може би си мислите — добави бързо маа Холонга. — Нямам четири гаджета. В момента изобщо нямам приятел, освен тези четиримата...

Маа Рамотсве я спря с ръка.

— Най-добре започнете отначало — помоли я тя. — Вече започвам да се обърквам. — Тя замълча. — И за да ви е по-лесно да ми разказвате, ще ви запаря чаша ройбос. Искате ли?

Маа Холонга кимна.

— Ще ви разказвам, докато правите чая. Когато стигнем до моя проблем, водата вече ще е кипнала.

— Аз съм съвсем обикновена жена — започна маа Холонга. — Не се справях много добре в училище, както ви споменах. Докато другите момичета си учеха уроците, аз разглеждах списания. Харесвах модните списания, снимките на тоалети и красивите модели. Най-много обичах да гледам снимки на модни прически и сплетени коси, украсени с мъниста, къносани и тъй нататък.

Струваше ми се много несправедливо, че Господ е дал на африканките къса коса, а дългите коси е раздал на всички останали. Но тогава си дадох сметка, че нищо не пречи и на африканките да имат красиви коси, макар че не е лесно да се работи с подобна коса. Започнах да сплитам косите на приятелките си и скоро се прочух сред момичетата в цялото училище. Идваха у нас петък вечер да им сплитам косите за събота и неделя. Плетях отвън, пред кухнята. Приятелките ми седаха на един стол, а аз заставах отзад, приказвахме си и им плетях косите под следобедното слънце. Много ми харесваше да го правя, чувствах се щастлива.

Знаете как се плете коса, маа. Знаете понякога колко много време отнема това. Обикновено отделях по час-два за плетене на някоя прическа, но се е случвало да прекарам и повече от два дни в плетене и украсяване. Толкова се гордеех с всички линии и фигури, които постигах от плитки, маа. Много бях горда.

Като дойде време да завършвам училище, аз вече не се чудех с какво ще си изкарвам хляба. Бяха ми предложили работа в един фризьорски салон, който една жена бе открила в търговския център. Беше виждала мои прически бе сигурна, че ще ѝ доведе доста клиентки, защото всички ме знаеха. Беше права. Всичките ми приятелки дойдоха в този салон, макар че вече трябваше да си плащат, за да правя косите.

Не след дълго започнах свой бизнес. Намерих една малка сладкарница, която затваряше заради фалит, и започнах там. Беше много тясно, нямаше никакви удобства и трябваше да нося водата с кофа, но всичките ми клиентки ме последваха и заявиха, че изобщо не ги интересува тясно ли е, или не. Казваха, че важното е да има някой, който наистина разбира от коси, и този човек съм аз. Една от тях дори ми каза, че човек, който разбира толкова от прическа се ражда веднъж на сто-двеста години. Много ми харесаха тези думи и помолих жената, която ги беше казала, да ги напише. После поръчах да ми направят една табела, така че всеки, който мине, да се спре, да я прочете и да ме гледа с уважение, когато ме види как стоя на вратата с ножиците си. Бях много щастлива, маа. Наистина много щастлива.

Бизнесът ми потръгна и след време успях да си купя нормален салон. После купих още един, а сетне още един във Франсистаун. Всичко вървеше много добре и през цялото време парите се трупаха в банката. Имах вече толкова много пари, че не можех да ги похарча всичките сама, така че дадох част от тях на брат ми и му поръчах да ми купи още нещо, което да работи за мен. Той ми купи магазин и една малка фабрика за дрехи. Сега вече имам и фабрика и това ме направи още по-богата. Много бях щастлива, че имам толкова пари, отивах в банката всеки четвъртък, за да си проверявам сметката. Там вече бяха много любезни с мен, защото имам куп пари, а банките обичат хората с пари.

Но знаете ли какво си нямах, маа? Нямах съпруг. Бях толкова заета да правя прически и да печеля пари, че бях забравила да се омъжа. Преди три месеца, когато отпразнувах четирийсетия си рожден ден, изведнъж си помислих: „Къде е твоят съпруг? Къде са твоите деца?“ Отговорът беше, че нямам нито съпруг, нито деца. Реших да си намеря съпруг.

Мислите ли, че ми беше лесно, маа? Как мислите?

Маа Рамотсве тъкмо беше направила ройбос и наливаше в чашата на своята клиентка.

— Мисля, че за жена като вас това би било лесно — каза тя. — Надали такова нещо може да ви затрудни.

— Тъй ли? — учуди се маа Холонга. — И защо да не може да ме затрудни?

Маа Рамотсве се поколеба. Тя бе отговорила, без да се замисли, и сега се чудеше как да се обоснове. Мислеше си, че на маа Холонга вероятно няма да ѝ е трудно да се омъжи, защото е богата. За богатите хора всичко е по-лесно, дори да си намерят съпруг. Но можеше ли да отговори така? Нямаше ли да е обидно за маа Холонга да чуе, че вероятно единствената причина маа Рамотсве да мисли така, са парите ѝ, а не това, че е хубава или привлекателна?

— Има много мъже... — започна маа Рамотсве и спря. — Има много мъже, които си търсят съпруги.

— Но много жени казват, че не е никак лесно — каза маа Холонга. — Защо за тях да е трудно, а за мен да е лесно? Можете ли да ми обясните това?

Маа Рамотсве въздъхна. Най-добре е да си искрен, каза си тя и затова каза съвсем простичко:

— Парите, маа. Това е причината. Вие сте, жена, която притежава голяма верига фризьорски салони. Вие сте богата жена. Много мъже харесват богати жени.

Маа Холонга се облегна на стола си и се усмихна.

— Точно така, маа. Чаках вие да го кажете. Сега съм сигурна, че разбирате.

— Но те ще ви харесат и за това, че сте привлекателна жена — прибави бързо маа Рамотсве. — Мъжете с традиционен вкус ще ви харесат, защото сте с традиционна външност. Жени като вас и като мен, маа, напомнят на мъжете за хубавите неща в едновременната Ботсуана, преди онази мода на кльошавите жени да обърка всички.

Маа Холонга кимна замислено.

— Да, маа, това сигурно е така, но моят проблем си остава. Трябва да ви разкажа какво се случи, когато обявих, че си търся подходящ съпруг. Нещо много интересно.

Тя замълча.

— Но бихте ли ми налили още малко чай, маа? Чаят е чудесен, а аз отново ожаднях.

— Това е ройбос — каза маа Рамотсве и посегна да вземе чайника. — Маа Макутси, моята помощничка, и аз пием само ройбос. Помага ни да мислим.

Маа Холонга поднесе чашата към устните си и шумно я пресуши.

— Ще си купя ройбос вместо обикновен чай — каза тя. — Ще му слагам мед и ще го пия всеки ден.

— Това би било много полезно — каза маа Рамотсве. — А какво стана със съпрузите? Какво се случи по-нататък?

Маа Холонга се навъси.

— Изпаднах в много трудна ситуация — каза тя. — Щом се заговори за това, че искам да се омъжа, започнаха да ми звънят цял куп хора, поне десет-двайсет души. Все мъже.

Маа Рамотсве вдигна вежди.

— Това са доста хора — каза тя.

Маа Холонга кимна.

— Разбира се, аз си давам сметка, че някои от тях са напълно неподходящи. Един човек ми се обади от затвора и някой му измъкна насила слушалката. И дори едно момченце ми се обади, на не повече от тринайсет-четиринайсет години, струва ми се. Но аз приех да се срещна с останалите и от всички тях накрая съставих списък от четирима.

— Това вече е нещо по-приемливо. От четирима може да се избере един — каза маа Рамотсве. — Не са прекалено много, нито твърде малко.

Маа Холонга очевидно се зарадва на тези думи. Тя погледна маа Рамотсве колебливо:

— Нали не мислите, че е странно човек да си направи списък, маа? Някои от приятелките ми...

Маа Рамотсве вдигна ръка и я прекъсна. Много от клиентите ѝ се съветваха най-вече с приятелите си, но тя от опит знаеше, че тези съвети доста пъти са погрешни. Приятелите искаха да помогнат, но много често бъркаха в преценката си за това какъв човек е приятелят им. Маа Рамотсве смяташе, че е по-добре, ако искаш съвет, да помолиш непознат човек — е, не първия срещнат, разбира се, човек не

може да излезе на улицата и да спре първия срещнат, — но човек, за когото си сигурен, че е разумен и мъдър. Ние вече не говорим за мъдрост, мислеше си маа Рамотсве, мястото на мъдреците вече са заели какви ли не повърхностни хора — актьори и други подобни, — които явно са готови да изкажат мнение по всеки въпрос. Според нея в другите страни беше още по-лошо, но и в Ботсуана се забелязваше същата тенденция и това никак не ѝ се нравеше. Самата тя никога не би взела под внимание мнението на подобни хора. Вместо това би се вслушала в съветите на някой, който е постигнал много в живота си. Тези хора знаеха какво говорят.

— Не съм убедена, че трябва да се съобразявате особено много с мненията на приятелките си — каза тя. — Мисля, че един списък е добра идея. Каква е разликата между списък с покупки, списък със задачи и списък с мъже? Не виждам разлика.

— Радвам се, че мислите така — каза маа Холонга. — Искam от вас да разберете кои от тези мъже се интересуват от парите ми и кои от самата мен.

Маа Рамотсве плесна с ръце от радост.

— О, точно такива задачи обичам! — възкликна тя. — Да преценявам мъже! По правило мъжете наблюдават жените и ги преценяват. А сега и ние имаме възможност да отвърнем със същото. Това, с което ми предлагате да се заема, за мен е много интересно.

— Мога да ви платя много добре — продължи маа Холонга и се пресегна към голямата черна чанта до стола си. — Ако ми кажете колко ще струва, веднага ще ви платя.

— Ще ви изпратя сметка — каза маа Рамотсве. — Възприели сме този начин. После ще можете да ми платите за времето, което ми е отнел случаят. — Тя замълча. — Но първо, ще трябва да ми разкажете повече за тези мъже. Преди да се заема с работа, ще ми е нужна информация за тях.

Маа Холонга са облегна на стола.

— Обичам да говоря за мъже, маа. И сега ще започна с първия от тях.

Маа Рамотсве погледна в чашата на клиентката си. Все още бе наполовина пълна. Това количество чай може би щеше да стигне за първия мъж, но за четиримата надали. Така че тя се пресегна, взе чайника и предложи да напълни чашата на маа Холонга, а после наля и

на себе си. Така открай време бе редно да се държиш с гостите си в Ботсуана, така се държеше и маа Рамотсве. Съвременните хора можеха да говорят каквото си искат, но никой все още не беше измислил нищо по-добро и, ако питаха маа Рамотсве, нямаше и да измисли.

ПЕТА ГЛАВА

ГОСПОДИН ДЖ. Л. Б. МАТЕКОНИ ИМА ПРИЧИНА ДА СЕ ЗАМИСЛИ

Мина известно време, преди господин Дж. Л. Б. Матекони да го осени мисълта, че маа Потокване може да е приела неговите думи за съгласие. Той съвсем ясно си спомняше станалото. Беше казал: „Ще си помисля, маа“, което е много по-различно — ако някой би бил така добър да забележи — от това да каже, че със сигурност ще направи нещо. Може би щеше да е по-добре да ѝ беше отказал веднага, на място, но господин Дж. Л. Б. Матекони беше възпитан човек и като всички възпитани хора, не обичаше да отказва. Много хора, разбира се, нямаха такива скрупули. Те биха отказали мигом, без да се вълнуват от това, че с отказа си ще наранят нечий чувства.

Господин Дж. Л. Б. Матекони обмисли много внимателно ситуацията. След първоначалното си стъписване, когато маа Потокване му каза какво иска от него, той замълча за миг. Първо си помисли, че не е чул добре, че може би тя иска от него да поправи някакъв парашут, така, както често го молеше да поправя всевъзможни машини. Но тя разбира се, не можеше да го е помолила за такова нещо, за щото в сиропиталището имаше цял куп хора, които биха се справили далеч по-добре с поправката на един парашут. Да се *поправи* парашут според него значеше да се шие, а повечето майки в сиропиталището умееха това, защото винаги шиеха дрехите на сирачетата, поправяха скъсаните панталонки на момчетата или отпускаха подгъва на поличките, когато окъсееха. Тези жени лесно щяха да зашият и един скъсан парашут дори ако трябваше да му сложат кръпка от панталонки. Не, маа Потакване определено нямаше предвид такова нещо.

Следващите ѝ думи не оставиха никакво съмнение.

— Това е много добър начин да се съберат пари — бе казала тя.
— Миналата година го направиха от Програмата за помощ на бедните.

Онзи от радиото, със смешния глас, той е много известен и се съгласи да скочи. А после и онова момиче, което за малко да стане мис Ботсуана, то също се съгласи да скочи. Те събраха много пари. Страшно много.

— Но аз не мога да скоча — бе възразил господин Дж. Л. Б. Матекони. — Никога дори не съм се качвал на самолет. Не искам да скачам от самолет.

Маа Потокване сякаш не го чу.

— Но това е много лесно. Говорих с един човек от Клуба по парашутизъм и той ми каза, че могат да те научат как да скочиш. Освен това имат един учебник, в който е показано как да държиш краката си, когато се приземяваш. Много е просто. Дори аз мога да го направя.

— Тогава защо не го направиш? — бе промърморил той, но не достатъчно силно, така че маа Потокване продължи, все едно че нищо не е казал.

— Няма причина да се страхуваш — каза тя. — Мисля, че дори е много приятно да се носиш така във въздуха. Те могат да ти пуснат над една от нашите градини, а пък аз ще кажа на някоя от майките да ти направи сладкиш и той ще те чака щом се приземиш. А освен това имаме и платнище. Можем да го опънем тук наблизо, просто за всеки случай.

— Не искам да го правя — искаше да каже господин Дж. Л. Б. Матекони, но по някаква причина думите му прозвучаха като: „Ще си помисля“.

И сега си даде сметка, че именно тогава сбърка. Разбира се, нямаше да е трудно и сега да оправи нещата. Трябваше да се обади на маа Потокване и да ѝ каже колкото е възможно по-недвусмислено и твърдо, че вече е обмислил предложението и че няма да го направи. С радост би дал известна сума на когото и да било друго, когото тя успее да убеди вместо него, но той самият за съжаление няма да го направи. Това беше единственият начин да се оправиш с маа Потокване. Човек трябваше да бъде твърд с нея и непреклонен, точно както бе непреклонен тогава по въпроса за помпата. Пред такава жена не трябва да се отстъпва.

Разбира се, трудностите в подобни случаи произтичаха от разликите между мъжете и жените. В крайна сметка мъжът беше по-слабият, особено ако жената бе като маа Потокване. Единственото,

което можеше да направи, бе просто да се стреми да избягва ситуации, в които една жена може да го постави натясно. А това беше трудна работа, защото жените умеят да ти внушат, че няма накъде да мърдаш, точно както се бе случило и с него. Трябваше да е по-внимателен. Трябваше да е нащрек, когато му сервира онзи сладкиш. Това беше нейната тактика, сега вече му беше ясно точно как Ева е използвала ябълката, за да хване Адам в капана си. Маа Потокване използваше плодов сладкиш. Плодов сладкиш, ябълки, все тая. О, глупави слабоволеви мъже!

Господин Дж. Л. Б. Матекони си погледна часовника. Беше девет сутринта, а той пристигаше в сервиза най-късно в осем. Чираците имаха достатъчно работа — все прости задачи — и той можеше да ги остави спокойно да работят, но никак не му се щеше да стоят задълго без наблюдение. Той погледна през прозореца. Времето беше приятно, не много горещо за този сезон и приканваше човек да излезе сред природата и просто да тръгне по някоя пътека. Но той не можеше да си го позволи, защото имаше клиенти и трябваше да мисли за тях. Най-добре беше да спре да мисли за разходки и да се захване с всекидневните задачи. Трябваше да се проверяват ауспуси, да се сменят гуми, да се подменят уплътнения на спирачки. Това беше важното, а не някакъв си абсурден скок с парашут, който маа Потокване си беше наумила и който той нямаше никакво намерение да изпълнява. С този проблем можеше да се справи — с малко повече твърдост. Трябваше само да вдигне телефона и да й каже, че няма да стане. Той си представи разговора си с нея.

— Не, маа. Това е: не.

— Какво не?

— Не, няма да го направя.

— Какво искаш да кажеш с това „не“?

— Искам да кажа „не“. Това искам да кажа — не.

— Не? Колко жалко.

Така изглеждаха нещата, поне на теория. Е, щом се стигнеше до практиката, може би щеше да му бъде значително по-трудно. Но поне имаше представа какво трябваше да й каже и с какъв тон.

И тъй, господин Дж. Л. Б. Матекони пое краткия път от дома към „Тлоквенг роуд спийди моторс“, като се стараеше — и почти успяваше — да не мисли за парашутизъм, че дори и да не поглежда към небето. Толкова много пъти бе минавал по този маршрут, че познаваше всяка бабунка и всяка дупка по пътя и, колкото и да е странно, дори хората, които редовно забелязваше на едни и същи места. Господин Дж. Л. Б. Матекони знаеше, че всеки човек е привързан към своето място и го обича. Имаше един дрипав мъж, който често вървеше покрай пътя Маратадиба, сякаш търсеше нещо изгубено. Господин Дж. Л. Б. Матекони си представяше, че това е бащата на момиче, което работи като домашна помощничка в някоя от околните къщи, и го е взело при себе си в свободната стая на своята квартира. Така трябваше да постъпи една добра дъщеря, разбира се, но ако господин Дж. Л. Б. Матекони беше на мястото на този човек или на мястото на дъщеря му, щеше да реши, че за един леко объркан човек е най-добре да живее на село, дори на полето, при стадата. На село той ще може да стои на едно място и да гледа всичко наоколо, без сам да се движи. Би могъл да съзерцава стадата, нещо много важно за един стар човек, прекрасно хоби за стари хора. Много неща можеха да се научат само като гледаш кравите и техните най-разнообразни цветове. Това щеше да му запълва целия ден.

После, точно зад ъгъла, на „Ботели роуд“, в петък и събота имаше една много интересна кола, паркирана под сянката на едно бодливо дърво. Тази кола бе собственост на брата на един човек, който живееше в една от къщите на „Ботели Роуд“. Той беше месар от Лобатсе и идваше в Габороне за почивните дни, които започваха за него още в петък сутринта. Господин Дж. Л. Б. Матекони знаеше месарницата му в Лобатсе. Това беше голям съвременен магазин, на едната му стена беше нарисувана крава. Освен това този човек имаше и друг бизнес — произвеждаше вар, и господин Дж. Л. Б. Матекони допускаше, че е доста състоятелен, поне за мащабите на Лобатсе, ако не според стандартите в Габороне. Но това, което го отличаваше от другите в очите на господин Дж. Л. Б. Матекони, не беше неговият видим просперитет, а фактът, че имаше прекрасен автомобил, за който полагаше извънредни грижи.

Това беше роувър 90, модел 1955 година — и следователно доста стар. Беше син на цвят, емблемата му представляваше сребриста лодка

с вдигнато платно. Когато за пръв път бе минал покрай него с буса си, господин Дж. Л. Б. Матекони спря да го разгледа и тогава видя чудесната червена кожа на седалките и матовия блясък на сребристия скоростен лост. Но това, което го вълнуваше, не беше външният лукс на този автомобил, а мисълта какво се крие вътре в него, мисълта за 2,6-литровия двигател с ръчна трансмисия и *прочутата му опция за свободни колела*. Това днес нямаше къде да се види и господин Дж. Л. Б. Матекони наистина доведе тогава двамата си чираци да се запознаят с тази кола поне отвън, та да добият малко вкус към качествената техника. Разбира се, знаеше, че шансовете за това са много малки, но все пак правеше каквото може. Като я видяха, чираците подсвирнаха и Чарли, по-големият, каза: „Чудна кола, раа! Леле!“ Но миг след като господин Дж. Л. Б. Матекони се обърна на друга страна, същият чирак се наведе да се огледа в страничното огледало и да се порадва на собствената си физиономия.

Тогава господин Дж. Л. Б. Матекони осъзна, че те са безнадежден случай. Между него и тези двама младежи лежеше бездънна пропаст. Чиракът бе разбрал, че това е прекрасна кола, но даваше ли си сметка кое точно я правеше прекрасна? Едва ли. Тях ги впечатляваше спойлерът и бляскавите лети джанти, които съвременните производители слагаха на всеки луксозен автомобил. Тези неща не означаваха нищо, абсолютно нищо за един истински монтьор, какъвто беше господин Дж. Л. Б. Матекони. Това беше козметикът, външна украса, направена, за да впечатлява онези, които не разбират от коли. За истинския монтьор красотата се състоеше в изрядната точност и елегантност, с която се движеха хилядите части, събрани в корпуса на машината: лостове, зъбчати колела, бутала. Това беше важното, а не бездушната украса, която не вършеше никаква друга работа, освен да отразява слънчевите лъчи.

Господин Дж. Л. Б. Матекони забави ход и се загледа в прекрасния автомобил под дървото. Когато спря, той забеляза за своя неприятна изненада, че под колата има нещо — нещо, което обикновеният наблюдател нямаше да забележи, но което той не можеше да пропусне. Изтегли камиона си на банкета, изгаси двигателя и излезе от кабината. После стигна до колата, опря се на лакти и на колене и надникна под колата. Да, беше точно това, за което си мислеше. После легна по корем и пропълзя под колата, за да види по-

добре. Само един поглед му стигаше, разбира се, за да разбере каква е работата, но това, което видя, спря дъха му. Долу на земята имаше локва от масло, и там пясъкът беше черен.

— Какво правите тук, раа?

Гласът стресна господин Дж. Л. Б. Матекони, но той не вдигна рязко глава. Чираците му правеха и продължаваха да правят такива неща. Те често си удряха главите в пода на колите, щом чуеха да звъни телефона или нещо друго ги стреснеше. Да си вдигнеш главата и да погледнеш си е нормален човешки рефлекс, но монтьорите бързо се научаваха да го контролират. Или по-скоро монтьорите се научаваха, но не и двамата чираци на „Тлоквенг роуд спийди моторс“. Предполагаше, че никога няма и да се научат. Маа Макутси, разбира се, знаеше това и веднъж свършено нарочно бе викнала Чарли, когато той беше под колата. „Нарли!“ — извика тя и последва тъп удар, когато горкият момък си удари главата в калника на колата. Господин Дж. Л. Б. Матекони не одобри тази шегичка, но не се въздържа и се усмихна.

„Просто проверявам как си — извика маа Макутси. — Пази си главата там под колата. Такъв мозък трябва да се пази, нали?“

Господин Дж. Л. Б. Матекони се измъкна изпод колата и се изправи. Изтупа си панталоните. Както и бе предположил, насреща му стоеше самият месар, едър и набит, с дебел врат, като на биче. На всеки, който го погледнеше, щеше да му стане ясно, че това е заможен човек, дори и нищо да не знаеше за месарницата и бизнеса с вар, нито пък за тази прекрасна кола със сребристата емблема.

— Гледах колата ви, раа — каза той. — Бях се пъхнал отдолу.

— Видях — каза месарят. — Краката ви стърчаха навън. Щом ги видях и разбрах, че под колата ми има някой.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се усмихна.

— Сигурно сте се учудили какво правя, раа?

Месарят кимна.

— Прав сте, раа. Учудих се.

— Виждате ли, аз съм монтьор — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Винаги много съм харесвал тази кола. Това е много хубав автомобил.

Месарят очевидно се успокои.

— О, разбирам, раа. Вие сте човек, който разбира от такива стари коли. Ще се радвам да се пъхнете пак и да я погледнете.

Господин Дж. Л. Б. Матекони оцени великодушното предложение. Той щеше да се пъхне под колата, но вече не за да задоволи любопитството си. Ако се пъхнеше под нея, щеше да бъде, за да я поправа. Трябваше да каже на месаря какво е видял.

— Тече масло, раа — започна той. — Колата ви изпуска масло.

Месарят махна отегчено с ръка. Винаги имаше масло. Това е рискът със старите коли. Масло. Мирис на изгоряла гума, мистериозни шумове. Старите коли са като храстите нощем — винаги издават странни миризми и шумове. Той непрекъснато я караше на сервиз да оправят този или онзи проблем и проблемите все си ги имаше. А ето сега се появи още един монтьор, дето той изобщо не го познава, който му разправя, че изтича масло.

— Знам, че имам проблем с маслото — каза той. — То постоянно изтича и аз постоянно го доливам. Всеки път, щом пристигна от Лобатсе, ми се налага да доливам масло.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се намръщи.

— Това не е добре, раа. Не би трябвало да бъде така. Ако вашият монтьор се е погрижил гумените уплътнения на лоста, който контролира цилиндъра на маслото, да са си на мястото, това нещо не би трябвало да става. — Той замълча. — Мога да го поправа. Мога да го поправа за десет минути.

Месарят го изглежда.

— Не мога да докарам колата си в сервиза ви сега — каза той. — Трябва да говорим с брат ни за момчето на сестра ни. Трудно момче и се налага да вземем някакви мерки. И освен това не мога да плащам на всякакви монтьори да ми гледат под колата. Дадох вече доста пари в сервиза.

Господин Дж. Л. Б. Матекони заби поглед в обувките си.

— Нямах намерение да ви искам пари, раа. Не ви го предлагам заради пари.

За момент настъпи тишина. Месарят погледна господин Дж. Л. Б. Матекони и веднага разбра що за човек има насреща си. Освен това осъзна, че като е решил, че му предлагат услуга срещу заплащане, е допуснал огромна грешка и не е преценил добре ситуацията. Защото в Ботсуана имаше хора, които все още държаха на старите отношения и нрави и които бяха готови да направят нещо за някого просто така, за да му помогнат, без да очакват нищо в замяна. Този човек, когото

завари легнал под колата си, беше точно от тези хора. И все пак бе платил толкова пари в сервиза на онези монтьори и те го уверяваха, че всичко е наред. Вярно, колата, общо взето, вървеше доста добре въпреки този дребен проблем с маслото.

Месарят се навъси, пъкна ръка под яката си и я дръпна, сякаш да я разхлаби.

— Според мен нищо й няма на колата — каза той. — Може би грешите, раа.

Господин Дж. Л. Б. Матекони поклати глава. Без да каже дума, той посочи тъмното петно, което едва-едва се виждаше под корпуса на автомобила. Месарят проследи ръката му с поглед и отривисто поклати глава.

— Не е възможно, раа. Толкова пари съм дал, за да ми оправят колата. Карам я в добър сервиз. Постоянно човъркат нещо по мотора.

Господин Дж. Л. Б. Матекони повдигна вежди.

— Човъркат по мотора ли? Кой са тези хора, раа?

Месарят му каза името на сервиза и господин Дж. Л. Б. Матекони веднага разбра каква е работата. Години наред се беше мъчил да вдигне реномето на своята професия, но това, което той и други хора като него се опитваха да постигнат, вечно го съсипваха хора като монтьорите от сервиза на месаря. Ако изобщо бяха монтьори. Господин Дж. Л. Б. Матекони силно се съмняваше в квалификацията на някои от тях.

— Той извади кърпичка и избърса веждите си.

— Ако ми позволите да погледна двигателя, раа, мога много бързо да проверя нивото на маслото в него. Тогава ще знаем дали е безопасно да спирате и да доливате още масло.

Месарят се поколеба за момент. Имаше нещо унижително в това да го карат да се отчита за състоянието на собствената си кола, но в същото време беше грубо да откаже предлаганата му помощ. Този човек очевидно бе искрен и явно знаеше какво говори. И тъй, той бръкна в джоба си за ключовете, отвори вратата на шофьора и дръпна сребристото лостче, с което се освобождаваше капака на двигателя.

Господин Дж. Л. Б. Матекони тактично отстъпи назад. Да се открие пред очите ти такъв двигател — двигател, по-стар от самата република Ботсуана, — това е особен момент, миг на откровение, и той не искаше да показва прекалено любопитство, когато пред очите му

щеше да се появи това прекрасно творение на техниката. Така че остана на мястото си и само се поприведе, за да хвърли поглед към мотора. В миг дъхът му спря и той сякаш си глътна езика — не от възхищение, както очакваше, а от страшна изненада. Защото това не беше двигател на роувър 90, модел 1955, поддържан с грижи и любов. Вместо него се видя машина, сглобена от най-различни части, с всевъзможен произход. Скапан карбуратор, съвременно производство и некадърно конструиран съвременен маслен филтър, пригоден и свързан някак към единствената оригинална част, която се виждаше — мотора, прекрасен и солиден, сложен в колата в деня на раждането ѝ преди толкова много години. Той поне не беше пипан, но, божичко, в какво обкръжение се намираше!

Месарят го гледаше с очакване.

— Е, раа?

На господин Дж. Л. Б. Матекони му беше много трудно да отговори. Има моменти, когато и професията на монтьора изисква да съобщаваш лоши новини. Никога не е лесно и на човек му се ще да има някакъв начин да заобиколи грубата истина. Но има случаи, в които просто нищо не може да се направи, и той се опасяваше, че този е един от тях.

— Съжалявам, раа — започна той. — Много жалко, но с вашата кола е извършено нещо ужасно. Частите на двигателя... — той не успя да довърши. Това, което бяха направили с автомобила, бе такъв неподобен технически вандализъм, че господин Дж. Л. Б. Матекони не намери думи да изрази чувствата си. Той просто се обърна и поклати глава, като човек, пред чийто поглед прекрасно произведение на изкуството е било съсипано и превърнато в прах от подлите филистимяни.

ШЕСТА ГЛАВА

ГОСПОДИН МОПЕДИ БОБОЛОГО

Маа Холонга се облегна на стола и притвори очи. От другата страна на бюрото маа Рамотсве наблюдаваше своята клиентка. Беше установила, че за много от клиентите ѝ е по-лесно да разказват със затворени или със сведени очи, или пък с поглед, зареян някъде в далечината, където и да е, само не тук. За нея нямаше значение, важното беше клиентите ѝ да се чувстват удобно и да могат да говорят, без да се смущават. Може би на маа Холонга също не ѝ беше лесно да говори за това, защото ставаше дума за интимни неща, за сърдечни въпроси и ако затворените очи ѝ помагаха да говори по-свободно, то маа Рамотсве смяташе, че това е добра идея. Един от нейните клиенти, притеснен и засрамен от това, което трябваше да разказва, бе ѝ говорил с ръце пред лицето си. Не беше лесно да следи разказа му, защото това, което казваше, не се чуваше ясно. Маа Холонга, потънала в своята тъмнина, поне се чуваше добре.

— Ще започна с мъжа, когото харесвам най-много — каза тя. — Или поне мисля, че е този, който най-много ми харесва.

„Тогава защо не се омъжиш за него? — помисли си маа Рамотсве. — Ако харесваш един мъж, сигурно се доверяваш на собствената си преценка. Но не, има мъже, които умеят да се харесват — те са действително чаровни, — но са опасни за жените: Ноте Мокоти“ — помисли си маа Рамотсве. Първият ѝ съпруг Ноте Мокоти бе необикновено привлекателен за жените и едва по-късно ставаше ясно що за човек е. Така че маа Холонга имаше право. Мъжът, когото тя харесваше, можеше да не се окаже подходящият мъж.

— Разкажете ми за този мъж — подкани я маа Рамотсве. — Какво работи той?

— Той е учител — усмихна се маа Холонга.

Маа Рамотсве си записа това на един лист. Първи мъж, записа тя, учител, това беше важна информация, защото в Ботсуана всеки си беше на мястото, всеки работеше това, което му прилича, и една-

единствена дума можеше да опише хиляди неща. В Ботсуана учителите все още бяха на почит, въпреки че нравите и ценностите се бяха променили много. Едно време, разбира се, да си учител в училище значеше много повече и моралният авторитет на учителя имаше всеобщо признание. Днес много хора учеха за диплома или сертификат и тези хора не се смятаха за нещо по-малко от учителите. Но този вид хора често се лъжеха, защото учителите притежават нещо по-рядко от дипломите, те притежават мъдрост, докато много от онези хора притежават само квалификация на хартия. Най-мъдрият човек, който маа Рамотсве познаваше — нейния баща Обед Рамотсве, — нямаше сертификат на Кеймбридж, нямаше дори диплома от прогимназия, но това беше без значение. Той притежаваше мъдрост и тя струваше хиляди пъти повече.

Тя се загледа през прозореца, докато маа Холонга разказваше за учителя. Маа Рамотсве се опита да се съсредоточи, но мисълта за баща ѝ я върна в Мочуди и към спомените, които селото пазеше в себе си: за дългите следобеди в горещия сезон, когато нищо не се случва, освен това че слънцето припича, и когато на човек му се струва, че нищо не може да се случи; когато имаше време да седнеш вечер пред нечия къща и да гледаш как птиците се връщат по дърветата, а небето на запад се покрива от край до край с червени ивици, докато слънцето допира Калахари; когато ти се струваше, че вечно ще си на петнайсет и винаги ще бъдеш там, в Мочуди. Не знаеше какво ще донесе светът, не знаеше, че е много вероятно животът, който си представяш, да не бъде така прекрасен, както сегашния. Но това разбира се, не се отнасяше за живота на маа Рамотсве, който като цяло би могъл да се нарече щастлив. Ала за мнозина други онези спокойни дни на село бяха най-прекрасната част от живота.

Мислите на маа Рамотсве бяха прекъснати от маа Холонга.

— Учител, маа — каза другата жена. — Казах, че е учител.

— Съжалявам — каза маа Рамотсве. — Отнесох се за момент.

Да, учител, маа, прекрасна професия, независимо от това, че младите днес не са толкова почитателни. Все още е прекрасно да си учител.

Маа Холонга кимна, за да потвърди верността на казаното.

— Казва се Боболого. Преподава в училището ей там, близо до Университетската порта. Знаете го.

— Много пъти съм минавала покрай него с кола — каза маа Рамотсве. — А пък господин Дж. Л. Б. Матекони, собственикът на сервиза до нас, живее близо до това училище и казва, че понякога чува децата как пеят, ако вятърът духа от тази посока.

Маа Холонга я слушаше, но не ѝ беше интересно. Тя не познаваше господин Дж. Л. Б. Матекони и не можеше да си го представи, както си го представяше маа Рамотсве, застанал на верандата и заслушан в детските гласове.

— Този човек се казва Мопеди Боболого, макар че не прилича на известния Боболого. Този е висок и слаб, защото е родом от север, а там има доста високи хора. Като дърветата. Те са точно като дърветата горе на север.

Този Боболого е много умен мъж. Знае всичко за всичко. Чел е много книги и може да ги разкаже всичките до една. В тази книга пише това, в онази книга пише еди-какво си. Знае какво пише в много книги.

— Така ли! — възкликна маа Рамотсве. — Има толкова много, много книги и непрекъснато излизат нови и нови. Трудно е да ги прочетеш всичките.

— Невъзможно е да ги прочетеш всичките — каза маа Холонга. — Дори онези много умни хора от Университета на Ботсуана, хора като професор Тлоу, и те не са чели всичко.

— Сигурно им е много тъжно — отбеляза замислено маа Рамотсве. — Ако професията ти е да четеш книги, а никога не можеш да ги прочетеш до една... Мислиш си, че си прочел всички книги и хоп — изведнъж виждаш, че има още нови, току-що са пристигнали. И тогава какво? Трябва пак да се захващаш.

Маа Холонга сви рамене.

— Не знам какво се прави в такъв случай. Предполагам, че с всяка работа е така. И във фризьорството е така. Тъкмо си сплел една коса и хоп — пристига следващата, несплетена. И така продължава до безкрай. Работата няма свършване. — Тя замълча. — Дори вие, маа, и с вас е така. Тъкмо приключите с един случай и в този миг някой чука на вратата и започвате нов. И вашата работа няма край.

За миг и двете жени се умълчаха, замислени за това как работата действително няма край и че всъщност това е най-характерното за нея.

Вярно е, казваше си маа Рамотсве, но човек няма защо да се тревожи. Напротив, ако не е така, тогава има причина за безпокойство.

— Разкажете ми още за господин Боболого — каза маа Рамотсве.
— Добър човек ли е?

Маа Холонга се замисли.

— Мисля, че е добър. Виждала съм го как се усмихва на учениците и освен това никога не е бил груб с мен. Мисля, че е добър.

— Тогава защо не се е оженил? — попита маа Рамотсве. — Да не би пък жена му да е починала?

— Имал е съпруга — отвърна маа Холонга. — Но е починала. Той не е имал време да се ожени отново, защото е бил зает с четене. Сега мисли, че е дошло време.

Маа Рамотсве погледна през прозореца. Нещо не беше наред с този господин Боболого, чувстваше го. Тя написа на листа си: *Няма съпруга. Чете книги. Висок и слаб.* Тя вдигна поглед. Нямаше да отнеме много време да го проучи. После щяха да минат на следващия, а сетне на третия и на четвъртия. Сигурно и при четиримата имаше по нещо, помисли си тя мрачно, но после си каза, че няма защо да се предава на песимизъм, преди изобщо да е започнала. Кловис Андерсън, авторът на „Принципи на работата на частния детектив“, никога не би одобрил подобно отношение: „Бъдете уверени — пишеше той. Маа Рамотсве знаеше наизуст тази книга. — Рано или късно всичко се разкрива. Много са малко случаите, в които действителните обстоятелства са очевидни. И никога, никога не правете изводи, преди да сте започнали да работите.“

Това беше много мъдър съвет и маа Рамотсве беше твърдо решена да го следва. И тъй, докато маа Холонга продължаваше да ѝ описва господин Боболого, тя положи всички усилия да мисли за него с добронамереност, за добрите му страни. Бил много спретнат, разбра тя, и не пиел много. Веднъж, когато обядвали заедно, той гледал тя да получи по-голямата порция месо, а той взел по-малката. Това беше много добър симптом нали? Човек, който постъпва така, сигурно притежава прекрасни качества. Освен това беше и много образован и щеше да научи маа Холонга на много неща и да разшири кръгозора ѝ. Всичко това бе положително — и все пак нещо не беше наред. Тя не можеше да избие това съмнение от главата си. Господин Боболого би

трябвало да има страничен мотив. Парите? Това беше най-близкото до ума, но дали нямаше и нещо друго?

Маа Холонга тъкмо бе свършила да говори, когато в сервиза пристигна господин Дж. Л. Б. Матекони. Той бе силно развълнуван от срещата си с месаря и нямаше търпение да разкаже на маа Рамотсве. Беше чувал много неща за онзи сервиз и понякога дори бе и виждал резултатите от тяхната чудовищна немарливост, когато някой от измамените им клиенти се обръщаше за помощ към „Тлоквенг роуд спийди моторс“. Но тези случаи не бяха нищо в сравнение с умишлената измама — а със сигурност нямаше друга дума за това, което му разкри само един поглед към двигателя на роувъра. Това беше измама, преднамерена и с дълготраен ефект, свършено съзнателно извършена подлост срещу човека, който им се беше доверил, и срещу една прекрасна кола, която им беше попаднала в ръчичките. Това бе двойно зло, направо престъпление: монтьорът има дълг към машината, а тези нагло бяха потъпкали този дълг. Ако си съвестен монтьор, никога няма да подложиш една машина на подобна съсипия. Машините си имат достойнство — да, това е думата, и господин Дж. Л. Б. Матекони, като един от най-добрите монтьори в Ботсуана, не се срамуваше да употреби подобен термин. Беше въпрос на морал. Точно това беше.

Докато паркираше камиона си на обичайното място в двора под акацията, господин Дж. Л. Б. Матекони още веднъж се удиви на откровеното безочие на тези хора. Представи как месарят отива в сервиза, обяснява какъв проблем има с колата и как, когато си я взима после, го уверяват, че всичко е наред. Може би дори го лъжат колко трудно са му доставили тази или онази част, със сигурност му взимат пари като за оригиналните резервни части, които е трябвало да поръчат при специален посредник в Южна Африка, или дори в Англия, толкова далече. Той си помисли за заводите „Роувър“ в Англия, под сивото небе, под дъжда, който се лее там в такова изобилие, за разлика от Ботсуана, и за англичаните, за братята монтьори, надвесени над металните стругове и фрези, които произвеждат тези красиви части. Какво ли щяха да изпитат, питаше се той, ако знаеха как някъде далече в Ботсуана няколко безскрупулни

монтърчетата са готови да наблъскат какви ли не части в автомобила, създаден с толкова любов и внимание в родината им? Какво ли щяха да си помислят за Ботсуана, ако знаеха това? Той бе кипнал от възмущение само от един поглед. И беше сигурен, че и маа Рамотсве щеше да реагира по същия начин, когато ѝ разкажеше. Знаеше как се държи тя, щом чуе за някое безобразие. Млъкваше, поклащаше глава и после казваше тихо някаква забележка, която напълно изразяваше неговите чувства, но така, както той не би могъл никога да постигне. Той бе човек на техниката, на болтовете, гайките, двигателите, а не на думите. Но можеше да оцени точните думи, когато ги чуе, и особено когато ги чуваше от маа Рамотсве, която за него говореше от името на цяла Ботсуана.

Вместо да влезе в сервиза през работилницата, господин Дж. Л. Б. Матекони зави от другата страна и се насочи към вратата на „Дамска детективска агенция №1“. Тя обикновено стоеше отворена и пилетата понякога влизаха вътре да се разхождат (нещо, което ужасно вбесяваше маа Макутси, да не говорим, щом почнеха да кълват трохи около краката ѝ), но днес беше затворено. Това означаваше, че маа Рамотсве и маа Макутси ги няма или че вътре има клиент. Господин Дж. Л. Б. Матекони се наведе към ключалката и се заслуша дали отвътре се чуват гласове. Точно в момента, в който се наведе, вратата изведнъж се отвори.

Маа Холонга зяпна от изненада, щом видя господин Дж. Л. Б. Матекони приведен почти на две до вратата. Тя се извърна към маа Рамотсве.

Тук има един мъж — каза тя. — Тук има един мъж, който подслушва.

Маа Рамотсве стрелна господин Дж. Л. Б. Матекони с предупредителен поглед.

— Мисля, че има болки в гърба, маа. Затова стои така. Но както и да е, това е само господин Дж. Л. Б. Матекони, собственикът на сервиза. На него му е разрешено да стои тук. Той е съвсем безобиден.

Маа Холонга погледна към господин Дж. Л. Б. Матекони, усетил, че трябва да удостовери думите на маа Рамотсве, се хвана за гърба и се постара да добие страдалчески вид.

— Помислих си, че ни подслушва — каза маа Холонга. — Точно това си помислих, маа.

— Не, той не би подслушвал — каза маа Рамотсве. — Мъжете понякога просто се разхождат наоколо. Мисля, че точно това е правил.

— Разбирам — каза маа Холонга и мина покрай господин Дж. Л. Б. Матекони, като му хвърли кос поглед. — Сега трябва да тръгвам, маа. Но ще чакам да ми се обадите.

— Така, така — каза маа Рамотсве, докато двамата с господин Дж. Л. Б. Матекони наблюдаваха как маа Холонга се качва в колата си. — Какво беше това? Защо подслушваше на вратата?

Господин Дж. Л. Б. Матекони се разсмя.

— Не съм подслушвал. Или по-точно, нямах намерение да подслушвам, а само да чуя... — Той не се доизказа. Не можеше да обясни добре.

— Искаше да видиш дали съм заета — изпревари го маа Рамотсве. — Това ли е?

Господин Дж. Л. Б. Матекони кимна.

— Точно така.

Маа Рамотсве се усмихна.

— Винаги можеш да почукаш и да кажеш: „Ко-ко“. Нали така се прави обикновено?

Господин Дж. Л. Б. Матекони прие забележката с мълчание. Нямаше желание да спори с маа Рамотсве на тази тема. Искаше му се час по-скоро да ѝ разкаже за колата на месаря и погледна с копнеж към чайника. Можеше да седнат да пият чай и той да ѝ разкаже каква ужасна измама беше открил съвсем случайно, а тя да го посъветва какво да предприеме. Той намекна, че времето е горещо и че е жаден, и маа Рамотсве незабавно му предложи чаша чай. Тя усещаше, че е развълнуван от нещо, а несъмнено една от задачите на всяка добра съпруга е да изслушва мъжа си, ако нещо го вълнува. „Макар че не съм истинска съпруга — каза си тя. — Само годеница, но и годениците трябва да изслушват и могат да дадат точно същите съвети, каквито дават съпругите“. И тъй, тя сложи чайника и те пиха заедно ройбос, седнали в сянката на акациевото дърво, до което господин Дж. Л. Б. Матекони паркираше камиона си. А от клоната над тях тихо ги наблюдаваше един сив африкански гълъб, който накрая литна да търси изгубеното си другарче.

Реакцията на маа Рамотсве бе точно такава, каквато господин Дж. Л. Б. Матекони очакваше. Тя побесня, но не шумно и демонстративно, както се случваше при други темпераментни хора, а тихо, със стиснати устни и с един особен блясък в очите, който ясно изразяваше чувствата ѝ. Тя не можеше да понася непочтеността във всичките ѝ форми, смяташе я за най-голямата заплаха за човешките отношения. Ако не можеш да имаш доверие на хората, че ще направят каквото са обещали, животът става абсолютно непредвидим и несигурен. Най-основните ни житейски действия почиват на взаимно доверие, дори ежедневни неща като това да пресечеш улицата. Нали трябваше да имаш доверие на шофьорите, че ще внимават и няма да те блъснат, на продавача от крайпътната будка, че няма да те отрови с храната, която ти продава. Това е урок, който научаваме още като деца, когато родителите ни подхвърлят към небето и ни чакат да се върнем в обятията им. Ние вярваме, че те ще ни чакат и те наистина ни чакат.

Когато господин Дж. Л. Б. Матекони свърши разказа си, маа Рамотсве мълчеше. После проговори.

— Знам го този сервиз — каза тя. — Ходила съм в него преди много време, точно след като купих белия микробус. Това беше преди да почна да посещавам „Глоквенг роуд спийди моторс“, разбира се.

Господин Дж. Л. Б. Матекони слушаше внимателно. Това обясняваше състоянието на микробуса, когато за пръв път бе докаран в сервиза му. Той си бе помислил, че износените уплътнения на спирачките и разхлабеният амбреаж се дължат по-скоро на небрежността на самата маа Рамотсве, отколкото на обслужването в сервиза — ако това изобщо беше обслужване. „Фърст клас моторс“, както имаха безочieto да се наричат. Тази мисъл накара сърцето му да трепне. Толкова лесно е било маа Рамотсве да катастрофира с тия скапани спирачки и ако това беше станало, той никога нямаше да я срещне и никога нямаше да стане това, което е сега — годеник на една от най-прекрасните жени в Ботсуана. Но усети, че няма смисъл да се оставя на подобни мисли. Историята е пълна със събития, които са преобърнали света, а е можело да бъдат избегнати. Ами ако англичаните се бяха поддали на натиска на Южна Африка и се бяха съгласили да оставят онова, което преди се наричаше Бечуаналенд, част от провинция Кейп? Можело е да се случи много лесно и тогава Ботсуана нямаше да съществува и това би било загуба за всички. И

неговият народ щеше толкова много да страда. Толкова години страдания, преживени от други нации, които на тях им бяха спестени. И това, което им ги спести, бе решението на някакъв политик, някъде далеч от Протектората, който едва ли твърде много се интересуваше от него. И, разбира се, дължеше се и на господин Чърчил, от когото той силно се възхищаваше, макар че беше още малко момче, когато господин Чърчил почина. В едно от списанията на маа Макутси господин Дж. Л. Б. Матекони бе чел, че когато господин Чърчил като млад отишъл в Америка, за малко не бил сгазен от минаваща кола. Ако стоял петнайсет сантиметра по-напред на улицата, колата, която го ударила, щяла да го убие, и това щяло да промени в много отношения най-новата история на света, или така поне твърдеше статията. И после друг пример — с президента Кенеди, който е можел да се наведе напред в мига, в който е бил натиснат спусъкът, и да остане жив, пак, за да промени историята, нещо, което отчасти вече бил сторил. Но господин Чърчил бе останал жив, както и маа Рамотсве, а това е важното. Сега белият микробус бе грижливо поддържан, с изправни спирачки и затегнат амбреаж. И освен това господин Дж. Л. Б. Матекони сложи нов, по-широк колан на шофьорската седалка, за да може маа Рамотсве да се чувства удобно и сигурно. Тя беше в безопасност, а господин Дж. Л. Б. Матекони държеше най-много на това. Беше немислимо да ѝ се случи нещо лошо.

— Трябва да направиш нещо — каза изведнъж маа Рамотсве. — Не можеш да оставиш тази работа така.

— Разбира се — потвърди господин Дж. Л. Б. Матекони. — Казах на месаря да докара колата тук следващата седмица, за да започна да я оправям. Трябва да поръчам специални резервни части, но мисля, че знам откъде да ги намеря. Има един човек в Мификенг, който много разбира от стари коли и от части за стари коли. Ще го питам него.

Маа Рамотсве кимна.

— Това ще бъде чудесно — каза тя. — Но аз имах предвид да направиш нещо срещу „Фърст клас моторс“. Те са го измамили. И ще продължат да мамят и други хора.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се замисли.

— Но аз не знам как да им попреча — каза той. — От лоши монтьори не стават добри монтьори. Не можеш да научиш чакал да

танцува.

— Чакалите нямат нищо общо с тази работа — отсече маа Рамотсве. — Хиените обаче имат. Онези хора там са истински хиени. Трябва да ги спреш.

Господин Дж. Л. Б. Матекони страшно се разтревожи. Маа Рамотсве имаше право за онези монтьори, но той не виждаше какво може да направи, за да им попречи. Нямаше Задруга на монтьорите, в която да се оплаче господин Дж. Л. Б. Матекони често си мислеше, че да се направи такава Задруга на автомонтьорите не е лоша идея, а освен това трябваше да се докаже, че те са извършили престъпление. Но никога нямаше да убеди полицията, че е извършена измама, защото нямаше доказателства какво са казали на месаря. Те биха могли да го опровергават, да рекат, че от самото начало са го предупредили, че не могат да му сложат оригиналните части, и много други монтьори можеха да свидетелстват в тяхна полза пред съда, че това е съвсем нормално при толкова стар модел автомобил. А ако от полицията не пожелаеха да помогнат, тогава на господин Дж. Л. Б. Матекони щеше да му се наложи да говори с управителя на „Фърст клас моторс“, а подобна възможност никак не го блазнеше. Онзи човек имаше неприятна физиономия и му се носеше слава на грубиян. Той нямаше да търпи обвинения от някой като господин Дж. Л. Б. Матекони и ситуацията можеше да стане много опасна. Маа Рамотсве имаше пълно право, че трябва да се разправи с тези измамници, но тя не разбираше, че човек не може да въвежда ред в професията си сам, без чужда помощ.

Господин Дж. Л. Б. Матекони не каза нищо. Имаше чувството, че целият ден бе тръгнал накриво, от самото начало. Беше се натъкнал на шокираща непочтеност, после го хванаха да подслушва пред вратата, макар че всъщност той само слушаше, а сега и маа Рамотсве предявяваше някакви огромни претенции към него и искаше да влезе в конфликт с опасните монтьори от „Фърст клас моторс“. Всички тези неща са твърде неприятни за човек, който иска спокоен живот и най-много обича да стои надвесен над някой двигател и да сглобява частите му, докато отново заработят в пълна хармония. Струваше му се, че всичко е по-сложно, отколкото трябва да бъде, и още нещо — той потрепери при мисълта за това, — над него висеше опасността да прави парашутен скок, без изобщо да го желае. Това бе най-лошото от

всичко. Това беше като призовка за съда, като тежък дълг, който рано или късно ще трябва да бъде платен.

Той погледна маа Рамотсве. Трябваше да й каже и това, щеше да му е много по-леко, ако някой сподели тревогата му. Тя можеше да дойде с него, когато казва на маа Потокване, че няма да има скок с парашут, поне не извършен от него. Тя можеше да се разбере по женски с нея, тъй като цените, в сравнение с мъжете, се справят много по-добре с други жени, особено с властни жени. Но щом отвори уста да й разкаже, осъзна, че не може да намери думи.

— Да — каза маа Рамотсве. — Какво има, господин Дж. Л. Б. Матекони?

Той я погледна умолително, защото отново имаше нужда от нейното съдействие, но маа Рамотсве виждаше срещу себе си просто един мъж, който безпомощно я зяпаше. Тя му се усмихна и го погали нежно по бузата.

— Ти си добър човек — каза тя. — И аз съм много щастлива, че точно ти си ми годеник.

Господин Дж. Л. Б. Матекони въздъхна. Трябваше да се поправят коли. Цялата купчина проблеми можеше да почака до довечера, когато ще отиде да вечеря у маа Рамотсве. Това ще бъде удобният момент да й разкаже. Ще седнат тихо заедно на верандата и ще слушат бръмченето на насекомите, далечните мелодии, долитащи през полето зад къщата и кучешкия лай някъде в тъмнината. Това ще бъде моментът да й каже: „Маа Рамотсве, не съм много щастлив, знаеш ли?“ И тя ще разбере, защото винаги разбира и винаги се отнася сериозно към чуждите тревоги.

Но същата вечер децата дойдоха при тях на верандата — Мотолели и Пусо, двете сирачета, които господин Дж. Л. Б. Матекони бе прибрал да отглежда. Така че той не можа да каже нищо нито на верандата, нито на масата, докато вечеряха. Докато ядяха гозбата на маа Рамотсве, целият разговор се въртеше около новата рокля, обещана на Мотолели, за която очевидно имаше много да се говори.

СЕДМА ГЛАВА

РАННА УТРИН В „ТЛОКВЕНГ РОУД СПИЙДИ МОТОРС“

Тази сутрин маа Макутси стана рано, макар вечерта да си бе легнала много късно и да бе спала само няколко часа. Тя стана в пет часа, точно преди да се съмне, и отиде да се измие на чешмата, която използваше заедно с още две други къщи. Не беше лесно да се мие така и тя копнееше за деня, в който ще разполага със своя чешма и дори с душ. И този ден приближаваше, това бе една от причините маа Макутси да не може да заспи. Предният следобед тя бе открила една къща, в която се даваха под наем две стаи, в много по-добър квартал от този, в който сега живееше. На практика това бе половината, и то по-добрата половина от една евтина къща със собствен водопровод. Казаха ѝ, че няма да е скъпо да се постави протичък душ и че това може да стане седмица-две, след като се нанесе в квартирата. Това я накара да плати веднага капаро, което значеше, че можеше да се премести до десетина дни.

Наемът бе почти тройно по-висок от този, който плащаше за сегашната си стая, но тя с изненада откри, че спокойно може да си го позволи. Финансовите ѝ възможности рязко се подобриха, откакто основа „Школата по машинопис за мъже Калахари“. Тази школа провеждаше заниманията си няколко пъти седмично в залата към една църква и предлагаше инструкции по машинопис и помощ за овладяването му — само за господа. Имаше много курсисти. Маа Макутси трябваше да изготвя списък от желаещите за следващия месец, а парите, които печелеше, прилежно внасяше в банковата си сметка. Сега там имаше достатъчно за капаро и още много. Ако решеше да изпразни сметката си, щеше да може да предплати наема си за осем месеца и пак да остане солидна сума, която да изпрати на роднините в Бобононг. Сега тя им пращаше два пъти повече пари и наскоро получи писмо с благодарности от леля си. „Сега се храним

добре — пишеше леля й. — Ти си добро момиче и всеки ден те споменаваме, докато ядем хубавата храна, която можем да си купим благодарение на теб. Не всички момичета са такива. Много момичета мислят само за себе си (аз имам дълъг списък с такива), но ти мислиш за лелите и братовчедите си. Това е много добър знак“.

Когато прочете писмото, маа Макутси се усмихна. Това беше любимата й леля и един ден тя щеше да й изпрати билет, за да дойде в Габороне. Леля й никога не бе излизала от Бобононг и за нея щеше да е голямо преживяване да види Габороне. Но беше ли това добра идея, чудеше се тя. Ако никога не си напуснал родното си място, може би ще се разстроиш, ако изведнъж откриеш, че светът е много по-голям. Леля й си беше добре в Бобононг, но ако попаднеше в Габороне, толкова пошарен и вълнуващ, можеше да й стане тежко като се върне в Бобононг, сред ония скали, суха земя и пек. И може би беше по-добре леля й да си стои, където е, а пък маа Макутси щеше да й изпрати снимка на Габороне, така че тя да получи някаква представа какво е градът.

Маа Макутси излезе от стаята си и се отправи към чешмата, която се намираше до съседната къща. Тя и останалите, които ползваха тази чешма, плащаха на съседката двацет пули на месец за тази привилегия и въпреки това тя им се караше, че харчат твърде много вода. Ако водата течеше, докато някой си сапунисваше лицето, собственичката имаше право да се появи и да направи забележка за това колко малко вода има в Ботсуана.

— Страната ни е безводна — бе казала веднъж тя на маа Макутси, докато маа Макутси се опитваше да си измие косата под течаща вода.

— Да — каза маа Макутси изпод струята хладна вода. — И затова имаме чешми.

Тогава собственичката избухна.

— Заради такива като тебе — надвеси се тя над рамото й, — заради такива като тебе пресъхват язовирите и настава суша. Внимавай, защото иначе цялата страна ще пресъхне и ще трябва да вървим някъде другаде. Просто внимавай.

Това много ядоса маа Макутси, защото тя никога не пилееше водата. Но все пак нали от време на време и тя трябваше да се измие, какъв беше смисълът да има чешма, ако никой не се докосва до нея, макар че точно това беше желанието на собственичката.

Тази сутрин тя не се виждаше никаква, така че маа Макутси пропълзя под чешмата на ръце и на колене и пусна водата върху главата и раменете си. След миг малко се пообърна, за да измие и краката си. Водата приятно гъделичкаше прасците и коленете ѝ. После, чиста и освежена, се върна в стаята си. Сега ще направи закуска и ще даде на брат си Ричард прясна каша... Тя спря. За миг бе забравила, че Ричард вече го няма и че ъгълът в стаята, където зад пердето бе леглото му, сега е празен. Маа Макутси застана на прага и се загледа в празния ъгъл. Само преди четири месеца той все още лежеше там, борейки се с болестта, която малко по малко изсмука живота му. Маа Макутси се грижеше за него, сутрин, преди да излезе за работа правеше всичко възможно да му е удобно през деня и когато се връщаше му носеше малки деликатеси, колкото можеше да си позволи с нищожната си заплата. Бяха ѝ казали, че той трябва да се храни дори да няма апетит. И тя се стараяше, носеше му пастърма, макар че беше разорително скъпа, дини, които разхлаждаха устата му и му осигуряваха нужната захар.

Но нищо не помогна — нито добрата храна, нито грижите и нежността, нищо не можа да промени горчивата истина, че болестта, която изсмукуваше живота му, не може да бъде победена. Действието ѝ можеше да се забави, състоянието му можеше да се поддържа, но в края на краищата изходът беше един.

В онзи ужасен ден тя очакваше, че когато се върне от работа, може би няма да го заvari. Беше отпаднал, със слабичък гласец, като на птиче. Маа Макутси се замисли дали да не си остане в къщи, но маа Рамотсве нямаше да бъде в офиса цяла сутрин и там трябваше да има някой. И тъй, тя му каза довиждане, съвсем както всеки ден, макар и да знаеше, че това може би е последният път, когато говори с него. Интуицията не я подведе. В ранния следобед съседката, която го наглеждаше няколко пъти на ден, ѝ се обади и ѝ каза да си дойде. Маа Рамотсве предложи да я закара с белия микробус и тя прие. Когато минаваха покрай Бостуанския технически колеж, тя усети изведнъж, че вече е много късно. Облегна се и покри лице с ръцете си, защото вече знаеше какво ще заvari, когато се прибере.

Сестра Банджуле беше там. Тя беше медицинска сестра от Англиканския приют и съседката беше извикала и нея. Тя седеше до

леглото му и когато маа Макутси влезе, стана и я прегърна. Същото направи и маа Рамотсве.

— Каза името ти — прошепна сестрата на маа Макутси. — Това беше единствената му дума, преди Господ да го прибере. Казвам ти истината. Само това каза.

Те постояха така заедно няколко минути, три жени — сестра Банджуле в бяла престилка, маа Рамотсве с червената си рокля, която сега щеше да смени с черна, и маа Макутси в своята нова синя рокля, купена с парите от курсовете по машинопис, които водеше. После съседката, която стоеше до вратата, изведе маа Рамотсве, за да може сестрата да извърши насаме последните грижи за мъртвия. Животът му не беше продължил дълго, но той бе получил безусловната любов и привързаност на сестра си, която знаеше как да му ги даде от цялото си сърце. „Приеми душата на брат си“. И тя съблече износената и изцапана риза и я замени с бяла дреха, за да може и клетникът да напусне този свят в чисто и светло облекло.

Искаше й се той да можеше да види новия й дом, щеше да му хареса, защото обичаше да е сам и да има достатъчно въздух. Щеше да му хареса и чешмата, а тя сигурно би станала като онази жена, която се караше да не се пилее водата. Но това беше невъзможно и тя приемаше нещата, защото знаеше, че той не страда повече.

Новото жилище, в което се преместваше, беше много по-близо до работата й. Не бе далеч от Африканската алея, в район, известен на всички като Второ предградие. Улиците там съвсем не бяха като зелената и тиха „Зебра драйв“, но поне бяха нормални улици, със собствени имена, а не изровените траншеи, които пресичаха насам-натам Олд Наледи. Къщичките там бяха спретнати, сред малки дворчета, с папая или кичести храсти за жив плет. Тези къщички, макар и малки, бяха удобни за разни счетоводители, управители на магазинчета, дори за учители. Беше съвсем приемливо за човек с нейното положение — отличничката на Ботсуанския колеж за секретарки и помощник-детектив — да живее в такъв квартал. Тя се почувства горда, че се мести в този квартал. Тук нямаше да се носи такава миризма, защото канализацията беше нормална и нямаше толкова боклуци по улиците. Не че в Ботсуана мирише навсякъде, в

никакъв случай, но има малки кътчета и едно от тях беше близо до квартирата на маа Макутси на Олд Наледи. Самата стая на маа Макутси обаче беше дом на човечността и топлотата.

Фактът, че сега маа Макутси ще да разполага с цели две стаи от общо четири, означаваше, че вече можеше да каже: „Аз живея в къща“. „Моята къща“ — тя опита да произнесе тези думи и в първия миг те ѝ прозвучаха странно, почти неприлично. Но беше истина. Щеше да отговаря за половин покрив, за половината двор и това придаваше истинност на израза „моята къща“. Беше приятна мисъл — още една голяма крачка по пътя, който я изведе от затворения живот в Бобононг, без никакви възможности и бъдеще, през Ботсуанския колеж за секретарки и звездния ѝ миг на дипломирането с резултат от 97% процента на държавните изпити. И ето сега навлизаше в нов етап — наемателка на къща с двор и собствени дървета папая, а и с достатъчно място за простиране на прането.

Обзавеждането и украсата на новия ѝ дом беше въпрос от първостепенно значение и предмет на продължителни обсъждания с маа Рамотсве. В офиса имаше дълги часове, в които не ставаше нищо особено, и тези часове преминаваха в разговори, плетене или просто с поглед в тавана, наплют от мухите, чиито следи напомняха на малки пътечки през храстите. Маа Рамотсве имаше твърди убеждения относно обзавеждането на дома и ги бе осъществила на дело в къщата си на „Зебра драйв“. Нейната гостна беше несъмнено най-уютната стая, която маа Макутси бе виждала. Когато за пръв път дойде на гости на „Зебра драйв“, тя застина на прага на гостната, във възторг от хармонията между цвета на дивана и тапицерията на столовете с пухкавите им възглавнички, които така те мамеха да се отпуснеш сред тях и обещаваха утеха и прегръдка за всеки уморен и тъжен. Ами съкровищата по полицките? Паметният плакет на сър Серетсе Кхама, чаената чаша с образа на кралица Елизабет II, на която кралицата се усмихваше толкова окуражаващо. И снимката на Нелсън Мандела и на покойния крал на Лесото Мошошое II в рамка и осветеният надпис, който призоваваше за мир и разбирателство у дома? Тя застана там и разбра колко малко красота е имало в живота ѝ, осъзна, че никога не е имала своя стая, в която по някакъв начин да изрази копнежа си по нещо по-красиво, но може би един ден щеше да я има. И ето, този ден бе настъпил.

Маа Рамотсве беше много щедра. Щом чу, че маа Макутси ще се мести, тя я закара на „Зебра драйв“ и прерови цялата къща, стая по стая, като оглеждаше и търсеше нещата, които щяха да свършат работа на помощничката ѝ. Имаше един стол с яркочервена седалка, който никой не използваше. Тя можеше да го вземе. После, жълтите пердета, които бе подменила с нови. Маа Макутси едва ли би посмяла да помоли за тях, но маа Рамотсве ѝ ги предложи и тя ги прие с възторг.

Сега, седнала на бюрото си в ранната утрин, тя си каза, че животът ѝ не би могъл да бъде по-хубав. Скоро щеше да има нов дом, който да подреди, мебелиран отчасти с щедрите подаръци на маа Рамотсве, имаше малко пари за харчене в джоба си и не се налагаше да брои всяко тебе^[1]. И спокойствието, че има добра работа, че е заобиколена с добри хора и че трудът и усилията ѝ имат смисъл, поне за няколко души. Откак бе започнала работа в „Дамска детективска агенция № 1“, беше успяла да помогне на много клиенти. Те си бяха тръгнали доволни от услугите ѝ и мисълта за това, много по-важна от всякакво заплащане, я караше да се чувства полезна. Така че онези изтрупани момичета, които бяха постъпили на работа в разни лъскави офиси, момичета, които не можеха и да мечтаят за повече от 50% процента резултат на държавния си изпит, може би получаваха много повече пари, *но дали им доставяше удоволствие да работят?* Маа Макутси беше сигурна, че не. Седяха на бюрата си, правеха се, че удрят клавишите, и гледаха кога стрелките на часовника ще стигнат пет часа. После, точно в пет, изчезваха колкото е възможно по-далеч от своите лъскави офиси. Е, това не се отнасяше за маа Макутси. Понякога тя оставаше на бюрото си много след шест, дори след седем, а веднъж се бе оказала толкова погълната от работата си, че въобще не бе разбрала кога се е стъмнило. Прибра се вкъщи през нощта, а наоколо ѝ се носеше миризмата на дима от огнищата и небето над нея се стелеше като дебело черно одеяло.

Маа Макутси стана от стола и отиде да погледа през прозореца. Чарли, по-големият чирак, тъкмо слизаше от един минибус, който бе отбил от магистралата. Той махна на някой, който остана в минибуса и тръгна към сервиза с ръце в джобовете. Устните му се движеха, подсвирваше си някоя от ония досадни мелодийки, които слушаше. Точно преди да влезе в сервиза, изтанцува няколко стъпки и маа

Макутси се свъси. Пак мислеше за момичета, разбира се, както винаги, затова и танцуваше.

Тя се дръпна от прозореца и поклати глава. Знаеше, че чираците имат успех сред момичетата, но изобщо не можеше да си обясни какво намираха момичетата у тях. За какво можеше да си говори човек с тях? Други интереси, освен коли и момичета, те нямаха. И все пак около тях се въртяха един куп момичета, готови да се кикотят и да флиртуват. Може би тези момичета също бяха лоши и празноглави като самите чираци и се интересуваха само от гримове и момчета. Имаше много такива момичета, мислеше си маа Макутси, и сигурно от тях щяха да излязат чудесни съпруги за чираците, когато чираците станат годни за женене.

Вратата се отвори и чиракът подаде глава.

— Думела^[2], маа — каза той. — Добре ли спяхте?

— Думела, раа — отвърна маа Макутси. — Да, спях добре, благодаря. Дойдох много рано и се отдадох на размишления.

Чиракът се усмихна.

— Не трябва да прекалявате с размишленията, маа — каза той. — За жените не е полезно много да мислят.

Маа Макутси реши да не обръща внимание на тази реплика, но след миг размисли. Това не трябваше да му се размине. Той никога нямаше да каже нещо подобно в присъствието на маа Рамотсве и ако си въобразяваше, че може да си позволява подобни неща, бързичко щеше да се прости с тази заблуда.

— За мъжете не е полезно, жените да мислят много — каза остро маа Макутси. — О, да, тук си прав. Ако жените почнат да мислят, могат да открият колко безполезни са някои мъже и тогава лошо за мъжете. О, да, имаш право.

— Нямах това предвид — каза чиракът.

— Ха! — възкликна маа Макутси. — Значи сега реши друго? Не си знаел какво приказваш ли? Не можеш ли да си контролираш езика? Твоят език винаги ли така си говори сам, а главата ти търчи след него? Може би има някакво лечение за това, а? Може пък ако си направиш някаква операция, да се оправиш?!

Чиракът побесня, но от опит знаеше, че маа Макутси не може да бъде надприказвана. Така или иначе не беше влязъл, за да се разправя с нея. Беше дошъл, за да ѝ съобщи някои много важни новини.

— Прочетох нещо във вестника — каза той. — Нещо много интересно.

Маа Макутси хвърли поглед към вестника, който той измъкна от джоба си. Вече беше изцапан с мазни отпечатъци и тя сбърчи недоволно нос.

— Тук пише нещо за господин Дж. Л. Б. Матекони — каза чиракът. — На първа страница.

Маа Макутси затаи дъх. Да не би да му се е случило нещо? Вестниците бяха пълни с лоши новини и тя се уплаши, да не би да е станало нещо неприятно с господин Дж. Л. Б. Матекони. Или може би е арестуван за нещо? Е, това е изключено. Никой никога не би арестувал господин Дж. Л. Б. Матекони. Той беше последният човек, който ще направи нещо, заради което да попадне в затвора. Преди него трябваше да изпоарестуват целия ботсуански народ, и чак тогава господин Дж. Л. Б. Матекони.

Чиракът предвкусваше интереса, който събудиха думите му. Разгъна вестника и го подаде на маа Макутси.

— Ето — каза той. — Шефът е решил да направи нещо наистина смело. Леле-мале! Радвам се, че не съм на негово място!

Маа Макутси взе вестника и зачете.

„Господин Дж. Л. Б. Матекони, собственик на автосервиза «Тлоквенг роуд спийди моторс» и известна фигура в автомобилните среди на Габороне — започваше статията, — се е съгласил да направи благотворителен скок с парашут, за да се помогне за събирането на пари за сиропиталището в Тлоквенг. Маа Силвия Потокване, управителката на сиропиталището, съобщи, че господин Дж. Л. Б. Матекони направил това изненадващо предложение само преди няколко дни. Тя очаква да се съберат над пет хиляди пули от дарения. Този вид благотворителност е вече много разпространен и много спонсори са готови да го подкрепят“.

Тя четеше съобщението на глас, а чиракът стоеше насреща ѝ и се хилеше.

— Ето на! — каза той. — Кой от нас си е представял, че шефът е толкова смел, а той имал намерение да скача от самолет! И само за да помогне на сиропиталището. Не е ли мило от негова страна?

— Да — каза маа Макутси. Много мило беше, но тя веднага се запита какво ли щеше да каже маа Рамотсве по повод на това, че годеникът ѝ ще скача с парашут? Ако тя самата имаше годеник, никак не беше сигурна, че би одобрила нещо подобно. Да, колкото повече обмисляше нещата, толкова по-сигурна беше, че не би одобрила. Скоковете с парашут можеха да завършат и зле, това всеки го знаеше.

— Тези парашутни скокове завършват зле — каза чиракът, сякаш бе уловил посоката на мислите ѝ. — Имаше един човек от Въздушните сили на Ботсуана, чийто парашут не се отвори. Този човек е покойник.

— Много жалко — каза маа Макутси. — Жалко за човека.

— Другите гледали отдолу — продължи чиракът. — Гледали и му викали да дръпне шнура на аварийния парашут — винаги се носят по два парашута, — но той не ги чул.

Маа Макутси изгледа чирака. Какво искаше да каже с това „не ги е чул“? Естествено, че няма да ги чуе. Това беше много характерно за странния начин, по който разсъждаваха за света, и просто пълно невежество. Просто невероятно беше как са завършили училище, как са взели сертификата на Кеймбридж. Както маа Рамотсве с право бе отбелязала, едва ли му беше лесно на министъра на образованието да борава с толкова суров материал.

— Но той изобщо не е можел да ги чуе. Викали са съвсем напразно.

— Да — съгласи се чиракът. — Възможно е да е заспал, докато е падал.

Маа Макутси въздъхна.

— Не можеш да заспиш, докато падаш от самолет. Това е невъзможно.

— Така ли мислиш? — амбицира се чиракът. — Ами как можеш да заспиш, докато караш кола? Видях една кола, която излезе от пътя към Франсистаун точно по тази причина. Шофьорът беше заспал на волана и когато се събудил, видял, че се е ударил в дърво и че колата се е обърнала. Човек може да заспи навсякъде.

— Шофирането е нещо съвсем различно — каза маа Макутси. — Става ти топло и се унасяш. Но когато скачаш от самолет, надали ще

ти стане топло и ще ти се доспи.

— Ти откъде знаеш? — запъна се чиракът. — Скачала ли си от самолет, маа? Ха! Трябва да си държиш здраво полата! Всички момчета ще гледат отдолу и ще ти свиркат, защото полата ти ще лети над главата. Ха!

Маа Макутси поклати глава.

— С тебе не може да се говори — каза тя. — Но както и да е, ето го камиона на господин Дж. Л. Б. Матекони. Можем направо да го питаме за тази работа с парашутния скок. И ще разберем вярно ли е това, което го пише във вестника.

Господин Дж. Л. Б. Матекони паркира камиона си под акацията до сервиза, като гледаше да остави достатъчно място и за белия микробус на маа Рамотсве, когато тя пристигне. Тя бе казала, че няма да дойде преди девет, защото днес щеше да води Мотолели на лекар. Доктор Мофат беше се обадил да каже, че в болницата ще гостува специалист, който се е съгласил да прегледа момиченцето.

„Надали той ще може да каже много повече от това, което сме казали ние — бе рекъл доктор Мофат. — Но не е лошо и той да я погледне“. И доктор Мофат се бе оказал прав — нищо ново не можеше да се каже.

Господин Дж. Л. Б. Матекони беше доволен, че се сближава с децата. Той винаги се смущаваше от деца и имаше чувството, че не ги разбира добре. Е, в Ботсуана има много деца и човек не можеше да не ги забелязва, но той бе изненадан от начина, по който разсъждаваха тези деца. Най-вече момченцето, Пусо. Сега той се държеше много по-добре от преди, но все още бе странен. Понякога, когато господин Дж. Л. Б. Матекони го взеше с камиона си, той седеше в кабината, гледаше през прозореца и нищичко не казваше. „За какво мислиш?“ — питаше го господин Дж. Л. Б. Матекони и Пусо отговаряше: „За нищо“.

Това не можеше да бъде истина. Нямаше човек, който да не мисли за нищо, но беше много трудно да си представи какви мисли можеше да има едно момче на тази възраст. За какво мислеха момчетата? Господин Дж. Л. Б. Матекони се мъчеше да си припомни за какво е мислел той като момче, но в паметта му имаше странно бяло

петно, сякаш за нищо не бе мислил и нищо не бе правил. Това беше странно, казваше си той. Маа Рамотсве си спомняше всичко за своето детство и винаги описваше в пълни подробности събития, които се бяха случили толкова отдавна. Но ако самият той се напегнеше да възстанови нещо, не можеше да си припомни дори имената на другите момчетата от класа, с изключение на един-двама приятели, с които общуваше. Същото се отнасяше и за времето на Посвещаването, когато всичките момчета бяха изпратени да усвояват мъжките ритуали и традиции. Това е най-важният момент в живота на всяко момче и вероятно човек трябва да си го спомня, но и от него му бяха останали само смътни спомени.

Виж, с двигателите беше друго. Въпреки че паметта му за хора и имена бе слаба, господин Дж. Л. Б. Матекони помнеше кристално ясно всеки двигател, над който бе работил, като се почне от големите и надеждни дизелови двигатели, които опозна, докато чиракуваше, до безотказните и акуратни, но безлични мотори на съвременните коли. И той помнеше не само по-особените двигатели, като например онзи на колата на британския посланик, но и по-скромните им братчета, например мотора, който движеше единствения „Принц“, който можеше да се види по пътищата на Ботсуана — много скромна кола, отпред и отзад почти еднаква, с мотор като мотора на шевната машина на маа Рамотсве. Всичките тия двигатели бяха за господин Дж. Л. Б. Матекони като стари приятели — стари приятели с неизбежните им кусури, каквито имат старите приятели, но все пак така близки и родни.

Господин Дж. Л. Б. Матекони слезе от камиона и се протегна. Чакаше го тежък ден, с четири коли за цялостен преглед и още една, на която трябваше да се смени сервосистемата на спирачките. Това беше много пипкава работа, защото първо беше много сложно да се отвори и разглоби, а после имаше опасност да сбъркаш при монтирането. Както господин Дж. Л. Б. Матекони бе обяснявал хиляди пъти на чираците, проблемът беше в това, че крайчетата на тръбичките на спирачките се разширяват, и човек трябва да пъхне там по една гайка, за да свърже тръбичките със сервосистемата, а пък там беше най-големият риск, защото ако не завинтиш гайките добре, може да причиниш изтичане на спирачна течност. А ако избегнеш тази опасност, но пък си пипал твърде грубо, можеше да изкривиш спирачната тръбичка. Това значеше

голяма неприятност, защото тогава се налагаше да сменяш цялата спирачна тръба, а тези тръби, както всички знаят, минават през целия корпус на автомобила като артерии. Всички тези бели наистина се бяха случвали заради невниманието на чираците и на него му се налагаше да си губи по цели дни, за да оправя техните поразии. Сега вече изобщо не им поверяваше такива поправки. Можеха само да гледат, ако желаят, но не им се разрешаваше да пипат. Това беше главният проблем с чираците. На теория те имаха представа поне от някои неща, но когато трябваше сами да свършат нещо, толкова често го оплескваха, а го оплескваха, защото нямаха търпение и бързо се отегчаваха, а пък господин Дж. Л. Б. Матекони знаеше, че спирачки не могат да се ремонтират през пръсти.

Той се насочи към сервиза, но като чу гласове от детективската агенция, почука на вратата и надникна вътре. Точно тогава маа Макутси сгъна и подаде вестника на Чарли. Те се обърнаха и го зяпнаха.

— Ей го шефа — каза чиракът. — Ето го и самият герой.

— Ето го героя — усмихна се маа Макутси.

Господин Дж. Л. Б. Матекони свъси вежди.

— Какво значи това? — попита той. — Защо ме наричате герой?

— Не сме само ние — каза чиракът и му връчи вестника. — Сега целият град ще ти вика така.

Господин Дж. Л. Б. Матекони взе вестника. Само едно нещо можеше да бъде, мислеше си той, и щом погледът му падна върху статията, страховете му се оправдаха. Той се закова до вратата с леко треперещи ръце и прочете статията с нарастващо възмущение. Това беше дело на маа Потокване. Нямаше кой друг да съобщи на вестниците за парашутния скок, защото самият той на никого не беше казвал. Тя нямаше право да постъпва така, нямаше никакво право.

— Истина ли е? — попита маа Макутси. — Наистина ли сте обещал да скочите от самолет?

— Разбира се, че е — възкликна чиракът. — Шефът е смелчага.

— Ами... — започна господин Дж. Л. Б. Матекони — Маа Потокване ми каза, че трябва, а после...

— О! — каза маа Макутси и плесна възторжено с ръце. — Значи е вярно! Колко вълнуващо! И аз ще ви спонсорирам, раа! Ще ви спонсорирам до трийсет пули!

— Защо казвате „до“, маа? — попита чиракът.

— Защото така казват спонсорите. Обявяват максимум до каква сума могат да дадат.

— Но това е само когато човек прави благотворителна разходка, при която има вероятност да не достигне целта — каза чиракът. — В случая с парашутния скок такава вероятност няма — обикновено целта се достига — по един или друг начин.

Чиракът се изхили на собственото си остроумие, а господин Дж. Л. Б. Матекони само го изгледа втренчено.

Маа Макутси се ядоса на чирака. Не е редно да се подхвърлят гадни забележки в присъствието на човек, който поема такъв риск за собствения си живот в името на една добра кауза.

— Не говори така — скастри го тя. — Това не е игра и не е повод за шеги. Това, което ще направи господин Дж. Л. Б. Матекони, е смела постъпка.

— Да, ясно, смела постъпка е — каза чиракът. — Със сигурност е смела постъпка, маа. Нали ти казах какво стана с горкия човек от Въздушните сили на Ботсуана...

— Какво е станало с него? — попита господин Дж. Л. Б. Матекони.

Маа Макутси стрелна с поглед чирака.

— О, това няма нищо общо с твоя скок, господин Дж. Л. Б. Матекони — изстреля тя. — Онова е друго. Няма нужда да говорим за него.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се поколеба.

— Но той каза, че нещо се е случило с някакъв човек от Въздушните сили на Ботсуана. Какво се е случило?

— Нищо съществено — каза маа Макутси. — Понякога Въздушните сили на Ботсуана правят глупави грешки. В крайна сметка, нали и те са просто хора?

— Откъде знаеш, че грешката е тяхна? — прекъсна я чиракът. — Откъде знаеш, че сам не си е бил виновен?

— Кой? — попита господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Не му знам името — каза маа Макутси. — И освен това тази тема ми омръзна. Искам да отхвърля малко работа, преди маа Рамотсве да дойде в офиса. Трябва да отговоря на едно писмо и изобщо имам много работа.

Чиракът се усмихна.

— Добре — каза той. — Аз също съм зает, маа. Не си само ти. — Той подскочи леко, сякаш пак се канеше да танцува, а може би — не. После излезе от офиса.

Маа Макутси се наведе делово към бюрото си.

— Изготвих отчетите за миналия месец — каза тя. — Имаме напредък, месецът е по-добър.

— Добре — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Ами този човек от Въздушните сили...

Той не довърши, защото маа Макутси изписка и го прекъсна.

— Леле майко! — извика тя. — Как можах да забравя! Толкова съм глупава. Извинете, господин Дж. Л. Б. Матекони. Забравила съм да впиша едни доставки, трябва да проверя отново всичко.

Господин Дж. Л. Б. Матекони сви рамене. Имаше нещо, което тя така или иначе не желаше да му каже, но той много добре знаеше какво е то. Ставаше въпрос за някой парашут, който не се е отворил.

---

[1] Дребна ботсуанска монета. — Б.р. ↑

[2] Добър ден сетсуана. — Б.р. ↑

ОСМА ГЛАВА

ПИЕНЕТО НА ЧАЙ ВИНАГИ РЕШАВА ПРОБЛЕМА

Маа Рамотсве пристигна пред „Тлоквенг Роуд спийди моторс“ и паркира белия микробус под акациевото дърво в двора. Докато пътуваше насам, тя не бе мислила за работата си, а за децата. Те се оказваха източник на постоянни изненади. Тя знаеше, че децата никак не са елементарни създания, но винаги бе предполагала, че братята и сестрите все ще имат нещо общо във вкусовете и поведението си. Обаче двете сирачета, които бяха родени от една майка и един баща или поне така ѝ беше казала маа Потокване, бяха потресаващо различни. Мотолели се интересуваше от коли и камиони и най-много обичаше да гледа как господин Дж. Л. Б. Матекони работи с гаечни и винтови ключове и всички останали тайнствени инструменти, чиито имена знаеше само той. Тя беше непоклатимо убедена, че ще стане монтьор, независимо от инвалидната количка и от това, че ръцете ѝ бяха по-слаби от ръцете на момичетата на нейната възраст. Болестта, парализирала краката ѝ, беше засегнала отчасти и мускулите на ръцете, а понякога затрудняваше работата на гръдния кош и белите дробове. Тя никога не се оплакваше, защото това не ѝ беше присъщо, но маа Рамотсве винаги усещаше, когато на лицето на момичето падаше сянка на страдание. Сърцето ѝ се късаше за това смело и гордо същество, което господин Дж. Л. Б. Матекони така внезапно бе въвел в дома и в живота ѝ. Пусо, момченцето, погребано до мъртвата си майка, което Мотолели бе изровила от земята, бе махнала пясъка от лицето му и вдъхнала въздух в умиращите му дробове, изобщо не споделяше интересите на сестра си към техниката. За него колите не представляваха нищо повече от превозно средство и той беше щастлив най-вече в собствената си компания, в храстите зад къщата на „Зебра драйв“, където можеше да си играе, да хвърля камъчета по гущерите, да подлъгва лъвските мравки да излязат от скривалищата си. Тези

насекоми, малки като кърлежчета, но по-бързи и по-енергични, дълбаеха в пясъка малки конусообразни кладенчета, капани за всякакъв вид мравки, които биха минали оттам. Веднъж стъпила на ръба на капана, мравката неизбежно се свличаше надолу, а лъвската мравка, скрита под песъчинките на дъното, изскачаше, грабваше плячката си и я отнасяше обратно под земята, където си устройваше вкусен обяд. А ако ти си хлапак и вземеш тревичка и побутнеш с връхчето ѝ ръба на кладенчето, можеш да излъжеш лъвската мравка, че нещо е паднало в капана и да я измъкнеш от скривалището ѝ. После можеш да я събориш с пръчка и да я наблюдаваш как се чуди какво става. За едно момче това е голямо забавление и Пусо се занимаваше часове наред с тая работа.

Маа Рамотсве мислеше, че той ще си играе с другите момчета, но явно на него му беше много добре самичък. Веднъж тя покани на гости една приятелка с двете ѝ момченца, но Пусо само ги гледаше втренчено и мълчеше.

— Трябва да си поговориш с момченцата — побутна го маа Рамотсве. — Те са твои гости и трябва да си поговорите.

Той измърмори нещо и тримата излязоха в градината, но когато маа Рамотсве погледна навън след няколко минути, тя видя, че двете гостенчета се катерят по едно дърво, а Пусо човърка в гнездо на бели мравки, което беше открил под едно дърво мопипи.

— Остави го да прави каквото иска — бе казал тогава господин Дж. Л. Б. Матекони. — Не забравяй къде се е родил. Не забравяй какви хора са базарвите^[1].

Маа Рамотсве много добре го разбра. Тези деца, макар да не бяха израсли сред своите в своето племе, бяха базарва и във вените им течеше тази кръв. Това лесно се забравяше, защото не приличаха на бушмени, но ето какво правеше момчето по цял ден — то се занимаваше с особен, несекващ интерес с храстите и с дребните създания, които живееха в тях, създания, които другите хора едва ли забелязваха изобщо. Маа Рамотсве го отдаваше на това, че тези хора имаха усет и способност да виждат тези неща, така както ние имаме способностите на предците си и умеем да виждаме света, както те са го виждали. За себе си тя знаеше, че от баща си е наследила око за добитъка, един поглед ѝ стигаше, за да прецени качеството на стадо крави, ей така, за миг, от пръв поглед. Това беше нещо, което тя просто

знаеше. Просто го знаеше. Може би господин Дж. Л. Б. Матекони имаше същото око за колите — един поглед, и всичко му беше ясно.

Тя слезе от белия микробус и заобиколи сградата, за да стигне до вратата на „Дамска детективска агенция №1“. Видя, че в сервиза имат работа, а не искаше да им пречи. След около час щеше да има почивка за чай и тогава щяха да си поговорят с господин Дж. Л. Б. Матекони. Междувременно трябваше да се подпише едно писмо, което маа Макутси печаташе още от вчера, а можеше да има и нови писма, те трябваше също да се прегледат. А рано или късно тя трябваше да започне и проучването на кандидатите на маа Холонга. Нямаше представа как да подходи към задачата, но маа Макутси вероятно щеше да измисли нещо. Маа Макутси беше умна глава — неслучайно беше успяла да изкара 97% процента на държавните си изпити в Ботсуанския колеж за секретарки, но имаше склонност към леко нереалистични решения. Понякога това даваше резултат, но друг път на маа Рамотсве ѝ се налагаше да полива със студен душ твърде мащабните ѝ замисли.

Тя влезе в офиса и завари маа Макутси да забърсва големите си очила, които от време на време вдигаше към тавана и после продължаваше да бърше. Това винаги означаваше едно: размисъл. Маа Рамотсве се запита за какво ли мисли сега. Може би със сутрешната поща, която маа Макутси взимаше от пощенската станция до дома си, бе дошло някое интересно писмо, може би от клиент? Или пък някое анонимно писмо, каквито хората често им изпращаха по необясними причини. Писма, пълни с клевети по нечий адрес, чиито автори кой знае защо смятаха, че трябва да изпратят точно в тяхната агенция, макар че подобни писма не интересуваха никого тук. Тези писма обикновено бяха отегчителни и разкриваха най-вече човешката низост и завист. Понякога обаче съдържаха известна полезна информация или пък осветляваха интересни кътчета от човешката психика. Маа Макутси може би разсъждаваше върху някое подобно послание, а пък може би просто съзерцаваше тавана поради липса на други по-спешни задачи. Понякога, когато хората зяпаха в празното, в главите им също нямаше нищичко и те си мислеха просто за тавана, за дърветата, за тревите, за небето или за каквото и да било хубаво нещо, което си струваше човек дълго да съзерцава.

— Ти си мислиш за нещо, маа — каза маа Рамотсве. — Щом те видя да си бършеш така очилата, и разбирам, че мислиш за нещо.

Маа Макутси рязко се обърна, стресната от гласа на шефката си.

— Стреснахте ме, маа — каза тя. — Седя си тук и изведнъж ви чувам гласа. Направо подскочих.

Маа Рамотсве се усмихна.

— И господин Дж. Л. Б. Матекони казва, че винаги се появявам изневиделица и го плаша. Но това става, без да искам. — Тя замълча. — Та за какво мислиш, маа?

Маа Макутси върна очилата на носа си и старателно ги намести. Тя си мислеше за господин Дж. Л. Б. Матекони и за парашутния му скок. Чудеше си как ли ще реагира маа Рамотсве на тази новина, в случай че още не е научила.

— Чели ли сте днешния вестник? — попита тя.

Маа Рамотсве поклати глава и се отправи към бюрото си.

— Не съм го чела — каза тя. — Трябваше да водя децата насам-натам. Не съм имала време да седна. — Тя хвърли изпитателен поглед към маа Макутси. — Защо, има ли нещо особено в него?

„Значи не знае“ — помисли си маа Макутси. Трябваше да й каже, което може би нямаше да бъде лесно.

— Господин Дж. Л. Б. Матекони ще скача — каза тя. — Тази сутрин го пишеше във вестника.

Маа Рамотсве зяпна помощничката си. Какво приказваше тя? Каква беше тази глупост за господин Дж. Л. Б. Матекони, дето щял да скача?

— От самолет — додаде бързо маа Макутси. — Господин Дж. Л. Б. Матекони ще скача с парашут от самолет.

Маа Рамотсве се изсмя.

— Що за глупост! — възкликна тя. — Господин Дж. Л. Б. Матекони изобщо не може да направи нещо подобно. Кой ги пише тези глупости по вестниците?

— Истина е — каза маа Макутси. — Благотворителен скок. Маа Потокване...

Тя спря. При споменаването на името на маа Потокване маа Рамотсве промени изражението си.

— Маа Потокване ли? — рязко каза тя. — Тя ли е накарала пак господин Дж. Л. Б. Матекони да прави нещо? Да скача с парашут?

Маа Макутси кимна.

— Пише го във вестника — продължи тя. — Освен това питах и самия господин Дж. Л. Б. Матекони. Той потвърди.

Маа Рамотсве мълчеше неподвижно на стола си. Известно време остана така, докато асимилира думите на маа Макутси. После си каза: „Останах си вдовица. Ще остана вдовица, преди да съм се омъжила дори“.

Маа Макутси видя какъв ефект оказа новината върху маа Рамотсве. Тя се опита да каже нещо, за да я успокои.

— Не мисля, че той има желание да скача — каза тихо тя. — Но сега ще бъде принуден. Маа Потокване е съобщила на вестниците.

Понеже маа Рамотсве мълчеше, маа Макутси продължи.

— Трябва веднага да отидете в сервиза — каза тя. — Трябва да спрете това. Трябва да му забраните. Много е опасно.

Маа Рамотсве кимна.

— Не мисля, че това е добра идея. Но не съм сигурна, че мога да му забраня. Той не е дете.

— Но вие сте негова съпруга — каза маа Макутси. — Или почти съпруга. Имате право да го спрете, ако го заплашва нещо.

Маа Рамотсве сви вежди.

— Не, нямам такова право. Мога да си кажа мнението, но ако се опитваш да попречиш на някой да направи нещо, това може да има лоши последствия. Не искам господин Дж. Л. Б. Матекони да реши, че се опитвам да го командвам. Това не е добро начало на един брак.

— Но този брак дори не е започнал — възрази маа Макутси. — Вие сте просто сгодени. И сте сгодени от доста време насам. Няма никакви симптоми за сватба. — Тя млъкна, защото усети, че може би е отишла твърде далеч. Това си беше самата истина, но нямаше полза точно сега да се занимават с продължителния годеж и с не идващата сватба.

Маа Рамотсве не се засегна.

— Права си — каза тя. — Аз съм една много сгодена жена. Чакам вече доста дълго време. Но мъжете не бива да се пришпорват, защото те мразят да бъдат пришпорвани. Мъжете искат сами да си взимат решенията.

— Дори когато не ги взимат ли? — прекъсна я маа Макутси.

— Да — каза маа Рамотсве. — Всички знаем, че жените са тези, които решават, но трябва да оставим мъжете да си мислят, че имат последната дума. Това е жест на великодушие от страна на жените.

Маа Макутси си свали очилата и пак започна да ги бърше с любимата си дантелена кърпичка, вече съвсем изтъняла, но все пак единствена и незаменима. Беше си купила тази кърпичка още докато учеше в Ботсуанския колеж за секретарки, в момент, когато не притежаваше почти нищо друго, така че кърпичката означаваше много за нея.

— Значи сега няма да реагираме? — каза тя. — А после...

— После ще изберем момента и ще кажем нещо съвсем дребно — каза маа Рамотсве. — Ще намерим начин да измъкнем господин Дж. Л. Б. Матекони от това затруднение. Но трябва да се действа внимателно, така че той да остане с впечатление, че сам е променил решението си.

Маа Макутси се усмихна.

— Вие много добре знаете да се оправяш с мъжете, маа. Знаете как разсъждават.

Маа Рамотсве повдигна рамене.

— Когато бях малка, обичах да наблюдавам момчетата как си играят. Сега, когато съм голяма жена, разбирам, че няма съществена разлика. Момчето и мъжът са един и същи човек, само че в различни дрехи. Момчетата носят къси панталони, а мъжете — дълги. Но като им махнеш панталоните, остава едно и също.

Маа Макутси зяпна маа Рамотсве, която изведнъж се смути и бързо прибави:

— Не исках да кажа точно това. Исках да кажа, че дължината на панталоните няма никакво значение. Мъжете разсъждават като момчета и ако разбираш момчетата, ще разбереш и мъжете. Това имах предвид.

— И аз така те разбрах, маа — каза маа Макутси. — Не мисля, че сте имала нещо друго предвид.

— Добре — каза бързо маа Рамотсве. — Тогава нека да изпием по чаша ройбос и да помислим как да подходим към проблема на маа Холонга. Не може цял ден да седим и да си говорим за мъже. Трябва да се захващаме за работа. А тя никак не е малко.

Маа Макутси приготви чая. Те отпиха от тъмночервената течност и пристъпиха към въпроса за кандидатите на маа Холонга. Чаят, разбира се, винаги опростяваше нещата. Благодарение на него всеки проблем изглеждаше незначителен. Докато допиха чашите си и маа Макутси посегна да вземе поочукания чайник, за да ги долее, планът беше вече изготвен и те знаеха как да действат.

[\[1\]](#) Племенен народ, обитаващ Намибия, Ангола и Ботсуана. — Б.р. [↑](#)

ДЕВЕТА ГЛАВА

КАК ДА СЕ СПРАВЯМЕ С МЛАДИ МЪЖЕ ПОСРЕДСТВОМ НАУКАТА ПСИХОЛОГИЯ

В края на работния ден маа Рамотсве бе организирила нещата така, че в пет без една минута стоеше пред белия си микробус — точно когато двамата чираци излизаха от сервиза и бършеха омазнените си пръсти в марлята, осигурена точно за тази цел от господин Дж. Л. Б. Матекони. Господин Дж. Л. Б. Матекони беше наясно с всички възможни дерматити, от които страдаха монтьорите, беше виждал много свои колеги как хващат тежки кожни заболявания и се мъчеше да набие в главите на чираците и този урок по професионална хигиена, разбира се, без особен успех. Те все още не можеха да се отучат от лошия навик след работа веднага да си натопят ръцете в кофата с хладка вода, но поне от време на време се сещаха за марлята и проявяваха старание да си изчистят ръцете както си му е редът. За мръсната марля и за останалите употребявани парцали имаше един стар контейнер, но те и с това не се съобразяваха и маа Рамотсве най-редовно намираше разхвърляни мръсни марли по земята. Сега, след като си хвърлиха марлите долу, по-големият чирак вдигна поглед и разбра, че маа Рамотсве го гледа. Пошушна нещо на другия чирак и двамата ги вдигнаха и ги изхвърлиха в контейнера.

— Много сте примерни — извика им маа Рамотсве, когато те пак се появиха на вратата. — Господин Дж. Л. Б. Матекони ще бъде много доволен.

— Ние така или иначе щяхме да си го изхвърлим, където трябва — каза гузно по-младият чирак. — Няма нужда да ни напомняш такива неща, маа.

— Да — каза маа Рамотсве. — Знам. Помислих, че просто по погрешка сте го изпуснали. Случва се понякога, нали? Често виждам как изпускате разни неща по погрешка. Хартийки от бонбони, пликчета от чипс, вестници.

Чираците, които се бяха приближили до белия микробус, гледаха тъпо в краката си. Маа Рамотсве винаги можеше да ги сложи в малкия си джоб и те го знаеха.

— Но днес не ми се говори за разни боклуци — каза мило маа Рамотсве. — Видях, че работихте здравата целия ден и реших да ви откарам по къщите. Ще ви спестя едно чакане на минибуса.

— Много си любезна, маа — каза по-големият от чираците.

Маа Рамотсве им направи знак да се качват.

— Сядай отпред, Чарли. Ти си по-голям. А ти — погледна тя по-малкия и посочи задната седалка, — ти можеш да седнеш там. Следващият път ще се размените.

Тя имаше някаква смътна представа къде живеят момчетата. По-малкият живееше с чичо си зад пивоварната на „Франсистаун роуд“, а по-старият беше под наем с чичо си и леля си близо до сиропиталището на Тлоквенг. Щеше да ѝ отнеме над половин час, за да ги откара и двамата, а децата я чакаха у дома, но тя имаше важна задача и щеше да я свърши при това с усмивка.

Първо щеше да откара по-малкия, като излезе на околоръстния път, покрай Университета, хотел „Сън“ и пътя за Мару-а-Пула. После да свие вляво по „Ниерере драйв“, да подмине края на „Елефант Роуд“ и да се спусне по „Нелсън Мандела драйв“, за която тя все още мислеше като за стария „Франсистаун Роуд“. Те пресякоха сухото дъно на река Сегодитшане и после по-големият чирак я насочи към един второкласен път, покрай който се издигаха малки спретнати къщички.

— Ей там живее чичо му — каза той и посочи към една от къщите. — Живее в пристройката, там спи, но се храни в къщата със семейството.

— Те спряха пред портата, по-младият чирак скочи от микробуса, плясна с ръце в знак на благодарност. Маа Рамотсве се усмихна и каза през отворения прозорец:

— Радвам се, че ти спестих една разходка.

После му махна и отново потегли с микробуса.

— Той е добро момче — каза маа Рамотсве. — Един ден от него ще излезе много добър съпруг на някое момиче.

— Ха! — каза по-големият чирак. — Това момиче първо трябва да го хване, а това хич не е лесно, той бързо бяга. Няма да им е лесно на момчетата!

Маа Рамотсве се престори на заинтересувана.

— Ами ако някое много красиво момиче с много пари вземе, че го хареса? Тогава какво? Той със сигурност няма да откаже да се ожени за някое такова момиче и да кара голяма кола. Може би дори някоя кола германска марка, вие нали много ги харесвате? Тогава?

Чиракът се изсмя.

— О, за такова момиче бих се оженил на секундата. Но такива момичета не обръщат внимание на момчета като нас. Ние сме само едни чираци монтьори. А онези момичета си търсят момчета от богати семейства или такива, които имат много добра работа. Такива хора. А ние ходим с обикновени момичета.

Маа Рамотсве цъкна с език.

— О, колко жалко. Много е тъжно, че не знаете как да привличате по-шикозни момичета. Това е много жалко. — Тя направи кратка пауза. — Аз мога да ти кажа как, разбира се.

Чиракът я погледна с недоверие.

— Ти ли, маа? Ти можеш да ми кажеш как такива момичета ще ми обърнат внимание?

— Разбира се, че мога — каза маа Рамотсве. — Аз съм жена, ако не си забелязал. И съм била и момиче. Знам как разсъждават момичетата. Сега, само защото съм малко по-възрастна и не тичам да гоня момчета, това не означава, че съм забравила как разсъждават момичетата.

Чиракът повдигна вежди.

— Кажи ми тогава. Кажи ми тази тайна.

Маа Рамотсве замълча. Това, каза си тя, е най-трудната част от всичко.

Трябваше да е сигурна, че чиракът ще приеме абсолютно насериозно онова, което тя възнамеряваше да му каже, тоест не биваше да бърза, докато говори.

— Не знам дали трябва да ти кажа — каза тя. — Не мога просто така да казвам на всекиго. Бих го казала само на човек, който ще бъде мил към красивите момичета. Това че са красиви и шик, не значи, че нямат чувства. Може би трябва да поизчакаме няколко години, преди да ти кажа.

Усмивката на чирака изчезна и той сви вежди.

— Много мил ще бъде към такова момиче, маа. Бъди сигурна, можеш да ми вярваш.

Маа Рамотсве се съсредоточи в пътя. Пред тях имаше един възрастен човек с колело. Носеше смачкана шапка, а отзад на багажника му имаше завързана една червена кокошка. Тя забави и му остави много място.

— Тази кокошка пътува за последен път — каза тя. — Носи я на някой, който ще си я сготви.

Чиракът погледна към колелото.

— Това е съдбата на всички кокошки. Те са за това.

— Те може би не са на това мнение. Чиракът се засмя.

— Ама те не могат да мислят. Те нямат мозък. Главичките им са много малки. В пилето няма никакъв мозък.

— Тогава какво има в главата му?

— Ами кръв и малко месо — каза чиракът. — Нали съм виждал. Мозък няма.

Маа Рамотсве кимна.

— О — каза тя. Нямахме никакъв смисъл човек да спори с тия момчета за подобни неща. Те обикновено непоклонливо вярваха в своята правда, дори и да нямаха никакво основание за подобна увереност.

— Но какво е онова нещо, което щеше да ми кажеш за момичетата? — настояваше чиракът. — Можеш да ми кажеш, маа. Аз мога да си говоря всякакви неща за момичетата, но с тях съм много добър. Питай господин Дж. Л. Б. Матекони. Той е виждал колко мило се отнасям с тях.

Приближаваха вече „Глоквенг роуд“ и маа Рамотсве си каза, че настъпил моментът. Беше събудила любопитството на чирака и той сега я слушаше с пълно внимание.

— Добре тогава — поде тя. — Ще ти кажа един много изпитан метод за привличането на такива момчета. Трябва да станеш известен. Ако станеш известен, ако пишат за теб по вестниците, тогава тези момчета няма да могат да ти устоят. Огледай се и виж какви мъже се движат с подобни момчета. Мъже, за които се пише по вестниците. Те винаги са с най-лъскавите момчета.

Чиракът видимо се отчая.

— Това не е добра новина за мене — каза той. — Никога няма да стана известен. Никога няма да пишат по вестниците за мен.

— А защо не? — попита маа Рамотсве. — Защо се предаваш, преди да си опитал?

— Защото никой няма да пише за мен по вестниците — отвърна чиракът. — Аз съм напълно неизвестен. И никога няма да стана известен.

— Но виж господин Дж. Л. Б. Матекони — каза маа Рамотсве. — Нали виждаш, вестниците писаха за него. Сега вече е известен.

— Това е съвсем друго — възрази чиракът. — Вестниците пишат за него, защото той ще скача с парашут.

— Но ти също можеш да скочиш — каза маа Рамотсве така, сякаш идеята току-що ѝ бе хрумнала. — Ако скочиш с парашут, всички вестници ще пишат за тебе, ще станеш известен, красивите момичета ще научат кой си. Няма да можеш да се отървеш от тях. Нали знам колко им трябва на момичетата.

— Но... — започна чиракът и млъкна.

— Именно, няма да можеш да се отървеш — продължаваше маа Рамотсве. — Няма нищо, нищичко, което привлича момичетата повече от смелостта. Ако скочиш от самолет, например вместо господин Дж. Л. Б. Матекони, който е може би твърде стар, за да прави такива подвизи, със сигурност ще се превърнеш в център на внимание. Гарантирам ти. Всички момичета ще бъдат готови да излязат с теб. Ще можеш да си избереш, която си искаш. Можеш да си избереш момичето с най-голямата кола.

— Ако е с най-голямата кола, със сигурност ще е и с най-голямото дупе — каза ухилен чиракът. — Нали голямото дупе може да влезе само в голяма кола. На мен такова момиче ще ми хареса много.

При обикновени обстоятелства маа Рамотсве не би отминала подобна забележка, без да го скастри, но случаят не беше такъв и тя просто се усмихна.

— Проста работа — каза. — Скачаш — и момичето е твое. Няма никакъв риск.

Чиракът се замисли за момент.

— Ами онзи от Въздушните сили на Ботсуана? Онзи, дето не му се е отворил парашутът?

Маа Рамотсве поклати глава.

— Тук грешиш, Чарли. Парашутът му е щял да се отвори, ако той е дръпнал шнура. Ти сам каза, че този човек вероятно е бил заспал. Нали разбираш, че с парашута всичко си е било наред. А ти си много по-умен от онзи човек. Ти няма да забравиш да дръпнеш шнура.

Чиракът се замисли за момент.

— И ти смяташ, че вестниците ще пишат за мене?

— Разбира се, че ще пишат — каза маа Рамотсве. — Аз ще се погрижа маа Потокване пак да говори с тях. Тя винаги им дава информация за сиропиталището. Ще им каже да поместят голяма твоя снимка на първа страница. И онези момичета, за които говорим, със сигурност ще я видят.

Маа Рамотсве забави ход. Няколко магарета стояха пред тях по средата на пътя и гледаха втренчено белия микробус, сякаш за пръв път виждаха превозно средство. Тя паркира микробуса и хвърли бърз поглед към чирака. Психология, помисли си тя, нали така му викат сега. Според нея, обаче, това бе нещо много по-древно. Женска ловкост, ето каква беше думата. Да знаеш как можеш да внушиш нещо на един мъж и как да го накараш да го направи. За това се изисква правилен подход. Тя не беше излъгала чирака в нищо. Имаше момичета, които щяха да останат впечатлени от скок с парашут и снимка във вестника. Ако мъжете знаеха как да се ползват от психологията (а те обикновено не знаеха,) също щяха да внушават на жените да направят онова, което се иска от тях. Може би все пак беше щастие, че мъжете не умеят да използват психологията. Мъжете получават от жените онова, което искат, като предизвикват у тях съжаление или вина. Те не правят това съзнателно, разбира се, но е ефектът е точно този.

Чиракът се наведе от прозореца и викна на магаретата, които го изгледаха с празни погледи и бавно се отместиха от пътя. После той се облегна на седалката и погледна към маа Рамотсве.

— Мисля, че ще го направя, маа. Дори мисля, че е добра идея да се помогне на сиропиталището. Всички трябва да правим каквото можем, за да помогнем.

Когато маа Рамотсве се върна на „Зебра драйв“, вече се стъмваше. Камionenът на господин Дж. Л. Б. Матекони беше паркиран

отстрани до къщата, на специалното си място, и маа Рамотсве намести белия микробус също на неговото място, близо до вратата за към кухнята. В къщата светеше и се чуваха гласове. „Сигурно се чудят къде съм — помисли си маа Рамотсве — и сигурно са гладни“.

Тя влезе в кухнята, като изрита обувките от краката си още в антрето. Мотолели седеше на своя инвалиден стол до масата и режеше моркови, а Пусо бъркаше нещо на печката. Господин Дж. Л. Б. Матекони, застанал точно зад Пусо, солеше сместа в тенджерата.

— Днес ние готвим вечеря за теб — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Можеш да си седнеш и да си качиш краката нависоко. Ще те повикаме, когато всичко е готово.

Маа Рамотсве извика от радост.

— О, колко хубаво! Аз пък кой знае защо, много се уморих. Тя отиде в хола и се отпусна на любимото си кресло. Децата бяха свикнали да помагат в кухнята, но да направят цяла вечеря? Сигурно господин Дж. Л. Б. Матекони беше организиран готвенето. Тя почувства благодарност към съдбата, че я бе дарила с такъв мъж, който се сещаше да направи вечеря. Повечето съпрузи изобщо нямаше да се сетят. Щяха да сметнат, че е под достойнството им да вършат домакинска работа. Но господин Дж. Л. Б. Матекони беше друг човек. Сякаш знаеше какво е да си жена и да трябва да сготвиш, да готвиш, цял живот да готвиш, безкрайна редица тенджери и тигани, на която изобщо краят й не се вижда. Жените прекрасно разбираха това, на тях и нощем им се присънваха тенджери и тигани, но ето и един мъж, който явно също го разбираше.

Когато след половин час седнаха на масата и Пусо и господин Дж. Л. Б. Матекони поднесоха чиниите с хубава храна, маа Рамотсве не може да скрие гордия си поглед. После сведе очи към покривката и произнесе молитвата, както му беше редът.

— Бог да благослови Ботсуана — каза маа Рамотсве. — Благодарим за храната на трапезата си, така прекрасно приготвена.

— Тя замълча. Имаше и друго да се каже, но засега това стигаше и понеже всички бяха много гладни, трябваше да започват.

— Много е вкусно — каза тя след първата хапка. — Много съм щастлива, че имам такива добри готвачи у дома.

— Господин Дж. Л. Б. Матекони го измисли — каза Мотолели. — Може да открие „Тлоквенг роуд спийди ресторант“.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се засмя.

— А, не мога. Бива ме само коли да поправам, това е.

— Но можеш да скачаш и с парашут — каза Мотолели. — Това също го умееш. Говореха за това в училище.

Внезапно се възцари мълчание, сякаш над масата мина облак. Вилицата на господин Дж. Л. Б. Матекони застина във въздуха, а ножът на маа Рамотсве спря да реже тиквата. Тя погледна към господин Дж. Л. Б. Матекони, който срещна за миг очите ѝ и веднага отмести поглед.

— О, това ли? Това е грешка. Господин Дж. Л. Б. Матекони щеше да скача с парашут, но Чарли, чиракът му от сервиза, предложи да скочи вместо него. Вече говорих за това с маа Потокване и тя е много доволна от това решение. Разбира, че господин Дж. Л. Б. Матекони иска да даде шанс на това момче да се прояви и аз обещах да го попитам дали е съгласен.

Всички погледи се насочиха към господин Дж. Л. Б. Матекони, който слушаше маа Рамотсве с широко отворени очи.

— Е — каза маа Рамотсве, като отново се зае да реже тиквата, — какво решаваш, господин Дж. Л. Б. Матекони? Ще дадеш ли шанс на момчето?

Господин Дж. Л. Б. Матекони погледна към тавана.

— Предполагам, че да — каза той.

— Добре — каза маа Рамотсве. — Много великодушно от твоя страна. Чарли ще е много доволен.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се усмихна.

— Дребна работа — каза той. — Съвсем дребна.

Те продължиха да вечерят. Маа Рамотсве забеляза, че господин Дж. Л. Б. Матекони беше в отлично настроение, направи няколко весели забележки относно събитията през деня, включително разказа и една смешна история с някакъв лагер, на която всички се смяха, макар че никой не го разбра.

После, след като чиниите бяха раздигнати и децата си бяха легнали в стаята, господин Дж. Л. Б. Матекони стана от стола си и като се приближи до стола на маа Рамотсве, се наведе над главата ѝ, взе ръката ѝ и каза:

— Ти си много мила жена, маа Рамотсве и аз съм голям късметлия, че съм с тебе. Много съм щастлив.

— И аз съм щастлива — каза маа Рамотсве. В крайна сметка нямаше да остане вдовица, а беше успяла и да създаде илюзията, че той е взел решението. Ето така обичаха мъжете — тя беше сигурна, — а пък и защо да не ги остави човек да си мислят, че те постигат каквото пожелаят, поне от време на време? Защо не?

ДЕСЕТА ГЛАВА

СЪНЯТ НА ГОСПОДИН ДЖ. Л. Б. МАТЕКОНИ

От плещите на господин Дж. Л. Б. Матекони се свлече огромен товар. Маа Рамотсве му предостави златната възможност да се измъкне с чест от деликатното положение на парашутист по неволя. И беше го направила толкова елегантно и толкова умно, че той дори за миг не беше почувствал неудобство. Цял ден се беше терзал от безизходицата, в която го бе поставила маа Потокване. Той не беше страхливец, но при мисълта за скок с парашут не усещаше нищо, освен страх, чист ужас и страх. В крайна сметка в късния следобед стигна до извода, че това е неговият жребий и взе да обмисля завещанието си. Маа Рамотсве естествено щеше да наследи сервиза, който щяха да управляват заедно с маа Макутси, която пак можеше да му стане управител. Къщата му трябваше да се продаде, при това на много добра цена, а парите да бъдат разпределени между братовчедите му, които не бяха заможни и с тези пари можеха да си купят добитък. Маа Рамотсве вероятно щеше да получи част от сумата, да речем около половината, за да успее да отгледа децата, за които в крайна сметка той носеше отговорност. И камионът можеше да стане собственост на сиропиталището, където би имало голяма полза от него.

Той спря дотук. Даде си сметка, че да остави камиона на сиропиталището беше все едно да го подари на маа Потокване, а той не беше никак сигурен, че има такова желание. Нали точно тя го беше поставила в това критично положение и защо трябваше сега пак тя да спечели от това? От известна гледна точка тя щеше да бъде виновна за смъртта му, дори може би щяха да я съдят. Това щеше да я научи, че не може да принуждава хората да правят всичко, което поиска. Би било урок за всички властни жени, а той подозираше, че такива има много. На мъжете им се налагаше непрекъснато да устояват на някакъв натиск и от тяхно име, от името на всички мъже, самият главен прокурор на

Ботсуана щеше да повдигне обвинение за убийство срещу маа Потокване и щеше да организира открит процес срещу нея, за назидание. И това би било поне едно добро начало.

Сега вече черните мисли бяха излишни. След като маа Рамотсве на вечеря възвести блестящото разрешаване на проблема, господин Дж. Л. Б. Матекони вече нямаше нужда да планира завещанието си. Вечерта, когато той се прибра у дома си, можеше да гледа отново познатите предмети не с очите на човек, който обмисля кое на кого да остави в наследство, а с облекчение, че скоро не се налага да се раздели с всичко това. Той гледаше дивана, с петна по възглавниците и облегалките, и си мислеше колко безкрайни съботни следобеди е прекарал на него, просто седнал там, без да прави нищо. После погледна към отсрещната стена, където висеше гоблен с планина. Беше прекрасна картина и той се замисли колко ли време е било необходимо на художника, за да я нарисува. Господин Дж. Л. Б. Матекони познаваше всяка извивка в нея. Всичко това щеше да отиде един ден в къщата на маа Рамотсве, но засега то все още стоеше тук, на своето място, съвсем сигурно.

Господин Дж. Л. Б. Матекони си легна почти в полунощ. Чете вестник няколко минути, после угаси лампата и вестникът се изплъзна от ръката му на пода. Обгърнат от тъмнина, той заспа бързо, както се заспива след цял ден тежка работа. Сънят бе добре дошъл след дневния кошмар, който преживя. Но всичко бе минало — нямаше нито да скача, нито да се размазва на земята, нито да преживее унижението всички да видят колко се страхува...

Но тези мисли бяха последните, преди да заспи. Когато заспа, мислите на господин Дж. Л. Б. Матекони нямаха нищо общо със събитията от деня — нито с тревогите, нито с облекчението. По едно време той осъзна, че стои на ръба на една асфалтирана алея наскоро летището, а някакъв малък бял самолет, като тия, с които летяха в авиоклуба „Калахари“, се приближава бавно към него. Вратата на кабината му е отворена и отвътре се показва пилотът. Това е самата маа Потокване.

— Качвай се, господин Дж. Л. Б. Матекони — надвиква тя шума на мотора. Тя като че ли е нещо недоволна, че той се бави и господин Дж. Л. Б. Матекони се подчинява както обикновено.

Маа Потокване съвсем уверено движи лостовете и натиска копчетата, наведена над командното табло. Господин Дж. Л. Б. Матекони посяга към някакво копче, което явно е важно, защото свети с ярка оранжева светлина, но в този момент маа Потокване го плясва по ръката.

— Не пипай — вика му, все едно той е едно от сирачетата. — Опасно е!

Той се обляга на седалката и самолетът набира скорост по пистата. Дърветата са толкова близо, тревата е толкова мека и той си мисли, че сега е моментът да скочи, да се изтъркаля и да избяга. Но от маа Потокване не можеш да избягаш. Тя го поглежда строго и предупредително размахва пръст. После излитат и той гледа през прозорчето към земята, която остава все по-далеч под него, все по-малка и по-малка, една миниатюрна Ботсуана с крави като мравчици и пътища тънки като кафяви конци. О, колко е красива такава малка, като на длан, а над нея облаци, синева и чист въздух. Лесно е да стъпиш на някой от тези облаци и да се понесеш на запад, над великата кафява пустош, там, където се разхождат само лъвови, блъбукат потоци, дърветата се издигат високо и почти няма следа от хора.

Маа Потокване дръпва няколко лоста и те кръжат във въздуха, точно над града, който лежи далеч, далеч под тях. Той поглежда и разпознава „Зебра драйв“. Много е лесно да познае улицата, а това не е ли маа Рамотсве, което маха на сред двора, а до нея маа Макутси с новите си зелени обувки? Те му махат, усмихваха му се, сочат му мястото на двора, да се приземи там... Той се обръща към маа Потокване, която му се усмихва и сочи дръжката на вратата.

Той посяга към нея, но преди да я докосне, тя зейва отворена. Вятърът го блъска в лицето и в този миг го обзема страшна паника. Опитва да се задържи в самолета, хваща се за един лост, но лостът се оказва твърде малък. Маа Потокване му крещи, дърпа ръцете му от командното табло и се мъчи да го изхвърли навън. Накрая го рита отзад с кафявите си обувки с равни си подметки, с които обикаля из цялото сиропиталище. „Вън!“ — крещи тя и господин Дж. Л. Б. Матекони, онемял от страх, се изсулва от самолета, навън в празния въздух, преобръща се през глава няколко пъти, вижда ту земята, ту небето, ту пак земята, която е все още далеч.

Няма никакъв парашут, разбира се, само една пижама, която се развява, пълна с въздух и едва-едва убива скоростта. „Ето така се умира“ — мисли си господин Дж. Л. Б. Матекони и си спомня колко хубав беше животът, колко скъпоценен. Но той не успява да мисли за това много дълго, защото падането му трае само няколко секунди и изведнъж се приземява на крака, съвършено лесно, сякаш е скочил от някоя каса от портокали в сервиза. И ето че пак е на земята, сред храстите, до един термитник. Той се оглежда. Мястото му е непознато, може би е Тлоквенг, може би не. Той още се оглежда, когато изведнъж чува гласа на баща си зад себе си. Той се обръща, но баща му го няма, или по-точно, там е, но по начина, по който само мъртвите присъстват в сънищата ни. Има да го пита толкова неща, има да му каже толкова неща, най-вече за сервиза, но баща му заговаря пръв, със странен и безцветен глас, нали мъртвите нямат дъх — и му задава един въпрос, който буди господин Дж. Л. Б. Матекони, измъква го от съня с благополучното приземяване сред храстите.

— Кога ще се ожениш за маа Рамотсве? — пита баща му. — Не е ли вече време?

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

СРЕЩА С ГОСПОДИН БОБОЛОГО

Маа Рамотсве не беше забравила ангажимента си към маа Холонга. Вярно, че все още нищо не беше направила, но това не означаваше, че не мисли по въпроса как да подходи към този деликатен случай. Никой от четиримата мъже нямаше да се зарадва, ако разбереше, че го проучват, защото това можеше да обиди и да отблъсне всеки безкористен кандидат. Значи трябва да провежда разследванията си много дискретно, да се среща предимно с хора, които познават тези мъже и ако изобщо е възможно, да си организира лична среща с тях. Това щеше да изисква достоверен претекст, но тя не се съмняваше, че може да го измисли.

Първото, което трябваше да направи, беше да разговаря с някой, който работи в училището на господин Боболого. Това не беше трудно да се уреди, защото Роуз, домашната помощничка на маа Рамотсве, имаше братовчедка, която много години бе работила в училищния стол. Сега вече не работеше там, защото се бе преместила в Олд Наледи, за да се грижи за децата на сина си. Маа Рамотсве не я познаваше, но Роуз бе споменавала няколко пъти за тази своя братовчедка. Тя увери маа Рамотсве, че е съвсем удобно да я посетят.

— Тя е от тези хора, на които устата не можеш да им затвориш — каза Роуз. — По цял ден приказва, дори да няма кой да я слуша. Много ще се зарадва да си поговорите.

— Такива хора са много полезни за нашата работа — каза маа Рамотсве. — Те ни дават много необходими сведения.

— Тя е точно такава жена — каза Роуз. — Ще ви каже всичко, каквото знае. Направо си умира за това. Обаче ще ви трябва много време.

— Колко много такива хора имаше в Ботсуана, мислеше си маа Рамотсве, и се радваше, че е така. Как би живяла в страна, където хората си мълчат, разминават се по улиците безмълвно, сякаш се боят от това, което другият може да каже или да си помисли. В Африка не

беше така, в Африка хората си викаха от двете страни на пътя или през широките храсталаци, без да ги е грижа чува ли ги някой. Подобни разговори провеждаха и хора, които вървят в противоположни посоки, разминават се, но не спират, докато гласовете вече не се чуват и думите се изгубват по пътя. Това беше хубав начин да се разделиш с приятеля си, без да прекъсваш с някакво си „довиждане“ и мълчанието, което идваше след него. Самата маа Рамотсве често викаше след децата, когато отиваха на училище, напомняше на Пусо да внимава като пресича или да си върже стегнато обувките, не че момчетата обръщаха много внимание на тия неща. На момчетата не им пукаше и дали ризата им е изцяло напъхана в панталоните, но това беше друг въпрос, за който щеше да мисли по-късно, когато нямаше толкова неотложен случай.

Братовчедката на Роуз, маа Сееоняна, си беше вкъщи. Нейната къща не беше голяма, състоеше се от две малки стаи, отбеляза мислено маа Рамотсве, но дворът ѝ беше старателно почистен, а около дърветата имаше кръгове, оставени от широка метла. Това беше добър знак — един неподреден двор говореше за жена, която не се съобразява с традициите на ботсуанското домакинство, а маа Рамотсве беше забелязала, че на такива хора не можеше да се разчита и те бяха нелюбезни. Те нямаха представа от бото, което значи „уважение към добрите нрави“. Именно бото правеше Ботсуана по-различна от останалите държави, по-особена страна. Имаше хора, които се подиграваха с тези обноски, но с какво точно предлагаха да ги заменят? Искаха хората да станат егоистични и саможиви? Искаха хората да престанат да бъдат любезни? Защото ако човек забравеше за бото, щеше да се случи тъкмо това. Маа Рамотсве беше убедена.

Видя маа Сееоняна, застанала пред външната врата с голяма кафява кесия в ръцете. Щом паркира белия микробус край пътя, тя видя, че възрастната жена я наблюдава. Още един добър знак. Това беше също традиция в Ботсуана — да наблюдаваш другите хора и да се опитваш да разбереш какво правят. Какво е това съвременно безразличие? Ако наблюдаваш другите, значи се интересуваш от тях, те за теб не са напълно чужди. Отново бе въпрос на нрави и обичаи.

Маа Рамотсве застана на вратата и извика на маа Сееоняна. Другата жена веднага се обади и много сърдечно покани маа Рамотсве да влезе и да седне в задната част на двора, където беше по-сенчесто.

Тя не попита гостенката за какво е дошла, но я прие като приятелка или съседка, която се е отбила да си побъбрят.

— Ти си жената, която живее над пътя, на „Зебра драйв“ — каза маа Сееоняна. — Роуз работи при теб. Тя ми е казвала за теб.

Маа Рамотсве се изненада, че я познават, но после бързо получи обяснение.

— Твоята кола я знаят всички — каза маа Сееоняна. — Роуз ми е казвала, а и ти караш много из града, виждала съм те. Дори сам си казвала: „Искам да се запозная с тази госпожа“, но никога не съм вярвала, че това ще стане. Много съм щастлива, че си моя гостенка, маа.

— И аз съм чувала за тебе, маа — каза маа Рамотсве. — Роуз много те хвали. И много се гордееше, че работиш в стола на училището.

Маа Сееоняна се разсмя.

— Когато работех там, хранех по четиристотин деца всеки ден — каза тя. — Сега храня само две момченца, много по-лесно е.

— Жените цял живот само това правим — каза маа Рамотсве. — Сега и аз храня трима души. Имам годеник и две осиновени дечица, от сиропиталището. Трябва да готвя много манджи. Господ явно за това ни е създал — да готвим и да чистим двора. Понякога ми се вижда много нечестно и ми се ще да се променят нещата.

Маа Сееоняна се съгласи, но щом си помисли за последиците, се намръщи.

— Работата е там, че мъжете никога няма да се справят като нас — каза тя. — Повечето въобще не могат да готвят. Много ги мързи. По-скоро гладни ще стоят, отколкото да си сготвят. Това ни е на нас жените най-тежкият товар. Ако се захванем с нещо друго, мъжете ще умрат от глад. Там е работата, я.

— Можем да ги свикнем — каза маа Рамотсве. — Мъжете могат да свикнат с много работи.

— Но и за това си трябва мъж — каза маа Сееоняна. — Повечето като видят, че почваш да ги възпитаваши и изчезват. Трима мъже съм имала и тримата избягаха. Много съм била приказвала, мира не съм им давала. Обаче това не е вярно.

Маа Рамотсве цъкна с език в знак на съчувствие.

— Не, маа, не може да бъде вярно. Но по някой път явно на мъжете не им се слуша като им говориш. Те си мислят, че вече всичко са чули.

Маа Сееоняна въздъхна.

— Големи глупаци.

— Да — съгласи се маа Рамотсве. Някои мъже са глупави, помисли си тя, но далеч не всичките. Освен това има и доста глупави жени, като се замисли човек.

— Дори учителите — каза маа Сееоняна. — Дори учителите може понякога да са глупави.

Маа Рамотсве я стрелна с поглед.

— Ти сигурно познаваш много учители, маа? — каза тя. — Когато си работила в стола на училището, сигурно си познавала всички учители.

— О, да — каза маа Сееоняна. — Познавах много учители. Виждах ги как идват като млади учители, после как получават степен и стават старши учители, всичко това ми е минало пред очите. И лоши учители съм виждала, освен това.

Маа Рамотсве се направи на изненадана.

— Лоши учители ли, маа? Че как така?

— О, има и лоши — потвърди маа Сееоняна. — И на мен не ми се вярваше, че е възможно, но си е така. И учителите са хора като всички други, има ги всякакви.

Маа Рамотсве сведе очи и се загледа в пода.

— Кой бяха тези, лошите учители — попита тя. — И какво им беше лошото?

Маа Сееоняна поклати глава.

— Ами те едни идват, други си отиват, човек не може да им запомни имената на всичките. Обаче си спомням един, дето постъпи на работа и след шест месеца го арестува полицията. Казаха, че е направил нещо много лошо, но не казаха какво.

Маа Рамотсве поклати глава.

— Трябва да е било много лошо, наистина. — Тя помълча, а после добави: — Добрите учители сигурно много са се срамували от него. Например добрите учители като господин Боболого? Той е добър учител, нали?

Най-неочаквано маа Сееоняна избухна в смях.

— А, онзи ли? Да, маа. Той е много добър, да.

Маа Рамотсве чакаше да чуе още за него, но маа Сееоняна просто се усмихваше, сякаш си спомни нещо лично свое, което много я развесели. Трябваше да изкопчи какво беше то, без да дава вид на много заинтересувана.

— О, значи той е женкар, така ли? Трябваше да предположа. Напоследък толкова мъже станаха женкари, че се чудя как са останали въобще порядъчни съпрузи.

Това предизвика нов пристъп на веселие у маа Сееоняна, която се заля в такъв смях, че очите и се насълзиха и ги тя избърса с ръкава на блузата си.

— Женкар ли, маа? Да, сигурно можем да го наречем и така. Женкар! Да, господин Боболого много ще се зарадва, ако чуе как го наричаме, маа.

Маа Рамотсве за миг се ядоса на маа Сееоняна. Не беше любезно според нея да се правят намеци в разговора, намеци, които събеседникът ти не може да разбере. Нямаше нищо по-изнервящо от това, да се опитваш да разбереш какво ти казва някой, докато той увърта нещата, било от фалшив свян, било за да те обърка още повече. Ако маа Сееоняна иска да каже нещо за господин Боболого, тогава защо не го казва направо, вместо да намеква за неща, които са известни само на нея.

— Е, маа — каза маа Рамотсве с хладен тон. — Господин Боболого женкар ли е, или не е женкар?

Маа Сееоняна я зяпна. Тя все още се усмихваше, но сега долови нотката на раздразнение в гласа на своята гостенка и усмивката ѝ започна да избледнява.

— Извинявай, маа — каза тя. — Не се смея нарочно. Смешно ми е, защото ти, без да искаш каза нещо, което звучи много смешно, като си помисля за този човек. Той е женкар, но по много особен начин. Затова се смея.

Маа Рамотсве кимна насърчително.

— И по какъв особен начин е женкар тогава?

Маа Сееоняна се изкикоти.

— Той е от тия, дето се тревожат за уличните момичета. Момичетата по баровете, абе, лошите момичета. Той много се тревожи за тях и заедно с някакви негови приятели се опитват да ги спасяват, да

ги вкарват в правия път. Това му е нещо като хоби. Ходи на автогарата и раздава листовки на младите момичета, които идват от селата. Предупреждава ги какво може да им се случи в Габороне.

Маа Рамотсве присви очи. Това беше много интересна информация, но засега не беше ясно какво точно ѝ казва. Всички бяха наясно какъв бич за Африка е масовата проституция. Тези момичета бяха тъжна гледка — облечени в евтини труфила, разхождаха се по улици и заведения, флиртуваха с по-възрастни мъже, които трябваше да са по-предпазливи, но които, за съжаление, никога не бяха. Всички осъждаха това, но повечето хора не правеха нищо, за да го променят. Господин Боболого приятелите му поне се опитваха.

— Това е загубена работа — продължи маа Сееоняна. — Намерили са някакво място, където пращат момичетата да живеят, докато си намерят порядъчна работа. Близо е да Африканската алея. — Тя замълча и погледна маа Рамотсве. — Но аз съм сигурна, че не си дошла, за да си говорим за господин Боболого, маа. Има много по-интересни неща.

Маа Рамотсве се усмихна.

— На мен ми е много интересно да слушам за него — отвърна тя. — Но ако има други неща, които искаш да ми разкажеш, с най-голямо удоволствие.

Маа Сееоняна въздъхна.

— Има толкова неща, за които можем да говорим, маа. Просто човек не знае откъде да започне.

Маа Рамотсве улови тази възможност, защото не беше забравила предупреждението на Роуз, че като нищо може да си загуби цял следобед, цял скъпоценен неделен следобед у братовчедка ѝ.

— Ами, аз мога да дойда и друг път, маа...

— Не — каза бързо маа Сееоняна. — Стой, маа. Ще ти направя чай и ще ти разкажа после какво става тук наблизко, нещо много странно става.

— Много си внимателна, маа.

Маа Рамотсве седна обратно на ниското неудобно столче, което маа Сееоняна беше измъкнала изпод стълбището. Това влизаше в нейните задължения на професионалист, мислеше тя. На света имаше къде-къде по-трудни начини да си изкарваш прехраната от този да слушаш от време на време разни възрастни жени да клюкарстват за

съседите си. А освен това човек никога не знаеше какво може да се научи от подобен разговор. Да бъде информирана беше нейно първостепенно задължение, защото никога не се знаеше кога и как някое сведение може да се окаже от полза. Точно както и сведенията за господин Боболого и леките момичета можеха да се окажат полезни, а можеха и изобщо да не влязат в работа. Трудно е да се каже.

Тази неделя маа Макутси също беше много заета, но не със служебните задачи на „Дамска детективска агенция № 1“. Днес тя се местеше в новия си дом. Най-лесно щеше да бъде да помоли маа Рамотсве да дойде с белия микробус и да я премести заедно с покъщнината ѝ, но маа Макутси не искаше да злоупотребява с любезността на шефката си. Маа Рамотсве щедро отделяше време винаги когато се налагаше да помогне, но маа Макутси беше независима жена и реши да наеме камион с шофьор за около час или колкото там време щеше да отнеме едно преместване в новата къща. Нямаше и какво чак толкова да натовари: леглото с кокосовия матрак, който скоро имаше намерение да смени, единствения ѝ стол, черния ламаринен гардероб, в който беше сгънала всичките си дрехи, и една кутия с чифт обувки, тенджерата, тиган и малък примус за готвене. Това беше всичкото имущество на маа Макутси и шофьорът на камиона, един здрав младеж, на бърза ръка натовари нещата в багажника на раздрънкания си камион.

— Добре сте опаковали всичко — подхвана разговор шофьорът, когато потеглиха на краткото пътуване до новата къща. — Непрекъснато пренасям хора и товаря багаж, нали това ми е работата. Много често се товарят купища кутии, найлонови пликчета, пълни с какво ли не. А пък ако имат и някоя баба, трябва и нея да я намествам в камиона, при другия багаж.

— Не е редно така да се отнася човек с баба си — каза маа Макутси. — Бабата трябва да се вози най-отпред.

— Съгласен съм, маа — каза младежът. — Хората, които слагат баба си в багажника, много ще съжаляват, когато тя умре. Ще си спомнят как са я сложили в багажника, обаче ще бъде късно да направят нещо.

Маа Макутси се съгласи възпитано и с тази забележка и пътуването продължи в мълчание. Ключът от къщата беше в джоба на жилетката ѝ, и от време на време го докосваше, за да се увери, че наистина е там. Тя си мислеше и как ще си подреди мебелите, толкова, колкото бяха, и откъде ще намери черга за новата си спалня. Това вече беше лукс, за който не бе и мечтала. Досега, откакто се помнеше, спускаше крака от леглото направо на пръстения под или на голия цимент. Сега можеше да си позволи черга, която да докосва с босите си крака сутрин, като че ли стъпва върху млада трева. Тя притвори очи и се замечта за бъдещето: какъв разкош — да има собствен душ, с топла вода! А удоволствието, чистата наслада да има допълнителна стая, където ще може, ако реши, дори да приема гости! Можеше да кани гости на вечеря и никой нямаше да седи на легло или да гледа тенекиения гардероб! Можеше да си купи радио и да слушат заедно музика — тя, маа Макутси, и нейните приятели, можеха да си говорят за важни неща, и да забрави всички унижения, свързани с теснотията и общите чешми.

Тя остана със затворени очи почти докато пристигнаха, а после ги отвори и видя къщата, която сега ѝ се стори по-малка, отколкото си я спомняше, но все пак така прекрасна със своя спускащ се ниско покрив и дърветата папая.

— Това ли е вашата къща, маа? — попита шофьорът.

— Да, моята къща — каза маа Макутси, опитвайки думите на езика си.

— Имате късмет — каза младежът. — Това е хубав квартал. — Колко е наемът? Колко плащате?

Маа Макутси му каза и той подсвирна.

— Много е! Аз не мога да си го позволя. Аз живея в стая със съквартирант, нагоре, на половината път към Молепололе.

— Сигурно не е лесно — каза маа Макутси.

Те спряха пред външната врата и маа Макутси мина по късата пътека, която водеше към входа. В нейната част от къщата се влизаше през тази врата, а другите наематели влизаха през задната врата. Тя беше много горда, че нейната врата е именно главният вход, нищо че тази врата имаше нужда от едно боядисване. Това можеше да почака. Важното беше, че сега държи ключа към тази врата, платен с първия месечен наем, и следователно неин по право.

Младият човек бързо разтовари багажа ѝ в предната стая. Тя му благодари и му даде десет пули бакшиш, прекалено щедро може би, но съвсем естествено за една независима наемателка на две стаи. Когато му подаде парите, които той прие с широка усмивка, тя осъзна, че никога не беше правила такова нещо досега. Никога не беше давала бакшиш, защото положението ѝ не предполагаше подобни жестове, и тази мисъл я зашемети. Беше непознато, леко смуцаващо чувство: аз съм просто маа Макутси, от Бобононг, и давам на това момче банкнота от десет пули. Имам повече пари от него. Имам по-хубава къща от него. Аз живея там, където той би искал да живее, но не може.

Сега, сама в новия си дом, маа Макутси обиколи двете стаи. Пипна стените — те бяха здрави. Отвори прозореца, и в стаята в миг нахлу топлият бриз, а после затвори. Светна лампата, крушката грейна над главата ѝ, завъртя крана и струя прясна студена вода плисна в чистия умивалник от неръждаема стомана, така добре измит и лъснат, че тя можеше да се огледа цялата в него. Там щеше да види лицето на човек, погледнал към света с плахо учудване, че вече притежава или почти притежава нещо — плаща наем за него.

Към къщата имаше и странична врата, тя я отвори и надникна към двора. Дърветата бяха вързали плод, който до месец щеше да узрее. Имаше и едно-две други растения, храсти, изсъхнали от горещина, но упорити и живи, както всички растения в Ботсуана. Те щяха да оцелеят, дори без капка вода. Щяха да се долепят до земята и да изсмукват от нея невидимата влага, жилави и безсмъртни, защото на тази почва бяха се родили и израсли. Маа Рамотсве веднъж каза, че растенията в Ботсуана са предани и верни, и беше точно така — те са като наши стари приятели, мислеше си маа Макутси, оцеляват заедно с нас в тази кафява земя, която обичам толкова много. Не че тя често си мислеше за любовта си към нея, но я носеше в сърцето си, както всички в Ботсуана. И това бе всичко, което искаха повечето хора в тази страна — да живеят в своето любимо място и никъде другаде, да бъдат тук, където са били предците им от незапомнени времена.

Тя се върна от двора обратно в къщата. Сега не виждаше мръсните петна от пръсти по стените, нито неравния на места под. Тя виждаше една стая с ярки пердета, с приятели около масата и тя начело, чуваше чайник с вода на примуса и тихото изсвирване на парата.

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА

ГОСПОДИН БОБОЛОГО ГОВОРИ ПО ПРОБЛЕМА ЗА ЛЕКИТЕ ЖЕНИ

Училищата бяха във ваканция, чист късмет за маа Рамотсве. Ако учениците учеха и господин Боболого бе в час, щеше да ѝ се наложи да го чака до три и половина на алеята пред дома му. Той живееше в една къща в спретнатата редица учителски къщи зад училището. Но този понеделник тя пристигна в десет часа пред дома му и успя да го открие точно така, както го беше описала маа Сееоняна — седнал на един стол в двора зад къщата, с Библия в скута си. Тя бавно го приближи, както е редно да се приближиш до човек, четящ Библията, и го поздрави по благовъзпитания традиционен начин. Добре ли е спал? Добре ли се чувства? Ще има ли нещо против да си поговорят?

Господин Боболого вдигна поглед към нея и примижа на слънцето. Маа Рамотсве видя един висок слаб мъж, грижливо облечен в панталони с цвят каки и бяла риза с отворена яка и с очила с кръгли стъкла. Всичко върху него, от лъснатите кафяви обувки до силните очила, казваше „учител“ и тя трябваше да сдържи усмивката си. Хората са толкова предсказуеми, каза си тя, толкова точно отговарят на професиите си. Банковите чиновници ходят облечени точно като банкови чиновници и се държат по съответния начин. Винаги можеш да познаеш адвоката по онзи крайно внимателен начин на изслушване, при който изглежда погълнат от това, което му казваш, и сякаш готов да скочи при най-малката грешчица. А откакто познаваше господин Дж. Л. Б. Матекони, тя умееше да разпознава и майстора, ако срещнеш човек, който гледа вещите така, като че ли трябва да ги вземе и да ги поправи. Не че това важеше за всички майстори и монтьори, разбира се. Чираците се учеха за монтьори от толкова време, но все пак гледаха на предметите като на нещо, което могат всеки момент да счупят, а не да поправят.

Ами самата тя имаше ли вид на детектив, чудеше се маа Рамотсве. Ако някой я видеше на улицата, едва ли щеше да се обърне да я погледне повторно. Беше най-обикновена тсуана, с типичното поведение на жена, тръгнала да гони ежедневните си задачи, както изглеждаха толкова други жени в Ботсуана. Със сигурност никой нямаше да я заподозре, че *шпионира*, макар че точно това ѝ се налагаше да прави, за да си върши работата. Може би при маа Макутси не беше точно така, заради големите ѝ очила. Очилата ѝ винаги правеха впечатление и хората ги забелязваха. Те може би се питаха, а може би не, защо някой носи толкова големи очила и сигурно си отговаряха, че маа Макутси обича да се вглежда в нещата много подробно, като през лупа. Това, разбира се, беше съвсем неточна представа за тяхната работа. Те много рядко трябваше да изследват никакви предмети. Обект на техния интерес беше човешкото поведение, а този обект изискваше и наблюдение, и разбиране.

Наблюдението ѝ върху господин Боболого продължи само няколко секунди. Той се изправи, затвори Библията с известно съжаление, както друг би затворил увлекателен роман, от който е бил погълнат. Разбира се, господин Боболого със сигурност знаеше края — и това не беше щастлив край, ако се замислим, — но човек можеше да бъде погълнат и от четиво, което добре познава.

— Съжалявам, че ви прекъсвам — каза маа Рамотсве. — Ваканцията сигурно е скъпоценно време за четене за един преподавател. Едва ли ви е приятно да идват хора и да ви прекъсват.

Господин Боболого отвърна любезно на любезното встъпление.

— Много ми е приятно да се срещнем, маа. Ще имам много време за четене. Седнете на този стол, а аз ще си взема друг.

Маа Рамотсве седна на стола, на който дотогава седеше учителят, и го зачака да се върне. Удобно място си беше избрал тук, скрит от минувачите по пътя, но с отлична видимост към детското игрище, където дори и през ваканцията учениците играеха разни сложни игри с топка. Хубаво е човек да си седи тук, помисли си маа Рамотсве. Той я погледна през дебелите стъкла на очилата си, а след това внимателно потупа устни с кърпичка, която после прилежно сгъна и прибра обратно в джоба на ризата си.

Маа Рамотсве отвърна на погледа му и се усмихна. Първото ѝ впечатление от господин Боболого беше приятно, тя се зачуди защо

успяла и доста елегантна жена като маа Холонга ще се хване с този учител, който, каквито и достойнства да притежаваше, едва ли беше много романтичен тип. Но подобни разсъждения бяха неизбежно безплодни. Хората невинаги извършват логичен избор, а може би става въпрос за чиста лотария. Ако е дошъл моментът да се влюбиш или да се ожениш, тогава не е от кой знае какво значение кого ще срещнеш, като свиеш зад тъгла. Ти си търсел някого и щом си срещнал човек, ще убедиш себе си, че този случаен човек е точно този, когото си търсел в началото. „Всеки намира това, което търси“ — беше й казал веднъж баща й, което се оказа самата истина. Ако търсиш щастие, ще го видиш, ако търсиш съмнения, завист и омраза — и всички подобни неща, — ще ги намериш и тях.

— Е, маа — каза господин Боболого — тук съм. Идвайте да говорите с мен за детето си, предполагам. Надявам се да мога да ви зарадвам, че синът ви или дъщеря ви върви добре в училище. Сигурен съм, че е така. Но първо трябва да ми кажете името, за да знам за кое дете ще говорим. Това е важно.

Маа Рамотсве се обърка за миг, но после се разсмя.

— О, не, раа. Не се тревожете, аз не съм загрижена майка и не идвам да разпитвам за дете, което изостава. Дойдох, защото научих за другата ви работа.

Господин Боболого извади кърпичката си и попи отново ръба на устните си.

— Разбирам — каза той. — Чули сте за моите занимания извън училището. — В гласа му се долавяше недоверие и маа Рамотсве се запита защо. Може би често му се подиграваха, може би му бяха лепнали етикет на пуритан и това го дразнеше. Той нямаше от какво да се срамува, дори да беше странно, че един мъж има такива твърди убеждения по този въпрос. Поне се опитваше да помогне с нещо да се реши един социален проблем, други и това не правеха.

— Чух за това — продължи маа Рамотсве — и реших, искам да чуя повече. Това, което правите, е добро, раа.

Изражението на господин Боболого остана хладно.

Маа Рамотсве усети, че той все още не е повярвал на думите й, и затова продължи:

— Проблемът с тези улични момичета е много сериозен, раа. Всеки път, когато ги виждам как влизат в баровете, си казвам: „Това

момиче е нечия дъщеря“, и ми става много тъжно. Това е моето мнение, раа.

Тези думи оказаха ефект върху господин Боболого. Маа Рамотсве още не беше свършила, когато той се изпъна рязко на стола си и впери поглед в нея.

— Точно така, маа. Те са дъщери на бедни родители. Те са деца, обичани от родителите си и от Бога, а сега къде са? По баровете! Ето къде! Или в обятията на мъжете. Там са. — Той замълча и се загледа в земята. — Съжалявам, че си служа с толкова силни изрази, маа. Не съм човек, който си служи с такъв език, но щом стане дума за това, съм като куче, ритнато в ребрата.

Маа Рамотсве кимна.

— Това е нещо, което би трябвало да вбесява всички ни.

— Да — каза господин Боболого. — Би трябвало. Но какво прави правителството по този въпрос? Видели ли сте някой от властта да е влязъл в някой бар и да е върнал лошите момичета обратно, вкъщи, на село? Виждали ли сте такова нещо, маа?

На маа Рамотсве ѝ стана смешно за миг. Имаше много неща, които един разумен човек може да очаква от правителството, но никога не ѝ бе минавало през ума, че правителството може да връща леките момичета по селата. Тя изведнъж си представи министъра на транспорта например, с неговата внушителна физика и вечната му широкопола шапка, която го пазеше от слънцето, как гони леките момичета по пътя за Лобатсе, а зад него може би заместник-министърът и неколцина чиновници от министерството. Беше забавна картинка и при обикновени обстоятелства това щеше да я накара да се усмихне, но сега не беше момент за веселие, точно под носа на възмутения господин Боболого.

— И аз реших, заедно с още няколко мои приятели — продължи господин Боболого, — че сами трябва да направим нещо. И така направихме Дома на надеждата.

Маа Рамотсве любезно слушаше, докато господин Боболого ѝ изброяваше всички трудности, с които се е сблъскал, докато намери подходяща сграда за Дом на надеждата, как попаднали на една къща с разорително високи вноски на изплащане близо до Африканската алея. Тя имала три спални и хол, но това не било достатъчно за всичките четиринайсет момичета, които живеели там.

— Имало е моменти, когато момичетата стигат до двайсет. Двайсет момичета, маа! И всички под един покрив! Когато е толкова пълно, няма място за никой, никой нищо не може да прави. Трябва да спят на пода или в двойни легла. Това не е добре: щом стане толкова пренаселено, те бягат и ние пак трябва да ги търсим, за да ги връщаме. Много е уморително.

Маа Рамотсве беше заинтригувана. Щом като момичетата бягаха, значи ги държаха там против волята им, което със сигурност будеше въпроси. Можеш да държиш деца някъде против волята им, но не можеш да държиш пълнолетни проститутки против волята им. Очевидно в Дома на надеждата имаше някои особености, които изискваха по-подробно проучване.

Бихте ли ми показали това място, раа? — попита тя. — Можем да отидем с моя микробус дотам, ако ми покажете. Тогава ще ми стане по-ясно и това, за което ми говорите.

Господин Боболого се замисли за момент, явно претегляше предложението, но след това стана, сне очилата си и ги прибра в горния джоб на ризата си.

— С удоволствие, маа. За мен е удоволствие да покажа на хората какво правим, така че те да разкажат на други хора и един ден може би правителството ще научи за нашата работа. Може би то ще реши да отдели пари, за да можем да направим Дома на надеждата това, което трябва да бъде. Парите никога не ни стигат и ни се налага да искаме от разни църкви или от отделни хора, които са склонни да дават. Именно правителството трябва да плаща за такива неща, но то плаща ли? Не. Правителството не се интересува от положението на жените в тази страна. Мислят само за нови пътища и строежи. Само за това.

— Изобщо не е честно — съгласи се маа Рамотсве. — Аз също имам списък с предложения към правителството.

— Така ли? — каза господин Боболого. — И какво съдържа вашият списък, маа?

Въпросът хвана маа Рамотсве неподготвена. Тя беше споменала за някакъв списък, но просто ей така, за да върви разговорът. Такъв списък всъщност нямаше.

— Е — настоя господин Боболого, — какъв е вашият списък, маа?

Маа Рамотсве отчаяно се напъна да измисли нещо.

— Бих желала да се въведе шиене за момчетата в училище — каза тя. — Това го има в списъка ми.

Господин Боболого я зяпна.

— Но това е невъзможно, маа — каза той недоволено. — Това не е предмет, който момчетата искат да изучават. Не съм изненадан, че няма такъв предмет в държавната програма. Не можеш да научиш момчетата да бъдат момичета. Това не е полезно за момчетата.

— Но и момчетата носят дрехи, нали, раа? — възрази маа Рамотсве. — И ако някоя от дрехите им се скъса, кой трябва да я зашие?

— Има момичета за тази работа — каза господин Боболого. — Има момичета, жени, има толкова хора, които могат да шият всичко, което трябва да се ушие в Ботсуана. Това е факт. Аз съм много опитен учител и знам всичко по тези въпроси. Имате ли нещо друго във вашия списък, маа?

При други обстоятелства маа Рамотсве нямаше да си замълчи, но сега си вършеше работата и не трябваше да се кара с господин Боболого. Тя бе поела ангажимент пред своята клиентка и този ангажимент беше да научи колкото е възможно повече за нейния кандидат, така че професионалният ѝ дълг бе по-неотложен от дълга ѝ на ботсуанска жена. Тя просто вдигна очи към небето, сякаш търсеше някакво вдъхновение.

— Бих искала правителството да направи толкова много неща, но не бива да му дотягам. Ще помисля върху списъка си и ще го посъкратя.

Господин Боболого я погледна благосклонно.

— Това би било много разумно, маа. Ако човек иска прекалено много неща едновременно, обикновено нищо не получава. Ако искаш едно нещо, може и да го получиш. Това съм научил в живота.

— О! — възкликна маа Рамотсве. — Вие сте много умен човек, раа!

Господин Боболого прие комплимента с кратко кимване и после даде знак, че е готов да я последва към микробуса. Тя се отдръпна и му направи място да мине пред нея, както беше редно да се постъпи с учител. Какъвто и да ѝ се виждаше господин Боболого, но той на първо място беше и си оставаше учител, а маа Рамотсве твърдо вярваше, че към учителите трябва да се отнасяш с уважение. Това

убеждение тя пазеше още от своето детство, още преди едновременно строг морал да западне. Сега хората се отнасяха към учителите като към всички останали, което беше голяма грешка. Нищо чудно, че децата бяха все по-непочтителни и груби. Едно общество, което подкопава авторитетите си и не уважава учителите си, подкопава собствените си устои. Маа Рамотсве мислеше, че това е очевидно. Странното беше, че много хора просто не разбираха това. Много неща хората не усещаха и щяха да ги научат само от горчивия си опит. По нейно мнение едно от тях се таеше в африканската мъдрост, че за да се отгледа едно дете, е нужно цяло село. Точно така, разбира се, точно така. Всеки човек в селото има своя роля във възпитанието на детето — и в грижите за него, — така че то да отвърне със същото, когато порасне и на свой ред да се чувства отговорно за всеки човек. Точно това прави възможен живота в общност. Трябва да се обичаме и да си помагаме в ежедневието си. Това беше традиция в африканския живот и тя не можеше да бъде подменена с нищо друго, с нищичко.

От учителския квартал до Дома на надеждата имаше само няколко минути път с кола. През всичкото това време господин Боболого се държеше така здраво за седалката, сякаш се боеше, че маа Рамотсве току-виж завъртяла рязко кормилото и колата излязла от пътя. Маа Рамотсве забеляза това, но нищо не каза. Някои мъже никога няма да преживеят, че жените карат коли, въпреки всички доказателства на статистиката. Жените правеха по-малко катастрофи, понеже караха по-спокойно и не се мъчеха да доказват нищо на никого. Опасните шофьори бяха именно мъже, най-вече млади — такива като чираците, които смятаха, че ще впечатлят момичетата повече със скорост, отколкото със сигурност. И точно младите мъже в червените коли бяха най-голямата опасност на пътя. До такива хора човек най-добре да не се приближава много — и вътре, и извън колата.

— Това е Домът на надеждата — каза господин Боболого. — Можете да паркирате под онова дърво на сянка. Внимавайте, маа, внимавайте, нали не искате да се ударите в дървото. Внимавайте!

— Никога не съм се удряла в дърво в живота си! — възрази маа Рамотсве. — Но познавам доста мъже, които са се удряли в дървета, раа. Някои от тях вече не са между живите.

— Може би не е било по тяхна вина — промърмори господин Боболого.

— Да — отвърна с равен тон маа Рамотсве. — Може би е било по вина на дърветата. Стават такива неща.

Забележката му я жегна. Тя сви рамене, за да овладее яда си. За лош късмет надцени хладнокръвието си и удари дървото. Не силно, но достатъчно, за да се усети, и господин Боболого пак да се хване за седалката.

— Ето на — каза победоносно господин Боболого. — Ударихте дървото, маа.

Маа Рамотсве изключи от скорост и затвори очи. Тя си спомни, че Кловис Андерсън, автор на професионалния наръчник „Принципи на работата на частния детектив“, съветваше в такива случаи следното: „Никога не позволявайте на личните си чувства да помрачават съзнанието ви. Може да кипите от гняв, но никога, повтарям, никога не позволявайте на гнева си да измени професионалните ви намерения и преценки. Запазете спокойствие. Това е най-важното. А ако ви е много трудно, затворете очи бройте до десет“.

Докато маа Рамотсве стигна до десет, господин Боболого беше излязъл и я чакаше отвън. Маа Рамотсве преглътна и тръгна след него по късата градинска пътека, която отвеждаше до банална бяла врата на банална бяла къща. Такива къщи имаше на всяка улица наоколо, отвън човек не можеше да ги различи една от друга, ако не знаеше, че не са една и съща сграда. Такъв беше и „Домът на надеждата“, макар че поточно би било да се каже „Домът на отчаянието“ или нещо от този род. Беше си просто една къща, но все пак пълна догоре с леки момичета.

— Пристигнахме, маа — съобщи господин Боболого пред външната врата. — „О, вий, кои прекрочвате тоз праг, надежда всяка тука съберете“ — така казваме, когато влизаме тук. Някой ден ще го напишем над входа.

Маа Рамотсве погледна безличната бяла врата. Резервите ѝ към господин Боболого растяха, без тя да може да каже точно защо. Той я дразнеше с нещо, разбира се, но това можеше да се каже и за много други хора, а и фактът, че я дразнеше, не беше достатъчен, за да определи личността му изчерпателно. Не, имаше още нещо. Някакво самомнение или пък праволинейност? Да, може би това беше думата. Общуването с подобни хора е много трудно. Те са толкова вдадени в една идея, че губят адекватна представа за ситуацията. Такива хора не са никак приятна компания, защото им липсва мярка за нормално

човешко поведение. Точно такъв според нея беше и случаят с господин Боболого. И все пак нейната задача не беше да разбере интересен човек ли е господин Боболого, нито дори дали е приятен като мъж. Нейната задача беше да разбере дали той не преследва единствено парите на маа Холонга. Това беше много специфична задача и нейното отношение към господин Боболого нямаше нищо общо с отговора на този въпрос. Така че реши да му даде доверие в аванс и да запази собственото си мнение за себе си. Самата тя никога не би се омъжила за господин Боболого — или за такъв като него, но нямаше право да се намества подобни неща, докато не разполага с неоспорими доказателства за точните му цели. А такива доказателства нямаше, поне все още не.

Така че засега можеше само внимателно да разгледа „Дома на надеждата“ и да чака кога господин Боболого ще стъпи накриво и ще се издаде. А сега тя имаше предчувствие, много силно предчувствие, че това може и да не се случи.

ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

КОЛАТА НА МЕСАРЯ ПРИСТИГА В СЕРВИЗА НА ГОСПОДИН ДЖ. Л. Б. МАТЕКОНИ. АНОНИМНО ПИСМО ПРИСТИГА ЗА ЧИРАЦИТЕ

Докато маа Рамотсве разглеждаше „Дома на надеждата“ заедно с господин Боболого, в „Тлоквенг роуд спийди моторс“ господин Дж. Л. Б. Матекони завършваше един сложен ремонт. Той бе спокоен и доволен от благополучното разрешаване на въпроса с парашутния скок, но в същото време и загрижен за чирака, който щеше да скача вместо него. Той знаеше колко са лекомислени тези момчета и че са готови на всичко, за да им обърне някое момиче внимание, но все пак беше техен майстор и наставник и смяташе, че докато не приключи обучението им, носи моралната отговорност за тях. Много хора биха сметнали, че той не може да отговаря за онова, което те правят през свободното си време, но господин Дж. Л. Б. Матекони притежаваше по-широк поглед върху нещата, а и не можеше да се освободи от чувството за известна бащинска отговорност към тях, макар че те несъмнено можеха да ядосат и най-спокойния човек. Той не беше сигурен как да постъпи в случая. Ако започнеше да разубеждава чирака и да го кара да се отказва от скока, имаше опасност маа Потокване да накара отново самия него да го направи. А това пък би довело до изостряне на отношенията ѝ с маа Рамотсве и нещата щяха са станат много сложни. Нямахше да има повече плодови сладкиши например, нямаше да може да посещава сиропиталището и да вижда сирачетата, което щеше много да му липсва, въпреки че щом пристигнеше там, веднага му намираха някаква работа.

Поправката бе отнела по-малко време, отколкото той предполагаше първоначално, и сега, много по-рано от времето за сутрешната почивка, господин Дж. Л. Б. Матекони вече бършеше с

кърпа волана и седалката на шофьора, за да е готова колата, когато собственикът дойде да я вземе от сервиза. Той винаги гледаше колите да се връщат на клиентите чисти след поправката, нещо, което се опитваше да набие и в главите на чираците си, но безрезултатно.

— Как ще се почувствате, ако след поправката си получите колата навсякъде с мазни черни следи от пръсти? — питаше ги той — Много ли ще ви хареса?

— Изобщо няма да им обърна внимание — каза единият. — Хич не ми пука от никакви следи от пръсти. Щом колата върви бързо, значи всичко е наред.

Господин Дж. Л. Б. Матекони не вярваше на ушите си.

— Искаш да кажеш, че единственото важно нещо за тебе е скоростта? Така ли мислиш наистина?

Чиракът го изглежда тъпо, преди да отговори.

— Разбира се. Щом една кола е бърза, значи е добра. Мощен двигател. Това всеки ще ти го каже, шефе.

Господин Дж. Л. Б. Матекони отчаяно поклати глава. Колко пъти беше обяснявал, че е важно моторът да е надежден, скоростната кутия да е здрава и издръжлива! Колко пъти е изброявал пред тези младежи предимствата на икономичния двигател, особено на един добър дизелов двигател, който ти служи години наред и почти не ти създава проблеми. Дизеловите коли обикновено не са най-бързите, но това не е важно. Те са добри коли. Но явно чираците не възприемаха нищо. Той въздъхна.

— Напразно си губя времето — промърмори той. — Губя си времето.

Чиракът се усмихна.

— Губиш си времето ли, шефе? Какво си правил? Да не си ходил да танцуваш? Да не сте танцували с маа Рамотсве в някой клуб? Ха!

Господин Дж. Л. Б. Матекони щеше да каже: „Мъчех са да науча чакал да танцува“, но си премълча. Всъщност къде ли беше чувал този израз? Беше му познат и изведнъж си спомни, че той самият го употреби, когато обясняваше на маа Рамотсве що за хора са „Фърст клас моторс“. Тази мисъл напълно прогони чираците от главата му. Той имаше много важна задача. Сега си спомни, че му предстои да се занимае с колата на месаря, която тази сутрин щеше да пристигне в сервиза му. Тази мисъл го накара да се стресне. Щеше да поправи

колата временно, докато успее да намери оригинални части, но не беше само това. Беше обещал да отиде при управителя на „Фърст клас моторс“ и да се разправа с него, да му каже, че измамите им са излезли на бял свят. Хич не му се щеше да го прави, като знаеше с какъв човек ще си има работа. Може би дори предпочиташе да скочи с парашут, вместо да се сблъска с човек с репутацията на управителя на „Фърст клас моторс“.

— Неспокоен си, нещо, шефе. Какво е станало?

Господин Дж. Л. Б. Матекони въздъхна.

— Имам неприятна задача. Трябва да отида да говоря с едни калпави монтьори заради калпавата им работа. Затова се тревожа.

— Кои са тия калпави монтьори? — попита чиракът.

— Ония хора от „Фърст клас моторс“ — отвърна господин Дж. Л. Б. Матекони. — Собственикът и работниците. Всичките са един дол дренки.

Чиракът подсвирна.

— Да, те са много лоши, знам. Виждал съм ги. Те нищо не разбират от коли. Нямаат нищо общо с тебе, господин Дж. Л. Б. Матекони, който си абсолютен специалист по колите.

Такъв комплимент от чирака никой не очакваше и независимо от цялата си скромност, господин Дж. Л. Б. Матекони се почувства много трогнат от подобно признание.

— Е, не съм най-великият монтьор — каза той спокойно. — Просто внимавам, това е всичко и на това се опитвам да ви науча и вас. Искам да сте внимателни монтьори. Много ще съм щастлив, ако успея.

Ще станем — каза чиракът. — Ще се постареем да станем точно като тебе. Искаме хората един ден, като ни видят как работим, да кажат, ето, те са ученици на господин Дж. Л. Б. Матекони.

Господин Дж. Л. Б. Матекони се усмихна.

— Някои неща, които правите, може би... — започна той, но чиракът го прекъсна.

— Виж — каза той, — баща ми почина. Почина, когато бях още малък, ей толкова малък. А нямах и никакви свестни чичовци, вуйчовци — така че за мен ти си като баща, раа. Така мисля за тебе, ти си ми като баща.

Господин Дж. Л. Б. Матекони замълча. Никога не му беше лесно да показва чувствата си, нещо съвсем нормално за човек с неговата

професия, и сега се смути. Искаше му се да каже на младия човек: „Това, което казваш, ме прави горд и в същото време ме натъжава“, но не можеше да намери точните думи. Можеше просто да сложи ръка на рамото на чирака и да я подържи там, без да приказва, за да покаже, че разбира много добре.

— Никога не съм ти благодарил, раа — продължи чиракът. — И не бих искал да умреш, преди да съм ти казал благодаря.

— Да не би да съм тръгнал да умирам? — проговори господин Дж. Л. Б. Матекони. — Не съм още толкова стар, гарантирам ти. Жив съм още.

— Не исках да кажа, че скоро ще умреш, раа — усмихна се чиракът. — Но все един ден ще умреш, както всички хора. И искам да ти благодаря, преди да е дошъл този ден.

Е — каза господин Дж. Л. Б. Матекони, — това може би е така, но докога ще стоим да говорим за такива неща? В сервиза ни чака работа. Дай да изхвърлим това мръсно масло отгук. Можеш да го занесеш с контейнера за горене. Използвай втория камион, ако искаш.

— Ей сега — каза чиракът.

— И да не качваш мацки в камиона! — предупреди господин Дж. Л. Б. Матекони. — Нали помниш какво ти обясних за застраховката.

Чиракът, който вече беше тръгнал към камиона, спря гузно насред път и господин Дж. Л. Б. Матекони разбра, че той точно това се е канел да направи. Момчето му беше направило трогателно признание, но някои неща очевидно не се променяха.

Няколко часа по-късно, когато слънцето бе вече високо в небето, сенките се скъсиха, птиците изпаднаха в летаргия, а виковете на цикадите в храсталаците зад „Глоквент роуд спийди моторс“ се превърнаха в несекващ писък, месарят пристигна със своя красив стар роувър. Той бе размислил над думите на господин Дж. Л. Б. Матекони и вече говореше с гняв за монтьорите от „Фърст клас моторс“, с които не желаше да си има повече вземане-даване. Само срамът, срамът от това да се чувства жертва и да се унижава, го спираше да отиде там и да си поиска парите обратно.

— Аз ще го направя вместо вас, раа — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Чувствам се лично отговорен за това, което моите колеги

са направили с вашата кола.

Месарят взе ръката на господин Дж. Л. Б. Матекони и здраво я раздруса.

— Много ви благодаря, раа. Вие сте много добър човек. Радвам се, че още има честни хора в Ботсуана.

— Има много честни хора в Ботсуана — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Не съм по-добър от другите.

— А, не, по-добър сте — каза месарят. — Аз срещам много хора в работата си и мога да направя разликата...

Господин Дж. Л. Б. Матекони побърза да го прекъсне. Очевидно днес беше ден за словоизлияния и комплименти и това почваше да го притеснява. — Много сте любезен, раа, но аз трябва да се захващам за работа. Иначе мухите ще ми накацат колите.

Той каза това, без да си помисли, че месарят може да го приема като намек, че месото в месарницата му е накацано от мухи. Но месарят изобщо не го прие така и се усмихна на метафората.

— Мухи има навсякъде — каза той. — Месарите ли не знаят. Искам да видя една страна, в която няма мухи. Има ли такава страна, как мислите, раа?

— Не съм чувал за такава — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Може би в студените страни няма мухи. Или в големите градове, където няма животни, след които вървят мухите. В такива места може би като Ню Йорк.

— В Ню Йорк няма ли добитък? — попита месарят.

— Струва ми се, че не — отвърна господин Дж. Л. Б. Матекони. Месарят се замисли.

— Но там има големи зелени паркове. Виждал съм снимки. Има голям парк по средата. Може би там си държат и добитъка. Не мислите ли, че е там, а, раа?

— Може би — каза господин Дж. Л. Б. Матекони и бързо си погледна часовника. Беше време да се прибере вкъщи за обяд, винаги си обядваше у дома.

После, следобед, подкрепен с порция телешко с фасул, щеше да се отбие във „Фърст клас моторс“ и да говори с управителя им.

Маа Макутси изяде своя обяд в офиса. Сега, когато имаше повече пари благодарение на „Школата по машинопис за мъже Калахари“, тя можеше да си позволи мекица за обед, която изяде с наслада, докато разглеждаше разтвореното пред себе си списание, до което стоеше чаша ройбос. Най-добре щеше да бъде, разбира се, ако и маа Рамотсве беше тук, за да си кажат новините и да обменят мнения, но сама също ѝ беше приятно, така на бюрото, с едната ръка прелиствайки страници, докато облизваше захарта от пръстите на другата.

Списанието беше много лъскаво, от тези, които се печатаха в Йоханесбург и се продаваха в големи тиражи в Ботсуанския център на книгата. Имаше статии за музиканти, певци, актьори и хора от този род, а също и за разните партита, които тези хора си устройваха в Кейптаун или Дърбан. Маа Рамотсве беше заявила веднъж, че никога не би отишла на подобно парти, дори и да я поканят, нещо, дето никога не беше ставало, както маа Макутси услужливо забеляза, но все пак ѝ беше любопитно да надзърне над рамото на маа Макутси и да прокоментира хората на снимките.

— Ей тая жена с червената рокля, нали я виждаш — каза маа Рамотсве. — Тая жена я бива само да ходи по партита. Това е ясно като бял ден.

— Тази е много известна — беше отвърнала маа Макутси. — Виждала съм много нейни снимки. Винаги усеща къде са фотоапаратите и се тика към тях като прасе към копаня. Много е известна и модна в Йоханесбург.

— И с какво е толкова известна?

— Това не го пишат списанията — бе отвърнала маа Макутси. — Сигурно и те не знаят.

Това разсмя много маа Рамотсве.

— Ами тази жена там, в средата, точно до... — Тя изведнъж млъкна, защото позна човека на снимката; маа Макутси са задълбочи в друга снимка и нищо не забеляза. Не видя израза на лицето на маа Рамотсве, когато сред веселата компания приятели тя позна лицето на Ноте Мокоти, тромпетист, бивш неин съпруг за известно време и баща — не че това бе имало значение за него — на мъничкото им дете, което я бе напуснало след няколко щастливи часа.

Но сега маа Макутси прелистваше списанието си самичка, а докато четеше, чу звук от потегляща кола. Издрънчаването на камъчета върху калник, един много познат звук, ѝ действаше странно успокояващо, точно както писъците на цикадите в храстите. Плашещите звуци са звуците, които идват от неизвестното, странните звуци в нощта, които могат да означават всевъзможни неща.

Тя остави списанието и посегна към чашата с ройбос. Точно в този момент забеляза плика на ръба на бюрото си. Не беше го видяла тази сутрин, когато дойде на работа, а снощи не беше там, което означаваше, че е пристигнал рано сутринта. Господин Дж. Л. Б. Матекони беше отворил вратата на сервиза и явно го бе открил, мушнат под прага. Понякога клиентите му оставяха така бележки, когато идваха, но заварваха сервиза затворен. Дори понякога и плащаха така — слагаха парите в плик и го пъхаха под вратата. Това притесняваше маа Макутси, която смяташе, че по този начин парите могат много лесно да изчезнат, но господин Дж. Л. Б. Матекони го приемаше съвсем нормално. Той казваше, че неговите клиенти са му плащали по всевъзможни начини и никога не са изчезвали пари.

— А един човек плащаше с торби с монети — разказваше гой. — Ще мине по улицата някой ден с колата си, ще хвърли в двора на сервиза една от ония белите торби на Стандарт Банк, пълна с монети, ще махне с ръка и ще си замине. Така си плащаше сметките човекът.

— Много добре — бе казала маа Макутси. — Но този начин не сме го учили в Ботсуанския колеж за секретарки. Там ни препоръчваха плащане с чек и издаване на касов бон.

Без съмнение това беше самата истина, а на господин Дж. Л. Б. Матекони не му се щеше да спори с човек, изкарал 97% процента на държавния си изпит в Ботсуанския колеж за секретарки. Това писмо, реши тя, определено не беше сметка. Когато маа Макутси посегна към края на бюрото си, тя видя, че напреко на плика беше написано: *За господин Красавец*, „Тлоквенг роуд спийди моторс“. Тя се усмихна. Нищо друго не подсказваше кой точно е „господин Красавец“. В крайна сметка, в „Тлоквенг роуд спийди моторс“ работеха трима мъже и това писмо можеше да е адресирано до всеки от тях, което означаваше, че тя беше напълно в правото си да го отвори.

В плика имаше само един лист, маа Макутси го разгъна и зачете:

Ти не знаеш коя съм аз, но аз съм те виждала. Ти си много хубав. Лицето ти е хубаво, краката ти са хубави, дори вратът ти е хубав. Надявам се да говориш някой ден с мен. Аз те чакам. Имаме да си говорим за много неща. Една твоя обожателка.

Маа Макутси прочете писмото, сгъна листа и го прибра обратно в плика. Хората наистина си изпращат подобни послания, каза си тя, но тези, които ги изпращат, обикновено гледат да ги получи този, за когото са предназначени. Странно беше, че тази анонимна обожателка, която и да бе тя, е пъкнала писмото под вратата, без да е обозначила за кого е точно, кой е този господин Красавец, когото има предвид. Сега от маа Макутси зависеше кой ще получи това писмо. Господин Дж. Л. Б. Матекони? Не, той не е красавец. Той има приятна външност, но не може да се нарече красавец, в онзи смисъл. И освен това, който и да беше пратил това писмо, нямаше работа да пише писма на сгоден мъж и тя, маа Макутси, никога нямаше да предаде подобно писмо на господин Дж. Л. Б. Матекони, дори да бе за него.

Много по-вероятно беше писмото да е отправено към един от чираците. Но към кого? Чарли, по-големият, определено бе хубаво момче, малко евтин хубавец за нейния вкус, но същото можеше да се каже и за малкия, дори още повече, особено ако се вземе предвид количеството гел върху косата му. И за двамата не беше трудно да впечатлят едно шестнайсет-седемнайсет годишно момиче, та то да вземе да напише едно такова писъмце. Така че нямаше начин да се каже със сигурност за кого точно е писмото. И може би щеше да е по-лесно да хвърли плика в кошчето и маа Макутси вече се канеше да направи точно това, когато по-големият чирак влезе в офиса. Той видя плика пред нея на бюрото ѝ и прочете надписа, като надничаше иззад рамото ѝ.

— За господин Красавец! — възкликна той. — Това писмо е за мене!

— Ти не си единственият мъж тук — изсумтя Маа Макутси. — Има още двама, освен тебе — господин Дж. Л. Б. Матекони и твоето приятелче, с машинното масло по косата. Може да е за някой от тях.

Чиракът я погледна неразбиращо.

— Но господин Дж. Л. Б. Матекони е най-малко на четирийсет години. Как може четирийсетгодишен мъж да бъде наречен господин Красавец!

— Четирийсет години не са край на живота — заяви маа Макутси. — На четирийсет хората могат да изглеждат много добре.

— Да, сигурно, в очите на други четирийсетгодишни — каза чиракът. — Но не на целия свят.

Маа Макутси пое дъх и го задържа. Само маа Рамотсве да беше тук и да чуе това, нямаше да му се размине. Какво безочие проявяваше този младеж, какво безочие! О, тя ей сега ще му даде един урок, ще му каже точно какво представлява той с неговата суета, ще му избие от главата цялото огромно самомнение... Тя се спря. Хрумна ѝ по-добра идея. Хрумна ѝ един чудесен номер, та и маа Рамотсве като пристигне, здравата да се позабавляват.

— Извикай малкия — каза тя. — Кажи му, че искам да му покажа какво писмо си получил. Мисля, че му бъде много интересно.

Чарли излезе и след малко се върна с по-младия чирак.

— Чарли е получил едно писмо — каза маа Макутси. — Адресирано е до господин Красавец, ще ти го прочета.

По-младият чирак хвърли поглед към Чарли и после пак към маа Макутси.

— Но това може да е за мен — каза той докачливо. — Той от къде на къде ще решава, че писмото е за него? Ами ако е за мене?

— Или за господин Дж. Л. Б. Матекони? — попита ги маа Макутси усмихнато. — Ами ако е за него?

— Той е стар човек — поклати глава по-младият чирак. — Никой няма да го нарече господин Красавец. Много му е късно.

— Разбирам — каза маа Макутси. — Е, поне по този въпрос сте единодушни. Ами нека да ти прочета какво пише и после ще решаваме.

Тя отвори пак плика, измъкна листа и го прочете на глас. После остави писмото на масата и се усмихна на двамата младежи.

— Та кой значи е описан в това писмо? Вие ми кажете.

— Аз — казаха двамата в един глас и се спогледаха.

— Може да бъде и единият, и другият — каза маа Макутси. — А, сега си спомних кой трябва да го е оставил това писмо тук. Нещо си припомням.

— Трябва да ми кажеш — каза по-старият чирак. — Тогава ще мога да потърся това момиче и да говоря с нея.

— Разбирам — каза маа Макутси. Тя се колебаеше. Изкушението й беше голямо. Какви глупаци! — Да — продължи тя. — Тази сутрин видях един човек пред сервиза, един мъж. Да, точно така, там имаше един мъж.

Настъпи пълна тишина.

— Мъж ли? — каза рязко по-малкият чирак. — А не момиче?

— Сигурно писмото е за него — каза по-старият чирак и посочи другарчето си. А по-младият зяпна и няколко секунди не можа да проговори.

— Не е за мене това писмо — каза накрая той, след като успя да се опомни.

— В такъв случай мисля, че трябва да изхвърлим писмото в кошчето, където си му е мястото — каза маа Макутси — На анонимни писма човек не трябва да обръща внимание. Най-подходящото място за тях наистина е кошчето за боклук.

С това разговорът приключи. Чираците се върнаха към работата си, а маа Макутси си седна на бюрото и се усмихна. Не беше хубаво това, дето го направи, но не можа да се въздържи. В края на краищата човек не можеше да бъде вечно добър, а пък тази шега, макар и на чужд гръб, беше съвсем безобидна. Строго погледнато, тя не беше излъгала. Наистина беше видяла един мъж да минава покрай сервиза, но това бе един човек, който редовно си минаваше оттам за по-пряко. Истинският изпращач на писмото очевидно беше някое момиче, насърчено за тая работа от приятелките си. Беше някаква пубертетска глупост, която щеше да се забрави след пет минути. А момчетата може би получиха един урок по повод гигантската си суета, а също и урок по толерантност към чувствата на другите, които невинаги приличаха на техните. Тя не беше сигурна какво са разбрали по втория урок, но ако човек имаше желание да помисли, и той беше преподаден.

ЧЕТИРИНАЙСЕТА ГЛАВА В ДОМА НА НАДЕЖДАТА

Маа Рамотсве разгледа Дома на надеждата. Това беше доста гръмко название за скромното бунгало, построено в началото на седемдесетте, когато Габороне като още малък град едва-едва е почвал да се разраства около купчината административни сгради и малкия пазарен площад. Тези къщички са били построени за държавните чиновници или за чужденци, наети за сезонна работа в Ботсуана. Бяха широки и удобни за живеене, особено за хора, несвикнали на такъв стандарт, но за амбициозни начинания като Дома на надеждата изобщо не ставаха. Маа Рамотсве допускаше, че просто не е имало друг избор, защото една по-голяма къща е много по-скъпа, да не говорим за всички останали разходи, които налагаха жестоки икономии.

Все пак имаше голяма градина, това беше хубаво. В задната част растеше група мощни дървета папая, а освен тях и няколко бугенвиллии и дървета мопипи. Имаше и зеленчукови лехи, много подобни на зеленчуковите лехи в градината на „Зебра драйв“. Господин Дж. Л. Б. Матекони лично бе засадил тези лехи, грижеше се за тях и береше боб, вадеше моркови, изобщо имаше известни резултати, въпреки че според маа Рамотсве за морковите специално никога нищо не се знаеше, докато човек не ги измъкне от земята. Имаше всякакви животинки, които също обичаха моркови и ги нападаха, та често се случваше да извадиш нещо, което отгоре изглежда като здрав морков, а отдолу е проядено и е цялото на дупки.

От едната страна на къщата имаше веранда и някой предвидливо беше опънал плетена тента, за да пази сянка. Нямаше да е лошо да поседне човек тук и дори да изпие чаша чай, докато слънцето свети върху лицето му през плетената тента. И изведнъж й хрумна страхотна идея: целият Габороне можеше да се покрие с такава грамадна плетена тента, закачена на големи пилони. Ще пази сянка над града, той ще бъде по-хладен, водата няма да се изпарява толкова бързо и растенията щяха да растат по-добре. Лете тентата щеше да бъде много удобна, а

пък зимата можеха да я навиват и да я прибират, за да улавят слабите слънчеви лъчи, топлеци като усмивката на стар приятел. Идеята не беше никак лоша и беше осъществима за една страна, която разполага с толкова диаманти, но маа Рамотсве знаеше, че никой не би възприел насериозно такова нещо. И пак щяха да се оплакват от горещината през лятото и студа през зимата.

Вратата на Дома на надеждата водеше направо в хола. Това беше доста голямо помещение за къща от този тип, но първото впечатление, което се натрапваше, бе впечатлението за бъркотия. В средата на стаята имаше три-четири стола, подредени в правилен кръг, а наоколо маси, кашони и тук-таме по някой куфар. По стените бяха закачени с кабарчета изрезки от списания. Снимки на щастливи семейства, на майки с деца, на майка Тереза с известната ѝ забрадка, на Нелсън Мандела, който поздравява тълпи, на цяла армия африкански монахини, всичките в бяло, под тунел от дървета, със сключени за молитва ръце. Маа Рамотсве спря погледа си върху снимката на монахините. Къде ли е била направена тази снимка, накъде ли вървяха тия монахини под тунела от дървета? Изглеждаха толкова спокойни, че сякаш нямаше значение накъде вървят или пък имат ли въобще посока. Хората понякога вървят просто защото им се върви, защото им е приятно, а и по-добре да вървиш, отколкото да седиш на едно място, ако това е другата ти възможност. Тя самата понякога се разхождаше без всякаква цел из градината си, това ѝ действаше успокояващо, вероятно и на тези монахини — също.

— Интересувате се от снимките ли? — попита господин Боболого, който стоеше зад нея. — Смятаме, че е полезно тези момичета да имат представа и от един по-красив живот от онзи, който виждат по баровете. Могат да седят тук и да ги разглеждат.

Маа Рамотсве кимна. Не беше убедена, че тези снимки ще са много интересни на момичетата от баровете, с които беше пълна тази къща, или пък за който и да било друг, че чак да седне на стол и да ги съзерцава наред тази разхвърляна стая. Но може би беше за предпочитане пред това, да слушаш господин Боболого, помисли си тя.

Господин Боболого се приближи до маа Рамотсве и посочи към коридора, който излизаше от хола.

— Ще се радвам да ви покажа спалните помещения — каза той. — Можем да видим и някои от лошите момичета, ако са си в леглата.

Маа Рамотсве повдигна вежди. Не беше особено тактично от негова страна да ги нарича лоши момичета тук, дори и да бяха такива. Хората стават такива, каквито ги наричаш, и може би беше подходящо да ги нарича млади дами с надеждата, че ще почнат да се държат като такива. Но това едва ли щеше да стане, ако погледнем реалистично, защото за подобни промени се изисква винаги доста време.

Коридорът беше много спретнат, имаше само една библиотека до стената, а подът бе измит с един от ония ароматизирани препарати, които и Роуз използваше, когато миеше на „Зебра драйв“. Те застанаха пред една полуотворена врата и господин Боболого почука, преди да я отвори.

Маа Рамотсве надникна вътре. В стаята имаше две триетажни легла. Горните легла стигаха почти до тавана, като оставаше много малко място за човека, който трябва да легне там. Маа Рамотсве осъзна, че тя самата изобщо не може да се събере на горното легло, но тези момичета бяха млади, а някои от тях и много дребнички.

В стаята имаше три момичета, две от тях лежаха облечени на леглата, а едната беше с халат и седеше на средното легло, така че краката ѝ висяха във въздуха. Когато маа Рамотсве и господин Боболого влязоха в стаята, тя се втренчи в тях, но не с интерес, а с един доста празен поглед.

— Тази жена е наш посетител — съобщи господин Боболого, нещо до известна степен очевидно според маа Рамотсве.

Едно от момичетата измърмори нещо като поздрав, не стана ясно какво. Другото момиче, на долното легло, кимна, а онова, което седеше на второто легло, отговори със слаба усмивка.

— Хубава къща си имате — каза маа Рамотсве. — Щастливи ли сте тук?

Момичетата се спогледаха.

— Да — каза господин Боболого. — Много са щастливи.

Маа Рамотсве погледна към момичетата, които явно нямаха желание да опонират на господин Боболого.

— Добре ли ви хранят тук, госпожици? — попита маа Рамотсве.

— Много добре ги хранят — каза пак господин Боболого. — Момичетата от баровете не се хранят много правилно. Пият само

вреден ликьор. Откакто са тук, ги хранят само с хубава храна, традиционни ботсуански гозби. Храната е много здравословна.

— Много се радвам да чуя това от вас — каза маа Рамотсве, като демонстративно отпрати думите си към момичетата.

— За нас е удоволствие — каза господин Боболого. — Винаги се радваме да говорим с посетители. — Той докосна маа Рамотсве по лакътя и ѝ посочи отново към коридора. — Трябва да ви покажа и кухнята — продължи той. — И трябва да оставим момичетата да си продължат работата.

Не беше много ясно какво работеха момичетата и докато отиваха към кухнята, маа Рамотсве трябваше да потисне усмивката си. Този господин Боболого беше наистина най-досадният човек, с този негов маниер да говори от името на другите и тъпата му праволинейност. Маа Рамотсве бе останала с впечатление, че маа Холонга е разумна, трезвомислеща жена, и все пак тя възприемаше господин Боболого като най-сериозна кандидатура за брак, което направо не беше за вярване. За жена с нейните възможности и положение маа Холонга със сигурност можеше да си намери нещо далеч по-добро от този изчанчен учител с надутите му и надменни маниери.

Те застанаха на вратата на кухнята, в която две млади жени, боси, облечени с по един лек розов пенъор, режеха зеленчуци върху голяма дъска за рязане. На печката вреше тенджера задушено месо, вреше доста свирепо, помисли си маа Рамотсве, а на масата изстиваше голяма чаша чай. Щеше да е чудесно, ако ѝ предложила чай, каза си тя с копнеж, а тази чаша беше просто идеална.

— Тези момичета режат зеленчуци — каза официално господин Боболого. — А там ври задушено за вечеря.

— Виждам — каза маа Рамотсве. — Виждам, че са направили и чай, току-що.

— По-добре е да пият чай вместо силния ликьор — повиши тон господин Боболого и погледна неодобрително към едното момиче, което сведе засрамено поглед.

— И аз така смятам — каза маа Рамотсве. — Чаят освежава, избистря ума, хубаво е да се пие чай по всяко време на деня, но най-вече на обяд, когато е най-горещо — тя замълча и добави — като днес.

— Права сте — каза господин Боболого. — Аз съм голям почитател на чая. Никога не съм разбирал защо човек може да иска да

пие нещо друго, когато на света има чай. Това никога няма да го проумея.

Маа Рамотсве употреби израза, който в Ботсуана означава пълно разбиране и съгласие с думите на събеседника ти:

— Еее, раа — произнесе тя с чувство, като подчертаваше гласните. Ако нещо можеше да подсказе на този човек, че тя иска чаша чай, нямаше какво повече да се измисли. Обаче не.

— Пиенето на кафе е много лош навик — продължаваше господин Боболого. — Чаят е по-добър за сърцето от кафето. Хората, които пият кафе, си претоварват сърцето. А чаят има обратния ефект — той успокоява сърдечната дейност и сърцето бие по-бавно. Ето как трябва да звучи сърцето — туп, туп. Моето сърце винаги бие така.

— Да — каза маа Рамотсве неохотно. — Не се и съмнявам.

— И затова предпочитам чая — възвести господин Боболого с тон, който слагаше финал на разговора, както някой участник в кготла^[1] би завършил изказването си.

Те стояха в коридора и мълчаха. Господин Боболого наблюдаваше с научен интерес момичетата, които режиха зеленчуци. Маа Рамотсве гледаше чашата с чай. А момичетата си гледаха зеленчуците.

След като приключиха с огледа на кухнята, която беше много чиста — маа Рамотсве не пропусна да забележи и това, — те излязоха и седнаха на верандата. И понеже все още нямаше чай, маа Рамотсве направи един последен отчаян опит да намекне за това, като спомена, че е жадна. Донесоха ѝ чаша вода. Тя отпи мрачно от водата, представяйки си, че е ройбос, от което се почувства малко, съвсем малко по-добре.

— Сега, след като разгледахте Дома на надеждата, можете да ме питате, ако ви интересува още нещо. Или да ми кажете вие какво мислите. С удоволствие ще ви изслушам. Ние тук в Дома на надеждата нямаме тайни едни от други.

Маа Рамотсве взе чашата, за да отпие отново и забележа отпечатъците от пръсти по ръба ѝ, вероятно отпечатъците на момичетата от кухнята. Но това не ѝ направи особено впечатление. В крайна сметка всички имаме пръсти и оставяме отпечатъци.

— Мисля, че това е много хубаво място — започна тя, — и че вие вършите много полезна работа.

— Да, така е — съгласи се господин Боболого.

Маа Рамотсве се загледа в лехите с фасул в градината. Един голям торен бръмбар търкаляше с оптимизъм своя трофей — топченце тор, извадено от зеленчуковите лехи. Носеше го някъде към дупката си и ето — едно зрънце от природата се бореше с друго зрънце от природата, но тази борба беше толкова важна, колкото и всичко останало на този свят.

Тя погледна господин Боболого.

— Чудех се защо — подзе тя, — чудех се защо, раа, момичетата идват тук. И защо стоят, след като искат всъщност да са по баровете?

Господин Боболого кимна. Този въпрос беше съвсем естествен.

— Някои от тях са много млади и когато ги забележат, че посещават разни заведения, ги изпращат тук от Отдела за обществена безопасност на полицията. Тези момичета нямат друг избор, освен да останат, защото иначе полицията ще ги върне там, откъдето идват — на село. Има и друг вид момичета — тези, които нашите хора намират по автобусните спирки или пред баровете. Те често нямат подслон. Често са гладни. Често са бити от мъже. И са готови да дойдат тук.

Маа Рамотсве слушаше внимателно. Домът на надеждата може би беше потискащо място, но бе за предпочитане пред алтернативата.

— Това е много интересно. Повечето хора нищо не правят, за да променят нещата. Но вие се опитвате. Това е много добре — тя замълча. — Но какво ви накара да се заемете с тази дейност, раа? Защо решихте да отдадете свободното си време на това? Вие сте зает човек, преподавател, имате много работа в училище. Но вместо да си почивате, сте избрали да посветите всичкото си време на Дома на надеждата.

Господин Боболого помисли за момент. Маа Рамотсве забеляза, че е стиснал ръце. Очевидно въпросът ѝ го развълнува.

— Ще ви кажа нещо, маа — каза той след малко. — Не бих искал обаче да го разказвате другаде, моля ви. Ще ми дадете ли дума, че няма да го разкажете някъде другаде?

Маа Рамотсве кимна спонтанно и в този миг си даде сметка, че това обещание много ще я затрудни после, ако трябва да информира

клиентката си. Но тя се съгласи да пази тайната му и щеше да удържи обещанието си.

— В моя живот се случи нещо, маа — започна спокойно той. — Струва ми се преди години, но аз не съм го преодолял. От покойната си съпруга имах дъщеря. Беше ни първородна и единствена. Много се гордеех с нея, както само бащите могат да се гордеят. Беше умна и се справяше добре в училище. Учеше в гимназията в Габороне. После един ден се прибра от училище и просто не беше същото момиче. Точно както ви го казвам. Спря да ми обръща всякакво внимание и започна да излиза нощем. Опитвах се да я задържа насила вкъщи, но тя крещеше и тропаше с крака. Не знаех какво да правя с нея. Не можех да вдигна ръка да я ударя, защото нали нямаше майка, а един баща не бива да удря дете без майка. Опитах се да говоря с нея, а тя ми каза само, че съм стар и че не мога да разбера нещата, която тя сега е осъзнала. После изчезна. Беше само на шестнадесет, търсих я навсякъде, разпитвах навсякъде за нея. Докато един ден ми казаха, че са я забелязали някъде по границата, към Мафикенг, и че това място, където са я видели, това място е... — Той не можа да продължи.

Маа Рамотсве докосна ръката му с жест на съчувствие и подкрепа.

— Можете да продължите, когато сте готов, раа — каза тя, макар да знаеше какво щеше да каже той оттук нататък и да не се налагаше да довършват разговора.

— Мястото беше някакво заведение. Отидох там, сърцето ми биеше така, че щеше да изхвъркне. Не можех да повярвам, че дъщеря ми ще попадне на такова място. Но тя беше там и не пожела да говори с мен. Аз извиках след нея, но един младеж със счупен нос и с елегантен костюм, може би беше тсотси^[2], се приближи и ме заплаши. „Върви си вкъщи, чичка. Дъщеря ти не е твоя собственост. Отивай си или си плащай за някое момиче, както всички останали“. Това му бяха думите, маа.

Маа Рамотсве мълчеше. Беше сложила ръка на рамото му.

Господин Боболого вдигна глава и отправи поглед в небето, високо над плетената тента.

— И тогава си обещах, че ще направя нещо, за да спася някои от тези момичета, защото има други бащи като мене, които преживяват

същото нещо. Те са мои братя, маа. Надявам се, че разбирате какво имам предвид.

Маа Рамотсве преглътна.

— Разбирам много добре — каза тя. — Разбирам ви. Сърцето ви е разбито, раа. Виждам това.

— Разбито е, но е вътре в мен — повтори господин Боболого. — Права сте, маа.

Нямаше кой знае какво повече да си кажат и се отправиха към микробуса, паркиран под едно дърво. Но докато вървяха натам, маа Рамотсве реши да зададе още един въпрос, не толкова от любопитство, колкото, за да поддържа разговора.

— Какви са плановете ви за Дома на надеждата, раа?

Господин Боболого се обърна и погледна към къщата.

— Имаме намерение да я разширим, ще построим пристройка от едната страна. Ще сложим душеве и ще направим помещение, където момичетата ще могат да се учат да шият.

— Това ще изисква доста пари — каза маа Рамотсве. — Допълнителният строеж обикновено излиза по-скъпо от основната сграда. Тези строители са много алчни хора.

Господин Боболого се усмихна.

— Но аз скоро ще мога да поемам такива разходи — каза той. — Скоро ще бъда богат човек, струва ми се.

Ако маа Рамотсве не беше толкова опитна в професията си, ако не беше именно тя основателката на „Дамска детективска агенция №1“, при тази реплика щеше да стъпи накриво, да сбърка. Но тя беше опитна жена, благодарение на работата си познаваше добре живота от всичките му страни и не реагира изобщо на това, което чу. Но последното изречение на господин Боболого — дума по дума — се вряза в паметта ѝ с кристална яснота.

---

[1] Племенно средище, своеобразен площад, на който племето се събира и се разискват важни въпроси. — Б.р. ↑

[2] Жаргонни думи на сесото, означаващи „разбойник“, „крадец“ — Б.р. ↑

ПЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

ЛОШИТЕ МЪЖЕ СА САМО ПАЛАВИ МОМЧЕТА

На следващия ден, след като утринното суетене в „Глоквенг роуд спийди моторс“ вече бе отшумяло, маа Рамотсве реши да отдъхне. От своето бюро тя бе успяла вече да продиктува едно писмо на маа Макутси, чиито молив се движеше по листа със забележителна бързина. Стенографията бе един от любимите предмети на маа Макутси в Ботсуанския колеж за секретарки и тя обичаше да й диктуват.

— В днешно време много секретарки изобщо не умеят да стенографира — отбеляза маа Макутси. — Представяте ли си, маа? Наричат се секретарки, а не умеят да стенографира. Какво би казал господин Питман, ако чуе това?

— Кой е господин Питман? — попита маа Рамотсве? — И какво трябва да каже?

— Това е много известен човек — каза маа Макутси. — Изобретил е стенографията. Написал е книги по стенография. Той е един от крайъгълните камъни на секретарската професия.

— Разбирам — каза маа Рамотсве. — Може би трябва да му издигнете паметник в двора на Ботсуанския колеж за секретарки. Така ще го увековечите за поколенията.

— Това е много хубава идея — рече маа Макутси. — Но не мисля, че ще я възприемат. Ще трябва да събират пари от възпитаничките на колежа, а онези момичета, които не са и чували за стенография и са изкарали само петдесет процента на държавните изпити, няма да дадат и петак.

Маа Рамотсве кимна неопределено. Тя не се вълнуваше много от Ботсуанския колеж за секретарки и неговите вътрешни проблеми, макар да изслушваше винаги много любезно маа Макутси, когато разправяше за тях. Повечето хора си имат по нещо особено важно в

живота и според нея Ботсуанският колеж за секретарки беше това нещо в живота на маа Макутси. И защо не? Той беше точно толкова подходящ за това, колкото и всичко друго. Маа Рамотсве се питаше кое ли е нейното такова най-важно нещо. Чаят ли? Със сигурност имаше и по-важни неща от него. Но кои? Тя погледна маа Макутси, за да получи вдъхновение, но нищо не стана и реши по-късно да поразсъждава над въпроса, когато ѝ остане време за философски размишления.

След като приключиха с диктовката и писмата бяха надлежно подписани, маа Рамотсве остави маа Макутси да ги адресира и да залепи подходящи марки, а тя самата стана от бюрото си и погледна през прозореца. Беше точно от ония утрини, които най-много обичаше — не много топла, но все пак с чисто прозрачно небе, преливащо от светлина. Помисли си, че може би и птиците обичат точно такова време — когато могат да разперят крила и да пеят, в такава утрин човек може да изпълни дробовите си с въздух и да вдишва само аромата на акации, трева и сладко, сладко ухание на стада.

Тя излезе през задната врата на офиса и застана отвън със затворени очи и с лице към слънцето. Колко хубаво би било да отиде сега в Мочуди, да седне в двора на някоя къща, да бели зеленчуци или да ги счуква в хаванче. Така правеше като малка, седнала заедно с братовчедка си, която обичаше да стрива царевичните зърна и да прави царевична каша, толкова царевична каша правеше, че два пъти да покриеш с качамак всички маси в Ботсуана нашир и надлъж, но царевичната каша все се намираше кой да я купува и да я продава. Тя вече нямаше време да стрива царевица и дори са питаше дали не е забравила как се прави това. Стриването на царевица е като карането на колело, хората казват, че след като веднъж си се научил, никога не се забравя, но дали е така? Със сигурност много неща се забравяха, щом човек спре да ги върши и мине достатъчно време, откак ги е вършил за последен път. Веднъж маа Рамотсве много се ядоса на един човек, забравил родния си език сетсуана. Тя просто не можа да повярва как е възможно такова нещо. Този човек беше живял дълго време в Мозамбик и още като много млад беше започнал да говори там тсонга, а освен това беше научил и португезе. След трийсет години той се бе върнал в Ботсуана като абсолютен чужденец и не разбираше какво му говорят, дори когато използваха най-прости думички на сетсуана. Да

забравиш родния си език беше все едно да забравиш майка си, толкова беше тъжно това. Не трябва да си позволим да забравим сетсуана, дори и ако говорим все повече на английски. Да забравим езика си е все едно да изгубим част от душата си.

Самата маа Рамотсве имаше и друг, скрит език, език от детството. Майка ѝ говореше икаланга, защото беше от Марапонг, където се говореше един диалект на икаланга — лилима. Това сигурно много е затруднявало общуването, мислеше маа Рамотсве. Майка ѝ е говорила една дребна разновидност на съвсем малък език. Маа Макутси пък беше отраснала с два езика — бащиния си език, сетсуана, и онази същата особена версия на икаланга, а после в училище беше научила и английски, защото това изисква животът от всеки от нас. Човек изобщо не би могъл да влезе в Ботсуанския колеж за секретарки, ако не знае английски и със сигурност не би могъл да изкара 97% процента на изпитите си, ако английският му не е почти перфектен, какъвто беше английският на учителите в училище.

Маа Рамотсве почти беше забравила, че маа Макутси знае икаланга, когато веднъж я чу да употребява дума на икаланга посредством изречението на сетсуана и много се изненада.

— Ударих си гъмбото — беше казала маа Макутси.

Маа Рамотсве я зяпна.

— Гъмбото ли?

— Да — беше отвърнала маа Макутси. — Днес на път за работа стъпих в една дупка и си ударих гъмбото. — После млъкна, защото забеляза учудването в погледа на маа Рамотсве. И изведнъж разбра — Извинявай — каза, тя — „Гъм-бо“ е „крак“ на икаланга. „Гъмбо“ значи „крак“.

— Разбирам — каза маа Рамотсве. — Много странна дума. Гъмбо.

— Не е странна — отвърна маа Макутси с лека обида. — Има много думи за крак. На английски е „фут“, на сетсуана е „лонао“, а на икаланга е „гъмбо“, както и всъщност трябва да се казва.

Маа Рамотсве се разсмя.

— Няма една истинска дума за крак. Не можеш да твърдиш, че всъщност думата „гъмбо“ е единствената правилна дума за крак, това се отнася само за хората, които говорят икаланга. „Крак“ си е „крак“ на

всеки език, зависи какъв език е говорила майка ти. Това е истината, маа Макутси.

С това разговорът бе приключил и повече за гъмбо не се спомена.

Тези и други най-различни мисли минаваха през ума на маа Рамотсве сутринта пред офиса ѝ, докато се протягаше на слънцето и се замисляше над това или онова. След няколко минути тя все пак реши, че е време да се връща обратно на работното място. Маа Макутси сигурно беше свършила с адресирането на писмата и сега маа Рамотсве искаше да ѝ разкаже за вчерашното си посещение в Дома на надеждата. Имаше много въпроси за изясняване и на нея ѝ се щеше да си поговори с помощничката си. Маа Макутси често стигаше до много прозорливи констатации, въпреки че сега, в случая с господин Боболого, не беше нужна кой знае каква прозорливост, за да се стигне до мотива му. И все пак, и все пак... Човек не би казал, че той е неискрен. Той бе очевидно съвсем искрен, когато говореше за проституиращите момичета, но бракът е вероятно и нещо друго. Маа Макутси можеше да има някои ценни прозрения по този въпрос и това щеше да помогне на маа Рамотсве да си изясни ситуацията.

Маа Рамотсве отвори очи и тръгна обратно към офиса. Но ненадейно видя маа Макутси, която бе тръгнала да я посрещне много разтревожена.

— Нещо става — прошепна маа Макутси. — Нещо става при господин Дж. Л. Б. Матекони. Там отзад — тя посочи към сервиза. — Нещо не е наред.

— Да не е пострадал? — маа Рамотсве винаги се страхуваше да не стане някоя авария в сервиза, особено с тези безотговорни чираци, на които вече им беше позволено да вдигат сами колите с крика и куп други опасни неща. Знаеше се, че с монтьорите често стават злополуки, както че месарите губят пръсти и от гледката на ръцете им на маа Рамотсве ѝ се смръзваше кръвта, макар че от това любовта на месарите към огромните им месарски сатъри изобщо не намаляваше.

— Не, не е станала злополука — успокои я маа Макутси. — Но го видях, че стои наред сервиза и се е хванал с две ръце за главата. Изглеждаше много нещастен и едва ми кимна, когато минах покрай него. Мисля, че се е случило нещо.

Това не бяха добри новини. Дори и да нямаше злополука, всяко изпадане в лошо настроение можеше да бъде симптом за възвръщането на депресията и бе повод за безпокойство. Доктор Мофат, който лекуваше господин Дж. Л. Б. Матекони с помощта на маа Потокване (което не биваше да се забравя) и му бе помогнал да се съвземе и да почне да взима лекарства, тогава също я предупреди, че болестта може да направи рецидив. Маа Рамотсве много добре помнеше и си повтаряше думите му: „Трябва да бъдете бдителна, маа Рамотсве — каза ѝ той със своя спокоен и благ глас, с който говореше на всички, а дори и на проклетия си кафяв шпаньол. — Трябва да сте бдителна, защото тази болест е като тъмен облак в небето. Често е някъде отвъд хоризонта, но един полъх на вятъра — и може да надвисне много бързо. Наблюдавайте го и ако нещо стане, веднага ми се обадете“.

Досега господин Дж. Л. Б. Матекони изглеждаше напълно възстановен, същият както преди, неизменен и постоянен. Нямаше помен от леността, която го бе налегнала заедно с болестта, нямаше следа от черните мисли и мрачните самоанализи, които го смазваха. Но може би депресията се завръщаше. Може би сега е духнал вятър и облакът отново бе покрил небето.

Маа Рамотсве благодари на маа Макутси и се отправи към сервиза. Двамата чираци, с ключове в ръце, се бяха надвесили над един двигател, а господин Дж. Л. Б. Матекони седеше на стария си платнен стол до компресора, хванал главата си с ръце, точно както го беше описала маа Макутси.

— Ей, господин Дж. Л. Б. Матекони — каза закачливо маа Рамотсве, — нещо много дълбоко си се замислил. Да ти предложи чаша чай, той помага на мисленето?

Господин Дж. Л. Б. Матекони вдигна очи и маа Рамотсве с облекчение видя, че болестта му не се е върнала. Вярно, изглеждаше разтревожен, но това нямаше нищо общо с блуждаещия поглед, който бе добил по време на болестта си.

„Той е разтревожен за нещо действително — помисли си маа Рамотсве, — не е тревога за грешки в миналото, за въображаеми вини, мисли за смъртта, все неща, които толкова го измъчваха и го бяха потопили в депресията“.

— Да, мисля — каза той. — Мисля си, че се забърках в голяма каша. Забърках се като картоф във... — той млъкна, защото не можа да

довърши сравнението.

— Като картоф ли? — попита маа Рамотсве.

— Като картоф във... — той спря отново. — Не знам. Направих голяма глупост, като се забърках в тази работа.

Маа Рамотсве нищо разбра и го попита за каква работа става въпрос.

— Цялата тая работа с колата на месаря — каза той. — Вчера следобед отидох до „Фърст клас моторс“.

— Ах — каза маа Рамотсве и си помисли: „Това е по моя вина. Аз го карах да отиде и на ти сега“. И вместо да каже пак „Ах“, тя каза „Ох“.

— Да — продължи тъжно господин Дж. Л. Б. Матекони. — Вчера следобед отидох до там. Управителят беше на погребение в Молепололе и говорих с един от помощниците му. И той ми каза, че е видял колата на месаря около моя сервиз и че е споменал на шефа си, който много се бил ядосал. Казал, че му крада клиентите и че тази сутрин, като се приберял от Молепололе, щял да дойде тук да се разправя с мен. Каза, че шефът му щял „да се разправи с мене“. Това каза, маа Рамотсве. Това му бяха точните думи. Аз дори не успях да кажа за какво съм дошъл, не ме остави дори да гъкна.

— Кой е този човек? — остро попита маа Рамотсве. — Как се казва и за какъв се мисли? Откъде е?

Господин Дж. Л. Б. Матекони въздъхна.

— Казва се Молефи. Ужасен човек, и е от Тлоквенг. Хората се боят от него. Заради него всички монтьори са с лоша слава.

Маа Рамотсве замълча за момент. Стана ѝ мъчно за господин Дж. Л. Б. Матекони, който беше такъв мил и кротък човек и не обичаше да се кара с никого. Никога не би влязъл в конфликт, но все пак щеше ѝ се годеникът ѝ да бе отвърнал нещо на помощника на този Молефи. Ако господин Дж. Л. Б. Матекони беше малко по-смел... Не би искала той да се бие, но все пак? Щеше да бъде съвсем нетипично за него. Тя, разбира се, не можеше да понася мъже, които се налагат със сила и заплашват околните, и това беше една от причините толкова да харесва господин Дж. Л. Б. Матекони. Макар и доста силен физически, благодарение на постоянната работа с тежките двигатели и части, той беше много нежен човек, и тя го обичаше заради това, както го обичаха и много други хора.

Маа Рамотсве отпусна скръстените си ръце и застана до него.

— Кога ще дойде този човек? — попита тя.

— Всеки момент може да дойде. Казаха тази сутрин. Само това казаха.

— Ясно.

Тя се обърна и тръгна към чираците, за да им каже две думи. Трябваше да имат готовност да се оправят с този Молефи. Те бяха млади момчета... Тя се спря. Тлоквенг. Господин Дж. Л. Б. Матекони каза, че Молефи е от Тлоквенг, а Тлоквенг е там, където е сиропиталището, а пък мисълта за сиропиталището я наведе на мисълта за маа Потокване.

Тя се завъртя на другата страна, забрави за чираците и делово се върна в офиса. Маа Макутси я погледна с очакване, щом влезе.

— Той добре ли е? Много се разтревожих.

— Добре е — каза маа Рамотсве. — Има проблеми. Онзи, собственикът на „Фърст клас моторс“, го е заплашвал. Това е.

Маа Макутси тихичко подсвири, както правеше понякога в извънредни ситуации.

— Това е много неприятно, маа. Много неприятно.

Маа Рамотсве кимна.

— Маа Макутси — каза тя. — Аз отивам веднага до Тлоквенг. Още сега. Моля те, обади се на маа Потокване и й кажи, че пристигам да я взема с микробуса и че ще ни трябва нейната помощ. Моля те, веднага й звъни. Аз тръгвам.

Когато маа Рамотсве пристигна в сиропиталището, маа Потокване не беше в своя кабинет. Вратата зееше отворена, но голямото поизтърбушено кресло, в което маа Потокване често седеше, когато не обикаляше по кухните или по къщите, беше празно. Маа Рамотсве изтича отново навън и тревожно се огледа. Изобщо не й мина през ум, че може да не я намери. Тя винаги беше там, на своето място. Но, разбира се, можеше да е отишла в града, да пазарува, можеше дори да е заминала и по-далеч, към Лобатсе, за да доведе някое ново сираче, всичко беше възможно.

— Маа Рамотсве?

Тя се обърна стреснато. Беше гласът на маа Потокване, но къде беше тя самата?

— Тук съм! — извика гласът. — Под дървото! Тук съм, маа Рамотсве!

Управителката на сиропиталището беше под едно голямо мангово дърво, скрита в сянката и фигурата ѝ едва се виждаше. Маа Рамотсве гледаше право към нея, но я видя чак когато пристъпи напред и излезе на слънцето изпод увисналите клони на дървото.

— Гледах едно манго — каза тя. — Почти е узряло и казах на децата да не го късат. Пазя го за мъжа ми, той много обича зряло манго. — Тя изтри ръце в полите си и приближи до маа Рамотсве. — Искаш ли да видиш мангото, маа Рамотсве? — попита тя. — Прекрасно е. Цялото жълто.

— Много си любезна, маа — извика в отговор маа Рамотсве. — Но мисля, че ще дойда да го видя някой друг път. Точно сега има нещо спешно, за което искам да поговорим. Работата не търпи отлагане.

Маа Потокване излезе от градината и отиде при приятелката си в кабинета. Маа Рамотсве бързо ѝ обясни, че трябва да дойде в сервиза, „за да помогне на господин Дж. Л. Б. Матекони“. Маа Потокване я изслуша сериозно и кимна в съгласие. Каза, че могат веднага да потеглят. Не, не трябвало нищо да си взима от офиса.

— Всичко, което ми трябва, е гласът ми — каза тя и посочи гърдите си. — А той си е тука. Щом ми потрябва, ще е подръка.

Те се качиха на белия микробус и потеглиха обратно към сервиза. Микробусът леко приклезна под двойния си товар и опря резервните амортизатори. Маа Рамотсве караше по-бързо от обикновено, като нетърпеливо натискаше клаксона срещу мудните магарета и децата с велосипеди. Наложиха се да спрат само на едно място — едно малко стадо от много кльощави крави, очевидно зле гледани, стоеше на пътя и не помръдваше, докато маа Потокване не се покаже през прозореца и не викна с гръмовен глас. Кравите се стреснаха, дори се възмутиха, но се раздвижиха и белият микробус продължи пътуването.

Те пристигнаха в „Тлоквенг роуд спийди моторс“ няколко минути след Молефи. Пред сервиза беше спрял голям червен камион, който запречваше входа, а на каросерията му имаше огромен надпис „Фърст клас моторс“. Маа Потокване, на която маа Рамотсве бе разказала подробно всичко по време на пътуването, изсумтя, като видя надписа.

— Големи букви — каза тя. — Голямо нищо.

Маа Рамотсве се усмихна.

Тя беше сигурна, че постъпи правилно като доведе маа Потокване, и тази забележка го потвърди. След като си проправиха път до вратата, заобикаляйки нахално паркирания камион, те видяха Молефи срещу господин Дж. Л. Б. Матекони. Господин Дж. Л. Б. Матекони гледаше в пода, докато Молефи му крещеше и двете жени разбраха, че са пристигнали тъкмо навреме.

Маа Потокване се втурна вътре.

— Охо — каза тя, — кого виждаме тук в сервиза на господин Дж. Л. Б. Матекони? Молефи? Ти си, ти си, познах те! Да не си дошъл да обсъдите някой технически проблем с господин Дж. Л. Б. Матекони, а? Да не си дошъл за съвет, а?

Молефи се огледа злобно наоколо.

— Тук съм по работа, маа. С господин Дж. Л. Б. Матекони си имаме малко работа.

Каза го грубо и ѝ обърна гръб. Маа Потокване хвърли поглед към маа Рамотсве, която поклати глава в знак на неодобрение. Молефи бе истински грубиян.

— Извинявай, раа — каза маа Потокване и пристъпи към него, — ти може би си забравил коя съм аз, но аз много добре знам кой си ти.

Молефи се обърна раздражен.

— Слушай, маа...

— Не, раа, ти слушай — каза маа Потокване и тонът ѝ застрашително се повиши. — Знам кой си ти, Хърбърт Молефи. Познавам майка ти. Тя ми е приятелка. И често ми дожалява за нея, че има такъв син.

Молефи отвори уста да каже нещо, но не издаде нито звук.

— Да, точно така — продължи маа Потокване и му се закани с пръст. — Лошо момче беше и лош човек си остана. Един калпазанин си ти, това е. Чух аз за тази работа с колата на месаря. Да, да, чух. И се чудя майка ти, горката, дали знае, и чичовците ти дали знаят. Знаят ли, а?

Молефи си глътна езика. Маа Рамотсве не можеше да повярва на ефекта, който имаха думите на маа Потокване. Едрата фигура на Молефи се спъхна и самочувствието му се изпари напълно.

— Не, нали? Не знаят? — продължаваше атаката маа Потокване. — Добре тогава, значи трябва да им кажа. А ти, господин Хърбърт Молефи, дето си мислиш, че можеш да идваш тука и да заплашваш хора като господин Дж. Л. Б. Матекони, най-добре си помисли още веднъж. Майка ти още може да ти каже едно друго, как мислиш? И чичовците ти. Те хич няма да се зарадват и като нищо може да оставят добитъка на някой друг, като умрат един ден, защо не? Така си мисля аз, раа. Точно така ми се струва.

— Виж сега, маа — каза Молефи. — Аз просто си говоря с господин Дж. Л. Б. Матекони, просто си приказваме и толкова.

— Ба! — възкликна маа Потокване. — Я не ми ги пробутвай тия на мене. Да взимаш да си затваряш голямата уста, щом господин Дж. Л. Б. Матекони ти говори, и да се оправяш с оня човек, дето сте го измамили! Аз за всеки случай ще стоя тука да ви слушам. И ще си помисля дали да разкажа на вашите в Тлоквенг какви си ги забъркал.

Молефи замълча и продължи да си мълчи, докато господин Дж. Л. Б. Матекони спокойно и разумно му обясняваше, че трябва да върне парите на месаря и че трябва да внимава в бъдеще, понеже другите сервизи в града ще го наблюдават как работи.

— Нали разбираш, че излагаш всички ни — казваше господин Дж. Л. Б. Матекони. — Ако един монтьор мами клиентите, това злепоставя и останалите монтьори. Такива са последствията и затова престани да го правиш.

— Точно така — каза маа Рамотсве, която чак сега успя да се включи в разговора. — Просто внимавай, защото иначе маа Потокване ще научи веднага. Ясно ли е?

Молефи кимна безмълвно.

— Езикът ли си глътна? — попита маа Рамотсве.

— Не — продума Молефи. — Разбрах какво казахте, маа.

— Хубаво — каза маа Потокване. — А сега най-добре ще направиш да изчезваш оттука заедно с камиона си и да си отиваш в сервиза. Дано да имаш там плик за писма, че да напишеш писмо на оня човек от Лобатсе. — Тя замълча за миг. — И ако нямаш нищо против, ми изпрати копие от писмото.

Повече приказки бяха излишни. Молефи запали камиона и отпраши ядосано от сервиза. Господин Дж. Л. Б. Матекони благодари на маа Потокване, малко свенливо, според маа Рамотсве, и двете жени

отидоха в офиса на „Дамска детективска агенция № 1“, където маа Макутси беше сложила чайника и правеше чай. Беше чула всичко от междинната врата и макар че малко се боеше от маа Потокване, все пак ѝ зададе един въпрос.

— Толкова ли е страшна майката на Молефи?

— Нямам представа — каза маа Потокване. — Виждала съм я, но не се познаваме. Малко рискувах. Но калпазаните обикновено имат строги майки и калпави бащи и ги е страх най-вече от майките им. Според мен те точно затова стават калпазани и почват да тормозят останалите. В къщи нещо не е наред. Така е с децата, аз съм го установила, а така е и с мъжете. Мисля, че ако някога седна да напише книга как се управлява сиропиталище, ще напиша и за това.

— Трябва да напишеш тази книга, маа — настоя маа Рамотсве. — Аз бих я прочела, дори и да нямам намерение да управлявам сиропиталище.

— Благодаря — каза маа Потокване. — Може би един ден ще го направя. Но сега съм толкова заета, че не ми остава време за нищо от тия сирачета, от печене на плодови сладкиши и от правене на чай и други подобни. И остава много малко време за писане на книги.

— Жалко — каза маа Макутси. Изведнъж ѝ хрумна, че тя самата може да напише книга, щом като маа Потокване и други хора смятаха, че си заслужава да направят това. „Основи на машинописа“ — може би така щеше да се казва, макар това да не бе най-интригуващото заглавие. „Как да изкараме деветдесет и седем процента“ — а, това звучи вече много по-добре. Щяха да си я купуват много хора, толкова хора, които желаят да изкарат деветдесет и седем процента, в каквато и да е област и които знаеха, че е това е много трудно. Най-малкото щеше да им вдъхне надежда, която е много важна. Трябва да се надяваме. Просто трябва.

ШЕСТНАДЕСЕТА ГЛАВА

МАА ПОТОКВАНЕ И МАА РАМОТСВЕ ОБСЪЖДАТ БРАКА

Най-накрая проблемът с колата на месаря беше разрешен по най-добрия начин въпреки всички пречки и сътресения по пътя. Господин Дж. Л. Б. Матекони, който напоследък бе подложен на толкова възмущения — от скокове с парашут до схватка със собственика на „Фърст клас моторс“ — сега можеше да гледа спокойно в бъдещето.

Маа Потокване, великолепна, както винаги, успя да се справи със страшния Хърбърт Молефи, както щеше да се справи с десетгодишен калпазанин. Тя бе щастлива да стори това за господин Дж. Л. Б. Матекони, комуто наистина дължеше много и който винаги и без да иска нищо в замяна бе готов да поправя всякаква техника в сиропиталището. Маа Потокване, както и толкова много други хора, бе видяла и оценила у господин Дж. Л. Б. Матекони онези качества, които го правеха мил и скъп за всички и заради които и другите биха направили всичко за него: той беше деликатен, на него можеше да се разчита, беше чистосърдечен. Ако всички мъже, поне повечето бяха като него, мислеше си маа Потокване, блазе на жените в Ботсуана. Какво щастие е да можеш да разчиташ на един мъж така, както можеш да разчиташ на най-близката си приятелка. Но вместо това мъжете често предаваха жените, понякога неволно, понякога от чист егоизъм или от отегчение, случваше се и някоя флорца да им завърти главата. Много е лесно да завъртиш главата на един мъж. Всяка по-издокарана жена, която ги погледне и примигне насреща им два-три пъти, им е завъртяла главата. Това би могло да направи един иначе стабилен мъж твърде непредсказуем, особено ако е в онази възраст, в която мъжете почват да губят увереност в своята мъжественост.

Маа Рамотсве имаше късмет, че е сгодена именно за господин Дж. Л. Б. Матекони, мислеше си маа Потокване. Той беше точно това, което заслужаваше една такава прекрасна жена като нея — добър мъж,

с който да сподели живота си. Трудно е за една жена да е сама, особено ако професията ѝ е такава като на маа Рамотсве и е важно да има мъж, за подкрепа и помощ. Така че маа Рамотсве бе направила мъдър избор, макар преди много години да бе сгрешила тежко в преценката си, омъжвайки се за тромпетиста Ноте Мокоти. Мокоти, Матекони — подобни имена, а какви различни хора ги носеха, мислеше си маа Потокване.

Разбира се, веднага възникваше въпросът за дълго продължилия годеж и за твърде бавните приготовления за сватбата, ако изобщо се правеха някакви приготовления. Това дълбоко озадачаваше маа Потокване. След като се разправи с Хърбърт Молефи и седнаха да пият чай, тя реши да повдигне въпроса пред маа Рамотсве. Подходът ѝ беше по-скоро директен, отколкото завоалиран, дори прекалено директен, според маа Макутси, която слушаше мълчаливо. В присъствието на маа Потокване маа Макутси винаги се притесняваше и не смееше да се обажда, най-вече защото чувстваше превъзходството на маа Потокване, нейния опит и самоувереност. В отношението на маа Макутси имаше и частица неодобрение, не че някога би го показала. Според нея маа Потокване твърде често се възползваше от доброто сърце на господин Дж. Л. Б. Матекони. Властните жени имат склонност да експлоатират добротата на мъжете, а че маа Потокване е в авангарда на властните жени на Ботсуана, тяхна знаменоска и безспорна водачка, по това две мнения нямаше.

И тъй, маа Макутси замълча, но слушаше много внимателно, щом маа Потокване заговори за сватби и женитби буквално под носа на господин Дж. Л. Б. Матекони, който ремонтираше една кола в съседното помещение. Какво щеше да стане, ако той сега изведнъж влезеше и чуеше какъв разговор се води? Маа Макутси беше смаяна от подобна липса на такт у управителката на сиропиталището.

— Такъв добър човек — откри тя гамбита, — толкова ни е помагал в сиропиталището. Всички деца го обичат и му викат „Най-добрия чичко“. Станал е чичо, а още не е станал глава на семейство.

Маа Рамотсве се усмихна.

— Да, чудесен мъж е. И един ден ще стане чудесен съпруг. Затова и приех предложението му.

Маа Потокване изведнъж се загледа в ноктите на ръцете си, сякаш съзря там нещо необикновено съществено.

— Един ден? — каза тя. — Кой ден? Кога ще дойде този ден, за който говориш? Другата седмица, догодина?

— Няма да е другата седмица — каза спокойно маа Рамотсве. — Може би догодина. Кой знае?

Маа Потокване се улови за този въпрос.

— Но той знае ли? Той поне знае ли? Това е въпросът. Дали господин Дж. Л. Б. Матекони знае.

Маа Рамотсве направи жест, който трябваше да означава, че не може да й отговори и че наистина не е толкова важно.

— Господин Дж. Л. Б. Матекони не е човек, който обича да взима прибързани решения. Той обича да обмисля нещата предварително.

Маа Потокване поклати глава.

— Това е слабост, маа Рамотсве — каза тя. — Съжалявам, че трябва да го кажа, но някои мъже се нуждаят жените да ги подбутнат. Това го знае всяка жена. Едва в днешно време се навъдиха разни опасни идеи и мъжете взеха да си мислят, че могат да минат без жени — а ние добре знаем колко те, горкичките, се нуждаят от нашата помощ. Много е тъжно, но си е така.

— Не знам — опита се да се противопостави маа Рамотсве. — Жените трябва да помагат на мъжете в много неща, понякога е нужно да ги побутват по мъничко, но винаги с мярка. Не бива да се прекалява.

— Не е толкова прекалено да побутнеш един мъж към олтара — отбеляза авторитетно маа Потокване. — Жените винаги го правят и благодарение на това съществува и бракът. Ако тази работа се остави на мъжете, никога няма да се свърши. Няма да има нито една сватба. На мъжете трябва да им се напомня за женитбата.

Маа Рамотсве погледна замислено своята гостенка. Дали да позволи на маа Потокване да й помогне да придвижи женитбата с господин Дж. Л. Б. Матекони? Не беше сигурна как е редно да постъпи. Не й се щеше господин Дж. Л. Б. Матекони да остава с впечатлението, че тя се меси твърде много в живота му. Мъжете не обичат това, а някои просто биха си отишли, ако усетят нещо подобно. От друга страна, ако на господин Дж. Л. Б. Матекони му трябва едно леко побутване, по-удобно е то да дойде от маа Потокване, която и без това имаше много голям актив тази област, и при това със забележителен успех. На човек му стига само да си припомни историята със старата водна помпа, която той поправяше по желание

на маа Потокване дълго след като професионалната преценка му диктуваше да я бракуват. Но стига да си припомни човек само вчерашния случай с парашутния скок — още един пример за това какво влияние има маа Потокване върху господин Дж. Л. Б. Матекони и как умее да го принуди да направи нещо, което не иска. Може би има място за помощ и в този случай...

„Не, не, не!“ — мислеше маа Макутси и не искаше нейната шефка да се поддава на манипулациите на маа Потокване. Тя забелязва, че маа Рамотсве се изкушава. О, веднъж само да си тръгне маа Потокване, тя ще се хвърли да убеждава маа Рамотсве с цялото си красноречие да не прави нищо, което ще постави на карта годежа ѝ или, още по-лошо, ще се отрази на здравето на господин Дж. Л. Б. Матекони. Доктор Мофат им каза да внимават с всичко, което може да предизвика стрес, а какво по-стресиращо от това да си обект на поредната решителна кампания на маа Потокване? Ами само погледнете Хърбърт Молефи, мъж планина, смазан само от няколко нейни изречения и който дума не можа да обели, за да се защити. Да я бяха зърнали отнякъде военните от Генералния щаб на Ботсуана, веднага щяха да я произведат главен сержант или генерал, или както там се наричаха военните, които командват по цели армии. Направо щяха да я вземат като оръдие за сплашване на врага. Армията ще види маа Потокване как се приближава и ще замръзне като банда онемели от страх хлапета.

Маа Рамотсве обаче не чуваше тези мисли, въпреки че хвърли бърз поглед към маа Макутси, докато тя приготвяше чая. Но маа Макутси беше с гръб в този момент и шефката ѝ не видя израз на лицето, нито се досети за чувствата ѝ.

— Ами как — започна маа Рамотсве предпазливо — ще помогнем на господин Дж. Л. Б. Матекони да вземе решението си? Как можем да постигнем това?

— Не е нужно да му помагаме — отвърна твърдо маа Потокване. — Той вече е взел решение да се ожени за теб, нали така? Нали сте сгодени? Не, това, което трябва да направим, е да организираме нещата, това е всичко. Трябва да определим датата и да сме сигурни, че той ще бъде в определеното време на определеното място. И според мен това значи, че ние трябва да организираме нещата и да го заведем там, където трябва на определената дата. Точно така. Ще го заведем.

Като чу това, маа Макутси се завъртя и зяпна маа Рамотсве. Нима маа Рамотсве не виждаше каква опасност крие това? Ако заведеш един мъж в църквата насила, той просто ще избяга. Никой мъж не заслужава подобно нещо, да не говорим за такъв зрял и интелигентен мъж като господин Дж. Л. Б. Матекони. Това беше начало на бедствие и маа Рамотсве трябваше веднага да спре тези смешни фантазии. Но вместо това — маа Макутси онемя от изненада — маа Рамотсве кимна в съгласие!

— Добре — каза ентузиазирано маа Потокване. — Виждам, че си съгласна с мен. Сега остава да определим дата за сватбата и да подготвим всичко — в пълна тайна, — а после, на деня, някак си да го напъхаме в костюм...

— Но това как ще стане — прекъсна я маа Рамотсве. — Нали знаеш с какви дрехи ходи господин Дж. Л. Б. Матекони? С престилки... и със стара шапка с мазна периферия... и с велурени мокасини. Как ще махнем от него всичко това и ще го облечем в дрехи за в църква?

— Остави това на мен — заяви маа Потокване. — Всъщност остави всичко на мен. Можем да направим бракосъчетанието при нас, в сиропиталището. Ще организирам всичките майки да приготвят яденето. Всичко ще наредя, трябва само да дойдете, когато ви кажа. И ще се ожените. Обещавам ти.

Маа Рамотсве се колебаеше. Тя отвори уста да каже нещо, но маа Потокване не беше свършила.

— Не се тревожи, маа Рамотсве. Аз съм много тактичен човек, знам как се действа в такива случаи. Ти знаеш.

Маа Макутси се облещи от изумление, но вече знаеше, че нищо не е в състояние да спре маа Потокване. Събитията щяха да следват своя ход и нищо не може да направи. А и какво да се направи? Щеше ли да убеди маа Рамотсве да спре маа Потокване с нейния план? Едва ли, след като един път маа Рамотсве бе дала съгласието си, връщане назад нямаше. Можеше ли да предупреди господин Дж. Л. Б. Матекони, че го заплашва насилствена женитба? Не, нали тогава щеше да постъпи крайно нелоялно към маа Рамотсве, а щеше да бъде и голяма глупост, все едно да развали самия годеж. Не, оставаше й едно-единствено нещо и то беше да стои настрана от цялата тази работа.

Може би щеше да си позволи да направи една забележка, така, съвсем отстрани, за да покаже неодобрението си към планираното начинание.

Маа Потокване не остана дълго на гости, но всяка минута от гостуването ѝ се стори на маа Макутси цяла вечност. Възцари се ледена атмосфера. Маа Макутси мълчеше и не обелваше нито дума, отговаряше на въпросите на маа Потокване едносрично и недружелюбно.

— Сигурно имаш много работа — каза ѝ маа Потокване и посочи купчината листове на бюрото. — Чувала съм, че си много полезна секретарка. Може би ще дойдеш някой ден в сиропиталището и ще ми помогнеш да се оправя с бумагите с моя офис? Това ще е голяма помощ за мен. От излишната хартия можем да запалим чуден огън, на децата много ще им хареса.

— Аз съм прекалено заета — отвърна маа Макутси. — Но можеш да си назначиш секретарка. Има един прекрасен колеж, казва се Ботсуански колеж за секретарки. Те могат да ти препоръчат някое момиче. И също да ти кажат какво е препоръчителното заплащане.

Маа Потокване отпи от чая и погледна маа Макутси над ръба на чашата си.

— Благодаря, маа — каза тя. — Това е чудесна идея. Но, разбира се, ние сме сиропиталище и нямаме приходи, за да наемем секретарка или нещо подобно. Затова има мили хора — като господин Дж. Л. Б. Матекони, — които ни предлагат услугите си безвъзмездно.

— Да, той е мил човек — съгласи се маа Макутси. — И затова хората се възползват от добрината му.

Маа Потокване остави чашата и погледна маа Рамотсве.

— Имаш голям късмет, маа. Твоята секретарка винаги може да ти даде прекрасен съвет — каза тя любезно. — Това сигурно много улеснява живота ти.

Маа Рамотсве, която наблюдаваше внимателно разразилия се конфликт, се опита да заглади нещата.

— Повечето неща в живота се получават по-добре, когато ги вършат двама души — каза тя. — Ти сигурно имаш подкрепата на майките в сиропиталището. Сигурно и те ти дават добри съвети.

Маа Потокване стана да си върви.

— Да, маа. Трябва до си помагаме едни на други. Това е самата истина.

Един от чираците щеше да откара маа Потокване обратно в сиропиталището. Маа Рамотсве и маа Макутси останаха отново сами в офиса, за втори път днес. Маа Макутси погледна към обувките си, както правеше винаги в моменти на криза. Обувките винаги ѝ помагаха да мисли, но сега си мълчаха и не искаха да помогнат, сякаш казваха: „Нас не ни гледай, ние нищо не сме казали. Ти каза, каквото каза, шефке“. В нейните мисли обувките ѝ винаги се обръщаха към нея с „шефке“, както чираците към господин Дж. Л. Б. Матекони. Съвсем правилно поведение, обувките трябваше да си знаят мястото.

— Съжалявам, маа — избухна внезапно маа Макутси. — Трябваше да си стоя в ъгъла и да правя чай, докато тази жена ви даваше безобразни, ама безобразни съвети. И аз не можех да кажа нищо, защото в нейно присъствие се чувствам като шестгодишно дете.

Маа Рамотсве погледна помощничката си загрижено.

— Тя се опитва да помогне. Държи се властно, вярно е, но това е, защото е управителка и така е свикнала. Всяка управителка е властна. Ако не е такава, тя не може да свърши нито едно нещо. Работата на маа Потокване е да бъде властна. Но тя се опитва да помогне.

— Ала няма да помогне! Изобщо няма да помогне — каза отчаяно маа Макутси. — Не можете да накарате господин Дж. Л. Б. Матекони насила да се ожени.

— Никой не го кара насила — каза маа Рамотсве. — Той ме помоли за това. Аз казах „да“. И нито веднъж досега, нито веднъж не е казал, че не иска да се жени. Чувала ли си го някога да е казал нещо такова? Не. Ето видя ли?

— Но той ще се съгласи да направите сватба някой ден — каза маа Макутси. — Можете да почакате.

— Мога ли? — каза бързо маа Рамотсве. — Мога ли вечно да чакам? И защо трябва да чакам толкова време и да понасям това неопределено положение? Животът си минава. Тик-так, тик-так. Часовникът върви твърде бързо. И аз през цялото време съм сгодена. Хората говорят, повярвай ми. Те казват: „А, ето я тази жена, дете е сгодена завинаги за господин Дж. Л. Б. Матекони“. Точно това говорят.

Маа Макутси мълчеше и маа Рамотсве продължи.

— Не искам да принуждавам господин Дж. Л. Б. Матекони за каквото и да било, ако той самият не иска. Но мисля, че в този случай нещо незнайно го спира. По някаква причина той не може да се реши.

Според мен това се корени в характера му. Доктор Мофат каза, че когато хората страдат от тази болест, депресията, не са в състояние да взимат решения. Дори когато решенията явно са правилни. Може би и това е част от причината за поведението на господин Дж. Л. Б. Матекони. Ние само се опитваме да му помогнем, това е.

— Не знам, маа — поклати глава маа Макутси. — Може и да сте права, но аз много се безпокоя. Мисля, че не бива да позволявате на маа Потокване да си пъха носа в тази работа.

— Много добре разбирам какво ми казваш. Но моето търпение се изчерпа. Чаках, чаках, чаках. Никаква дата не се насрочва. Нищо не се казва. Не се купуват телета за сватбата. Не се поправят никакви столове. Не се канят никакви лели. Нищо не се прави. Нищо. Няма жена, която да приеме това, маа.

Маа Макутси пак погледна към обувките си. Този път обувките проговориха. Те ѝ казаха: „А сега си затваряй устата“ и то доста грубичко.

СЕДЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

ГОСПОДИН СПОКЕС СПОКЕСИ — ВОЛНИЯ ЕЗДАЧ НА ЕФИРА

Ако последните дни маа Рамотсве беше през цялото време на тръни, сега тя се озова и върху стена. Въпросната стена беше висока до кръста и обграждаше паркинга на „Радио Габс“. Там маа Рамотсве се намираше в еуфоричната компания на две седемнайсетгодишни момичета. Две привлекателни момичета, с джинси и ярки блузки, за които сигурно бяха дали луди пари, мислеше си маа Рамотсве. Наистина, луди пари, защото най-важната част от блузките, марковите етикети, бяха старателно изложени на показ. Маа Рамотсве никога нямаше да разбере защо хората носят етикетите си отвън. По нейно време етикетите стояха от вътрешната страна, където според нея им беше мястото. Нали човек не се разхожда из града с удостоверението си за раждане на гърба? Защо тогава етикетите на дрехите трябваше да се развяват отвън? Беше много вулгарна мода според нея, но сега с тези хубави момичета това нямаше голямо значение. Те говореха бързо и много забавно обсъждаха нещата, които ги вълнуваха, а тези неща не бяха кой знае колко в крайна сметка. Всъщност всичко се свеждаше до едно нещо, добре де, две, ако решим да включим и модата.

— Някои казват, че нямало хубави мъже в Габороне — каза Констанс, момичето, което седеше от дясната страна на маа Рамотсве. — Но според мен това са пълни глупости. В Габороне има доста приятни мъже. Виждала съм по стотина за един ден. По стотина!

— Приятелката й, Кокотсо, като че ли не беше много убедена.

— Тъй ли? Къде ги видя тези стотина хубави мъже, да няма някой клуб на хубавците? Ще отида да погледам през прозорците.

— Няма такъв клуб — разсмя се Констанс. — А пък и да имаше, мъжете нямаше да могат да се доберат до него, защото входът щеше да е запрещен от момичета. Не става.

— Маа Рамотсве реши да се включи в разговора. От години не беше участвала в подобен разговор и сега ѝ беше страшно забавно.

— Зависи какво разбирате под хубав мъж — каза тя. — Някои мъже са хубави в едно отношение и не са хубави в друго. Едни имат широки рамене, обаче краката им са много тънки. Аз не харесвам мъже с много тънки крака. Познавам едно момиче, което се раздели с гаджето си, само защото краката му бяха много тънки, а иначе беше много хубаво момче.

— О! — възкликна Кокотсо — Че тя е направила голяма глупост. Как можеше да се разделиш с приятеля си заради такова нещо?

— Може би ѝ е ставало смешно, щом му види краката, може би винаги я е напушвал смях и не е можела да се сдържа — предположи Констанс. — Това надали му е било приятно. Мъжете не се мислят за смешни.

Това накара маа Рамотсве да се усмихне.

— Това си е самата истина. Мъжете не мислят, че са смешни. Това е точно така, маа. Абсолютно вярно. Не бива да се смееш на един мъж, иначе той ще избяга и ще се скрие като селско куче.

— Но това е сериозен въпрос — замисли се Кокотсо. — Може ли да се смята за хубав един мъж, който има красиво лице и къси крака? Виждала съм такива мъже. Те са хубави докато седят, но като станат, изведнъж виждаш колко са им къси краката, и си казваш: „Боже, господи, какви къси крака!“

— А понякога — намеси се Констанс, — виждали ли сте понякога как на някои мъже краката му правят завой в коленете и им стават на „о“, виждали ли сте? Много е смешно. Ходят така, почти като маймуни.

На маа Рамотсве ѝ беше невъзможно да не се смее. Ако тези момичета сериозно имаха толкова ниско мнение за мъжете и се подиграваха с тях, това естествено не би я разсмяло, но тя знаеше, че харесват мъжете, много ги харесват. Заедно с Констанс се кикотеше на имитациите на Кокотсо. Кокотсо имитираше... чираците! Колко беше точна, а никога не ги беше виждала. Да имитираш някое от тези момчета беше все едно да ги имитираш всичките!

Кокотсо седна обратно на стената и за минута и трите замълчаха. Маа Рамотсве беше доста изненадана от самата себе си — седеше на стената, с две момиченца, може би по-малки от половината ѝ години и

си говореше с тях за мъже. Беше ги видяла, когато с микробуса минаваше покрай „Радио Габс“ по обяд. Нямаше намерение да ходи там преди късния следобед, но изведнъж осъзна, че това е точно възможността, която търсеше. И тя паркира белия микробус зад ъгъла и се появи на паркинга пред радиото съвсем небрежно, като човек, който просто се разхожда през обедната си почивка. Спря отпред и се отби при момичетата да ги попита колко е часът. Оттам нататък беше лесно. Въпросът за часа бе последван от забележката колко е уморително да върви човек през града и дали е удобно да седне тук до тях за няколко минути, да си събере силите.

Тя, разбира се, не допускаше, че момичетата висят на тая стена, само за да си почиват. Това беше паркингът на „Радио Габс“ и младите дами съзерцаваха точно входа на радиото, и то със сигурност не за да гледат кой влиза там, а кой излиза. А пък между тези, които можеха да се появят оттам и да представляват интерес за две седемнайсетгодишни модно облечени момичета, на първо място беше господин Спокес Спокеси, известен диждей и радиоводещ от „Радио Габс“. Шоуто на Спокес Спокеси вървеше от девет сутринта до един и половина следобед. Казваше се „Да си прекараме добре със Спокеси“ и беше хит сред младежта в Габороне. Чираците го слушаха докато работеха, макар че господин Дж. Л. Б. Матекони изключваше радиото, когато вече не можеше да издържа. Той поне беше човек с вкус и имаше ограничени възможности да търпи дивашките шумове, които излъчваха по радиото с най-голям ентусиазъм. При обикновени обстоятелства маа Рамотсве би се интересувала точно толкова, ако не и по-малко, от Спокес, но не беше така. Той бе вторият кандидат в листата на маа Холонга, колкото и невероятно да беше, и следователно маа Рамотсве трябваше да намери начин да говори с него.

— Слушате ли това радио?

Констанс плясна с ръце.

— Непрекъснато! Непрекъснато! Това е най-хубавото радио. Най-новата музика, най-новите неща и...

— И Спокес, естествено — добави Кокотсо. — Спокес!

Маа Рамотсве се престори, че за пръв път го чува.

— Спокес? Какво е Спокес? Да не е някоя група?

— О, маа, ти въобще не си в течение — разсмя се Кокотсо. — Спокес води шоу, най-доброто шоу на света. Как говори! Леле Боже!

Като го чуеш да говори за музика и направо го виждаш как седи зад микрофона! Ох!

— А хубав ли е? — попита маа Рамотсве.

— Приказен — каза Констанс. — Най-хубавият мъж в Габороне.

— Направо в цяла Ботсуана — заяви Кокотсо.

— Охо! — каза маа Рамотсве. — А ще го видим ли, ако постоим тук? Ще го видим ли как излиза?

— Да — каза Констанс. Ние идваме тук всяка седмица само за да го видим. Понякога си говори с нас. Понякога ни махва с ръка. Той мисли, че работим ей там отсреща и просто идваме тук през обедната почивка. Не знае, че идваме специално заради него.

Маа Рамотсве се показва заинтригувана.

— На колко е години този Спокес? — попита тя.

— Точно на колкото трябва — каза Констанс — На двайсет и осем. И има рожден ден на...

— На двайсет и четвърти юли — каза Кокотсо. — Тогава ще дойдем тук и ще му донесем подарък. Той ще се зарадва.

— Много сте мили — каза маа Рамотсве. Тя се вгледа за миг в двете момичета, като се опитваше да си представи какво значи да ухажваш всъщност един почти непознат човек. Защо хората се захласват така по шоумените? Какво толкова намират у тях? И тогава тя изведнъж се сепна, защото се сети за Ноте Мокоти и за собствените си чувства към него преди толкова години, когато тя самата бе малко по-голяма от тези момичета. И този спомен я смири. Защото не биваше да забравя какво е да си млад и да вярваш в неща, които после ще ти се струват пълни фантасмагории.

— Ще излезе ли скоро? — попита тя. — Дълго ли ще трябва да го чакаме?

— Зависи — каза Констанс. — Понякога седи вътре и говори с главния мениджър с часове. А друг път излиза веднага след като свърши шоуто и се качва в колата си. Ето я неговата кола, ей там, червената, с жълтите завески на прозорците. Страхотна кола.

Маа Рамотсве погледна колата. „Фърст клас моторс“, помисли тя снизходително, но изведнъж Кокотсо я хвана за ръката, а Констанс прошепна в ухото ѝ: „Спокес!“

Той излезе от главния вход, носеше смъкнати хип-хоп джинси, ризата му бе разкопчана до третото копче, а на врата му — златен

ланец. Идолът на цял Габороне, сладкодумният ездач на ефира, красив, самоуверен, свеж и с ослепителна усмивка, Спокес Спокеси изгря в пълния си блясък.

— Спокес! — каза тихо Кокотсо и той се обърна към тях, сякаш беше чул нейната едва-едва прошепната молитва, махна им и се отправи към паркинга, където те седяха.

— Здравсти, момичета! Думела и прочее и прочее, и прочее!

Кокотсо ръгна в ребрата маа Рамотсве.

— Идва към нас! Ще говори с нас, видя ни!

— Здравсти, Спокес! — извика Констанс. — Страшно шоу направи днес! Фантастично! Тази банда, дето я пусна в десет, е трепач направо!

— Да — каза Спокес, който вече стоеше пред тях и се усмихваше с покоряващата си усмивка. — Хубав саунд. Добър саунд.

— Тази дама още не те е слушала, Спокес — каза Кокотсо и посочи маа Рамотсве. — Сега вече знае и от утре ще те слуша, нали, маа?

Маа Рамотсве се усмихна. Тя не обичаше да лъже и сега нямаше такова намерение.

— Не — каза тя. — Няма да го слушам.

Спокес я погледна изпитателно.

— Защо не, маа? Не харесвате ли такава музика? Затова ли няма да слушате шоуто? Да пусна нещо по-старичко?

— Много мило от ваша страна — каза любезно маа Рамотсве, но моля, не се тревожете. Пускайте това, което обичат слушателите ви. Аз съм добре.

— Обичам всички да са доволни — каза Спокес великодушно. — „Радио Габс“ е за всички.

— И всички те слушат, Спокес — каза Кокотсо. — Нали знаеш, че те слушаме?

— Какво ще правиш днес, Спокес? — попита Констанс.

Спокес примигна срещу нея.

— Бих ви завел на кино, но трябва да нагледам добитъка. Съжалявам.

— Всички се разсмяха на шегата, включително и маа Рамотсве.

— Не съм ли ви виждала някъде, раа? — каза тя и се вгледа отблизо в него, сякаш го изучаваше. — Сигурна съм, че някъде съм ви

виждала.

Спокес се отдръпна леко, малко смутен.

— Виждате ме тук и там. Габороне не е голям град. Може да сте виждали и снимката ми във вестниците.

Маа Рамотсве сякаш се поколеба.

— Не, не е било във вестниците. Не. — Тя замълча, като че ли се ровеше в паметта си, а после продължи. — Да! Точно така! Сега си спомням. Виждала съм ви с онази дама, която има верига фризьорски салони. Знаете коя. Виждала съм ви някъде с нея. Може би на някое парти. Вие бяхте с нея. Тя сигурно е приятелката ви, раа?

Тя наблюдаваше внимателно ефекта от думите си. В миг безгрижната усмивка изчезна и на мястото ѝ се мярна тревога. Той погледна двете момичета, които нетърпеливо очакваха отговора му.

— А, тази дама ли? Това е леля ми. Как ще е приятелката ми!

Момичетата се разкикотиха, а Спокес се наведе и докосна Кокотсо по рамото.

— Ще се видим после. „Метро клуб“?

Кокотсо светна от радост.

— Там сме.

— Добре — каза Спокес, а после се обърна към маа Рамотсве. — Приятно ми беше, лелче. И умната.

Следобедът Маа Макутси внимателно изслуша разказа на маа Рамотсве за срещата ѝ с Кокотсо, Констанс и Спокес.

— Дотук съм посветила два дни на този случай — каза маа Рамотсве. — Срецнах се и разговарях с двама от кандидатите на маа Холонга и нито един не е подходящ за нея дори в най-малка степен. И двамата най-вероятно се интересуват само от парите ѝ. Единият сам си го призна, а другият го показва с държанието си.

— Горката маа Холонга — каза маа Макутси. — Чела съм, че хич не е лесно да си богат. Чела съм, че богатите никога не знаят кой държи на тях и кой се вълнува само от парите им.

Маа Рамотсве беше съгласна.

— Трябва скоро да ѝ се обадя и да ѝ кажа как напредва разследването. Ще трябва да ѝ съобща, че първите двама са категорично неподходящи.

— Много жалко — каза маа Макутси и си помисли, че доскоро маа Холонга имаше четирима кандидати, а сега изглежда оставаше без нито един.

ОСЕМНАЙСЕТА ГЛАВА

ЕДИН СКОК С ПАРАШУТ И ЕДНА

УНИВЕРСАЛНА ИСТИНА ЗА ДАВАНЕТО И

ПРИЕМАНЕТО НА СЪВЕТИ

Маа Рамотсве се надяваше маа Потокване да забрави идеята за парашутния скок, който Чарли се нае да извърши вместо господин Дж. Л. Б. Матекони. За съжаление обаче нито маа Потокване, нито Чарли забравиха за тази работа, а пък Чарли беше много активен и в търсенето на спонсорство. Хората бяха щедри — да решиш да скочиш с парашут си е вълнуваща и опасна работа, не е като благотворителен крос или разходка — това всеки го може. Скокът с парашут изисква смелост и винаги крие доза риск нещата да не се развият по най-добрия начин. Трудно беше да откажеш да го спонсорираш.

Скокът бе планиран за събота. Самолетът щеше да излети от летището, близо до кланицата за щрауси, да обиколи града и да се насочи към Тлоквенг и към сиропиталището. В подходящия момент чиракът щеше да получи сигнал да скача и да се приземи (дай Боже) на една голяма поляна край сиропиталището. Там щяха да бъдат всички деца и да чакат парашута, а освен децата, щеше да има още фоторепортери, официален представител на кметството (самият кмет щеше да отсъства по това време от града), един полковник от Военното министерство (по покана на господин Дж. Л. Б. Матекони) и Директорката на Ботсуанския колеж за секретарки (по покана на маа Макутси). Маа Рамотсве беше поканила доктор Мофат, с молба да носи и докторската си чанта, ако това не го затруднява, само за всеки случай, макар да бе сигурна, че няма да се наложи. Поканила беше и маа Холонга — не само защото беше известна личност и бе съвсем естествено да участва в благотворително тържество, а и защото искаше да говори с нея. Освен тези хора всички желаещи бяха добре дошли. Събитието получи широка разгласа по вестниците и дори Спокес

Спокеси го спомена веднъж в шоуто си по „Радио Габс“. Спокес твърдеше, че самият той е скачал с парашут и че било фасулска работа, „ако ти стиска“. Но всичко можеше да стане, предупреждаваше той, макар че се задоволи само с това обобщение.

Самият Чарли изглеждаше доста спокоен. В деня преди скока маа Рамотсве поговори с него насаме в сервиза и му каза, че няма да има нищо срамно, ако реши да се откаже, дори и сега.

— Никой няма да си помисли нищо лошо, ако сега се обадиш на маа Потокване и ѝ кажеш, че си променил решението си. Никой няма да те сметне за страхливец.

— Напротив, ще ме сметнат — каза Чарли. — Но аз искам да скоча. Упражнявах се и вече всичко ми е ясно за парашутите. Броиш до десет — или май беше до петдесет — и после дърпаш връвта. И това е. Проста работа. После си държиш краката близо един до друг и когато се приземиш, се изтърколваш на земята. И това е всичко.

На маа Рамотсве ѝ се щеше да каже, че не е толкова просто, но реши да запази мнението си за себе си.

— Защо не дойдеш с мен, маа Рамотсве? Ще ти ушийт един специален парашут, голям. А?

Маа Рамотсве подмина забележката. В края на краищата, той може би беше прав, щом си с традиционно телосложение, може би ти е нужен по-голям парашут, защото ще се приземяваш по-бързо. Но в такъв случай парашутистите с традиционно телосложение биха се приземявали по-меко и по-плавно, бидейки по-добре подплатени. А пък тези с най-традиционното телосложение могат просто да се изтърколват, щом се приземят, като празни варели.

— Е — каза тя, — в твоя случай трябва да се постарая да се приземиш седнал, защото задникът ти е най-голямото, с което разполагаш. Много по-голям от нормалното. Та най-добре гледай да се приземиш върху него. Вдигни си краката, щом видиш, че приближаваш земята, и сядай.

Чиракът явно се разстрои, но не каза нищо. Вместо това застана пред едно огледалце, което висеше на пирон зад вратата между сервиза и офиса. И друг път често стоеше пред него и се любуваше на себе си или пък изпълняваше ситни танцови стъпки, видимо погълнат от своето отражение.

В уречения ден всички се събраха в „Глоквенг роуд спийди мотор“. Маа Рамотсве с двете деца, Мотолели и Пусо, господин Дж. Л. Б. Матекони, маа Макутси и по-малкият чирак. Самият Чарли беше взет от дома му още преди няколко часа и закаран на летището, лично от пилота на малкия самолет, от който щеше да скача.

Те потеглиха към сиропиталището с микробуса на маа Рамотсве и с камиона на господин Дж. Л. Б. Матекони. Маа Макутси се возеше в микробуса заедно с децата. Столът на Мотолели беше закрепен отзад със система от въжета, измайсторена от господин Дж. Л. Б. Матекони, и момичето имаше прекрасна гледка през прозореца. Хората ѝ махаха и тя също им махаше — „като кралицата“. Маа Рамотсве ѝ беше разказвала за кралица Елизабет и за това, че тя е била приятелка на самия сър Серетсе Кхама; колко е обичала Ботсуана, и как е изпълнявала винаги дълга си към нея, срещала се е всякакви хора, ръкувала се е с всички, децата са и давали цветя. Петдесет години е работила неуморно, точно като господин Мандела, който бе отдал целия си живот на каузата на справедливостта и нито веднъж не беше помислил за себе си. Колко различни бяха тези хора от съвременните политици, които се интересуваха само от власт и от далавери.

Когато пристигнаха в сиропиталището, под дърветата вече имаше паркирани коли и се наложи да оставят белия микробус на право до пътя. Очевидно хората вече бяха започнали да пристигат и някои от децата стояха дежурни на вратите, издокарани и усмихнати. Те поздравяваха гостите, упътваха ги към бюфетите за чай и сладкиши, където можеха да почакаат да дойде време за скока. Някои от по-малките деца носеха саморъчно изработени и оцветени баджове на самолетни стюардеси, които се предлагаха и на гостите срещу две пули единият на малка масичка под едно дърво.

Щом господин Дж. Л. Б. Матекони и по-малкият чирак пристигнаха с камиона, маа Потокване изхвъркна от кабинета си, за да ги посрещне. После пристигнаха доктор Мофат и жена му с пикапа. Маа Потокване незабавно го хвана за лакътя и го отведе при едно дете с висока температура. Една от майките бе останала да се грижи за него. После доктор Мофат се върна при маа Рамотсве и маа Макутси и тримата се отправиха към едно джакарандово дърво, под което майките наливаха силно подсладен чай от огромен кафяв чайник.

Имаше и сладкиши, но не бяха безплатни. Маа Рамотсве взе по едно парче за тримата и те се настаняха на столове, пиеха чай и ядяха сладкиш, докато чакаха да се съберат всички зрители и гости. После, след около половин час, се чу бучене в далечината и децата се разпищяха от вълнение. Всички погледи се насочиха на запад. Маа Рамотсве вдигна очи и напрегна поглед. Звукът вече се чуваше съвсем ясно и о, да, ето го, малко бяло самолетче, зареяно в огромното синьо небе, много по-високо, отколкото предполагаше, че ще бъде. Колко ли малки изглеждате отгоре, мислеше си тя, и Чарли, горкичкият, сега беше мъничка точица в небето, малка точица, която идваше да се изтъркаля на твърдата земя.

— Не трябваше да го карам да го прави — каза тя на маа Макутси. — Ами ако се пребие?

Маа Макутси сложи ръка на рамото на маа Рамотсве.

— Няма да се пребие — увери я. — Тези работи са вече много добре обезопасени. Всичко се проверява по няколко пъти.

— Но все пак може да не се отвори. Ами ако се препарира от страх и не успее да дръпне шнура? Ами тогава?

— Инструкторът му ще скочи с него — успокои я маа Макутси. — Ще го настигне и ще го дръпне вместо него. Виждала съм снимки в „Нашънъл джиографик“, това се прави. За тези хора това е детска игра.

Когато самолетът мина над главите им, те замълчаха. Сега се виждаха напречните линии под крилата му и колесникът, а после врата, която се отваря, мярна се някаква фигура, сред сенки. После от вратата изведнъж се показаха два малки пакета с краченца и ръчички, които летяха срещу силния вятър. Някои от децата посочиха натам. Господин Дж. Л. Б. Матекони също погледна натам и преглътна като си представи, че сега той самият можеше да е в небето, и си припомни онзи ужасен сън. Маа Рамотсве затвори очи, после пак ги отвори, но фигурките продължаваха да падат в празното небе. Тя си помисли: „Този парашут няма да се отвори“. И се вкопчи в маа Макутси, която си мърмореше нещо под сурдинка, вероятно молитва.

Но парашутите се отвориха и маа Рамотсве си отдъхна, а коленете ѝ омекнаха. Госпожа Мофат ѝ се усмихна и ѝ каза: „Притесних се. Толкова време мина“, но маа Рамотсве беше твърде развълнувана, за да отвърне нещо на това. Тя си обеща отсега нататък

да се държи добре с това момче, да е мила с него и да не се дразни от дреболии.

Докато се спускаха, носени от широките опънати над тях парашути, двете фигури се разделиха. Едната махна на другата, и продължи да прави някакви знаци, но другата не направи нищо и продължи да се носи настрани. Сега тази, която жестикулираше, се приближаваше бързо към земята и за няколко секунди се оказа вече долу, на неколкостотин метра от зрителите. Чуха се радостни възгласи и децата се затичаха натам, без да слушат майките, които викаха след тях да почакаат, докато и вторият парашутист не се приземи.

Те нямаше защо да се тревожат. Вторият парашутист, който се оказа именно Чарли, толкова се беше отклонил, че въобще не уцели поляната. Той изчезна някъде зад върховете на дърветата, от другата страна. Зрителите мълчаливо наблюдаваха и после се спогледаха озадачено.

— Сигурно ще умре — извика едно детенце. — Трябва да му намерим сандък.

Чарли бе открит от господин Дж. Л. Б. Матекони, от съпруга на маа Потокване и от инструктора по парашутизъм, след като се измъкна от парашутната си екипировка. Висеше на няколко метра над земята, а парашутът му покриваше горните клони на една голяма акация, заплетен в бодливите клони на дървото. Когато го приближиха, Чарли се развика и инструкторът бързо го освободи от въжетата, с които беше завързан за парашута. Тогава тупна на земята.

— Меко приземяване — каза инструкторът. — Браво, Чарли. Само дето малко се отклони от целта, това е. Мисля, че дърпаше въжетата в обратната посока. Затова се отнесе чак дотук.

Чиракът кимна. Лицето му изразяваше странна смесица от облекчение и болка.

— Мисля, че съм ранен — каза той.

— Не е възможно — каза инструкторът, като изтупваше зеления парашутистки костюм. — Нали си увиснал на дървото, просто не може да си ударен.

Чиракът поклати глава.

— Нещо ме боли. Много ме боли. Моля ви, погледнете, какво има там.

Господин Дж. Л. Б. Матекони погледна задната част на панталоните на Чарли. Дъното им беше широко разпрано и един отвратителен и много дълъг трън стърчеше от задника на Чарли. Господин Дж. Л. Б. Матекони бързо го измъкна оттам и Чарли изпищя.

— Готово — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Един голям трън...

— Моля ви, не им казвайте — каза чиракът — Не им казвайте къде е бил.

— Разбира се, че няма да им кажа — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Ти си много смело момче.

Чиракът се усмихна. Той почваше да идва на себе си.

— Има ли хора от вестниците? Дойдоха ли?

— Дойдоха — каза мъжът на маа Потокване. — Има и много мацки.

Щом се завърнаха под дърветата, героят бе приветстван. Децата го наобиколиха отвсякъде, дърпаха го за ръкавите, майките се засуетиха около него с големи чаши чай и огромни парчета сладкиши, а момичетата го гледаха с възхищение. Чарли се къпеше в славата си, усмихваше се на фоторепортерите, щом го приближат, потупваше децата по главичките, съвсем като опитен герой. Маа Рамотсве много се забавляваше с него, а освен това беше щастлива, че всичко мина добре. След това тя отиде при маа Холонга, за да поговори с нея. Маа Холонга пристигна с известно закъснение, след като Чарли вече беше скочил. Маа Рамотсве занесе на клиентката си чаша чай и я отведе под едно дърво, където можеха да разговарят насаме.

— Започнах да работя по вашия случай — каза маа Рамотсве. — Разговарях с двама мъже от списъка, който ми дадохте, и мога да ви докладвам какви са впечатленията ми дотук.

— Ами добре — кимна маа Холонга. — Трябва да ви кажа, че откакто говорихме има известно развитие, но все пак, кажете ми. После ще ви кажа какво е моето решение.

Маа Рамотсве не можа да прикрие изненадата си. За какво ѝ беше на маа Холонга да се съветва с нея, след като е взела решението си, без дори да е получила и някаква предварителна информация?

— Взели сте решение? — попита тя.

— Да — каза маа Холонга делово. — Но нека да чуя първо какво сте открили. Много ми е интересно.

Маа Рамотсве започна своя доклад.

— Преди няколко дни се срещнах с вашия господин Спокеси — каза тя. — Имах разговор с него и този разговор ми доказа, че той не е почтен към вас. Той е мъж, който се увлича по млади момичета и не мисля, че сериозен ваш кандидат за женитба. По мое мнение той просто цели да прекара приятно с помощта на парите ви, а после да се завърне отново към младите момичета. Съжалявам, че трябва да ви го кажа, маа, но това е истината.

— Разбира се — каза маа Холонга и отметна глава. — Този мъж е много суетен и се интересува главно от себе си. Мисля, че това ми е добре известно. Потвърдихте моето мнение, маа.

Маа Рамотсве беше леко смутена от тази реакция. Тя очакваше известно разочарование у маа Холонга, някакво съжаление, но вместо това този толкова симпатичен и очарователен ухажор, господин Спокес Спокеси, беше подминат с лека ръка.

— После учителят — продължи маа Рамотсве. — Господин Боболого. Той е много по-сериозен от господин Спокеси, умен е, и струва ми се, много начетен.

— Да — усмихна се маа Холонга. — Той е добър човек.

— Но и крайно отегчителен и скучен — каза маа Рамотсве. Той се интересува само от парите ви, за да ги вложи в своя Дом на надеждата. Това е единствената му цел. Мисля, че...

Маа Рамотсве не успя да довърши. Думите ѝ бяха предизвикали странна реакция у маа Холонга. Клиентката ѝ настръхна на стола си, с неодобрително свити устни.

— Това не е вярно — избухна тя. — Той не е способен на такова нещо.

Маа Рамотсве въздъхна.

— Съжалявам, маа. Често в моята работа ми се налага да казвам на хората неща, които те не искат да чуят. Допускам, че не ви се иска да чуete това, което трябва да ви кажа, но все едно, трябва да ви го кажа. Това е мой дълг. Този мъж преследва парите ви.

— Маа Холонга зяпна маа Рамотсве. После стана и изгупа роклята си от праха.

— Бяхте много полезна, маа — каза тя хладно. — Много съм ви благодарна, че сте се срещнали със Спокеси. Справили сте се отлично.

Но когато става въпрос за годеника ми, господин Боболого, не можете да говорите по този начин. Реших да се омъжа за него. Това е.

Маа Рамотсве не знаеше какво да каже и за няколко секунди беше много объркана. Кловис Андерсън не пишеше нищо, което да помогне в подобна ситуация, така че тя трябваше да се придържа към основните принципи на професията. Имаше дълг към своя клиент и трябваше да проведе разследването, за което беше поела отговорност. Освен това имаше и човешки дълг — да предупреди за опасност, която някой можеше да си навлече. Това задължение обаче не биваше да преминава в покровителствено отношение. Не бива да се месиш в чуждия живот и в чуждите решения. Не беше работа на маа Рамотсве да взема решения вместо маа Холонга.

Тя реши да бъде предпазлива.

— Сигурна ли сте в това, което казвате, маа? — попита тя. — Надявам се, че това няма да ви прозвучи грубо, но сигурна ли сте, че искате да се омъжите за този човек? Това е много важно решение.

Маа Холонга явно се успокои от тона на маа Рамотсве и се усмихна.

— Да, маа, права сте, че това е много важно решение. Давам си ясна сметка за това. Но аз реших, че съдбата ми е свързана с този мъж.

— И знаете всичко за неговите... интереси?

— Имате предвид доброто му дело? Работата му за другите?

— Домът на надеждата. Проститутките...

Маа Холонга са огледа по поляната на сиропиталището, сякаш очакваше да види някоя проститутка.

— Знам всичко и съм много запалена от тази идея. След като разговарях с вас, той ми показа Дома на надеждата и аз започнах да уча момичетата да сплитат прически. Когато завършат този курс, ще ги взема да работят при мен, в моите фризьорски салони.

— Много добра идея — каза маа Рамотсве. — А после ще дойде време и за пристройката...

— Това също — прекъсна я маа Холонга. — Аз ще поема разходите по този проект. Вече разговарях с една строителна фирма. После, когато построим тази сграда, ще построя още един Дом на надеждата, в Молепололе, за проститутките от този район. Това е лично моя идея, не на Боболого.

Маа Рамотсве я слушаше и изведнъж разбра, че пред нея стои жена, която е открила своето призвание. Не ѝ оставаше нищо друго, освен да я поздрави за бъдещата ѝ женитба и да потвърди в себе си максимата, че когато хората те молят за съвет, те всъщност много рядко искат да го получат и правят каквото те решат, без значение какво им казваш. Това важеше във всякакви случаи. Беше универсална истина за човешката природа, но повечето хора почти не я съзнаваха.

ДЕВЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

ПОДНАСЯТ МНОГО БОГАТ ПЛОДОВ СЛАДКИШ

След като завърши пълния с изненади разговор с маа Холонга, маа Рамотсве се върна при господин Дж. Л. Б. Матекони и маа Макутси, които седяха на маса под едно дърво близо до детската трапезария. Майките бяха направили още чай и наливаха на всички. Маа Рамотсве забеляза в тълпата от гости много свои познати. Всъщност някои бяха нейни роднини. Там бяха братовчедка ѝ със своя съпруг, а и някои от роднините на господин Дж. Л. Б. Матекони. Явно маа Потокване беше положила големи усилия да покани колкото може повече народ, за да гледа парашутния скок.

Тя стана и отиде да се види с братовчедка си, която заяви, че не би направила скок с парашут, ако ще и самият президент да я помоли за това.

— Ще му кажа: „Съжалявам, раа, но има някои неща, които не мога да направя, дори в името на Ботсуана. Не мога да скоча от самолет, защото ще умра на секундата“.

Съпругът на братовчедка ѝ се присъедини към това. Каза, че е готов да даде всичките си пари и добитък за благотворителни цели, но не и да скочи.

— Гледай маа Потокване да не те чуе — каза маа Рамотсве. — Може да ѝ дадеш идея.

После тя си поговори с преподобния Тревър Мамба от Англиканската катедрала. Той също си призна, че не би скочил с парашут, и че според него същото се отнасяло и за епископа. За миг маа Рамотсве се изкуши да си представи епископа с парашут и расо и как притиска митрата към главата си, докато пада.

— Нищо не е, честна дума, — каза Чарли, който дойде при тях с чаша бира в ръка и грейнал от радост. — Изобщо не ме беше страх. Просто скочих и после — буф! — парашутът се отвори над мен и аз се

приземих. Това беше. Пак ще скоча утре, ако маа Потокване пожелае. Всъщност си мисля дали да не се запиша в клуба по парашутизъм на Въздушните сили на Ботсуана. Мога да поддържам самолетните двигатели и в свободното си време да правя скокове с парашут.

Маа Рамотсве видя, че господин Дж. Л. Б. Матекони леко се разтревожи от това изявление, но темата бързо се смени и повече не стана дума за поддръжка на самолетни двигатели. Сега събитието наподобяваше весело парти. По-големите деца, които допреди малко помагаха за разливането на чая, оформиха нещо като кръг и изпяха няколко песни, под акомпанимента на едно талантливо дете, което свиреше на маримба. След тяхното изпълнение маа Потокване се приближи към маа Рамотсве и я помоли да отиде за малко в нейния офис. Същата покана бе отправена и към господин Дж. Л. Б. Матекони, като му казаха, че там го чака много специален сладкиш, който не може да се сервира отвън, защото няма да стигне за всички.

Те отидоха в офиса. Преподобният Тревър Мамба беше вече там и пред него имаше чиния със сладкиш. Той стана и се усмихна на господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Ето — каза маа Потокване, като сервира голямо парче от специалния сладкиш на господин Дж. Л. Б. Матекони. — Това е специално за вас.

— Много сте добра с нас, маа — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Има вид на много сочен плодов пай. Много богат.

Той замълча. Парчето пай спря на половината път към устата му. Той погледна към маа Потокване. После погледна към преподобния Тревър Мамба. Накрая погледна и към маа Рамотсве.

Маа Потокване наруши тишината.

— Господин Дж. Л. Б. Матекони — каза тя. — Всички знаем колко си горд, че си годеник на маа Рамотсве и колко много искаш да бъдеш неин съпруг. Греша ли или не греша, като казвам, че искаш да бъдеш неин съпруг?

— Искам — кимна господин Дж. Л. Б. Матекони. — Разбира се, че искам.

— Добре, не мислиш ли, че този момент е дошъл? — продължи тя. — Не мислиш ли, че това е идеалният случай да се ожениш за маа Рамотсве? Точно сега. Не следващия месец или догодина или когато и да е, а сега. Защото ако не предприемете нещо, за да го осъществите, то

никога няма да се осъществи. Животът минава бързо. После може да бъде твърде късно. Когато обичаш някого, трябва да му го кажеш, но трябва и да му го покажеш. Трябва да направиш онова, което ще покаже на целия свят, че го обичаш. И това никога не се отлага. Никога.

Тя замълча, за да види какво въздействие имат думите ѝ върху господин Дж. Л. Б. Матекони. Той я беше зяпнал, очите му бяха леко навлажнени, сякаш всеки момент щеше да избухне в сълзи.

— Искаш да се ожениш за маа Рамотсве, нали? — продължаваше маа Потокване.

Последва мълчание. Преподобният Тревър Мамба лапна едно парченце сладкиш. Маа Рамотсве беше забила поглед в пода, в края на килима на маа Потокване. И тогава господин Дж. Л. Б. Матекони каза:

— Ще се оженя за маа Рамотсве още сега. Ако това е, което иска маа Рамотсве, аз ще го направя. Ще бъда горд да го сторя. Няма друга жена, за която да съм искал да се оженя. Единствено маа Рамотсве. Това е.

Това беше дълга реч за възможностите на господин Дж. Л. Б. Матекони, но всяка дума бе изречена със страст и решимост.

— При това положение — каза преподобният Тревър Мамба, като изчисти трохичките от устните си, — при това положение, аз ще извадя богослужебните книги от багажника на колата и ще се възползвам от разрешението на епископа да извърша церемонията тук.

— Можем да я проведем под голямото дърво — каза маа Потокване. — Ще кажа на детския хор да се строи там. И ще съобщя и на гостите да бъдат готови за тържество. Ще се изненадат.

Те се събраха под короната на голямото джакарандово дърво. Постлаха на една маса чисто бял чаршаф и я приготвиха като олтар. И пред този олтар застана господин Дж. Л. Б. Матекони да чака маа Рамотсве, която щеше да бъде доведена от съпруга на маа Потокване, който бе предложил да замести в тази чест покойния ѝ баща Обед Рамотсве. Маа Потокване бе приготвила подходяща рокля за маа Рамотсве, която ѝ стана идеално, а господин Дж. Л. Б. Матекони получи един костюм на съпруга на маа Потокване. Преподобният Тревър Мамба измъкна расото от колата си.

Когато маа Рамотсве излезе от офиса като булка и тръгна към олтара със съпруга на маа Потокване под ръка, от тълпата се чуха радостни възгласи. Така беше прието хората да изразяват възторга и радостта си и този ден те бяха особено шумни.

— Чада Божии — поде преподобният Тревър Мамба, — събрали сме се тук, пред лицето на Господа и в присъствието на свидетелите да съединим този мъж и тази жена в свещен съюз, който е едно от тайнствата...

Думите, които маа Рамотсве бе чувала толкова пъти, ала изречени за други двама души, тези отекващи слова, сега тя чуваше за себе си и даде ясно своя отговор на свещеника. Същото направи и господин Дж. Л. Б. Матекони. После, като взе ръцете на двама им и ги съедини по Божията воля, която представляваше, Преподобният Тревър Мамба обяви двамата за законни съпруг и съпруга. Всички присъстващи дами, начело с маа Потокване нададоха радостни възгласи.

Хорът беше готов и запя, докато маа Рамотсве и господин Дж. Л. Б. Матекони седнаха на столове пред олтара и се подписаха в гражданския регистър, който преподобният Тревър Мамба също случайно носеше в колата си. Хорът пееше, сладките детски гласчета летяха към клоните на голямото дърво и изпълваха с музика чистия спокоен въздух. Имаше един стар химн на Ботсуана, него всички го знаеха и понеже той бе любимата песен на бащата на маа Рамотсве, изпяха и него. В тази песен се пееше за мъката и надеждата на народа на Африка, песен, вдъхновила и утешила толкова много хора: „Нкози сикели Африка, Боже, благослови Африка, дай ѝ живот, бди над децата!“

Маа Рамотсве се обърна към приятелите си и им се усмихна. После тя и господин Дж. Л. Б. Матекони станаха и поеха през множеството към мястото, където децата бяха наредили масите една до друга и където съвсем като по чудо, съвсем като в Кана Галилейска, майките бяха сервирали безброй ястия, приготвени за сватбен пир.

Издание:

Алегзандър Маккол Смит. Пълният бюфет на живота

Превод: Весела Василева

Редактор: Милена Попова

Художник на корицата: Деница Трифонова

Коректор: Людмила Петрова

Компютърна обработка: Людмила Петрова

Формат 32/84/108

Обем 13 печатни коли

Дадена за печат април 2011

Излязла от печат април 2011

Предпечат и печат „Изток-Запад“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.